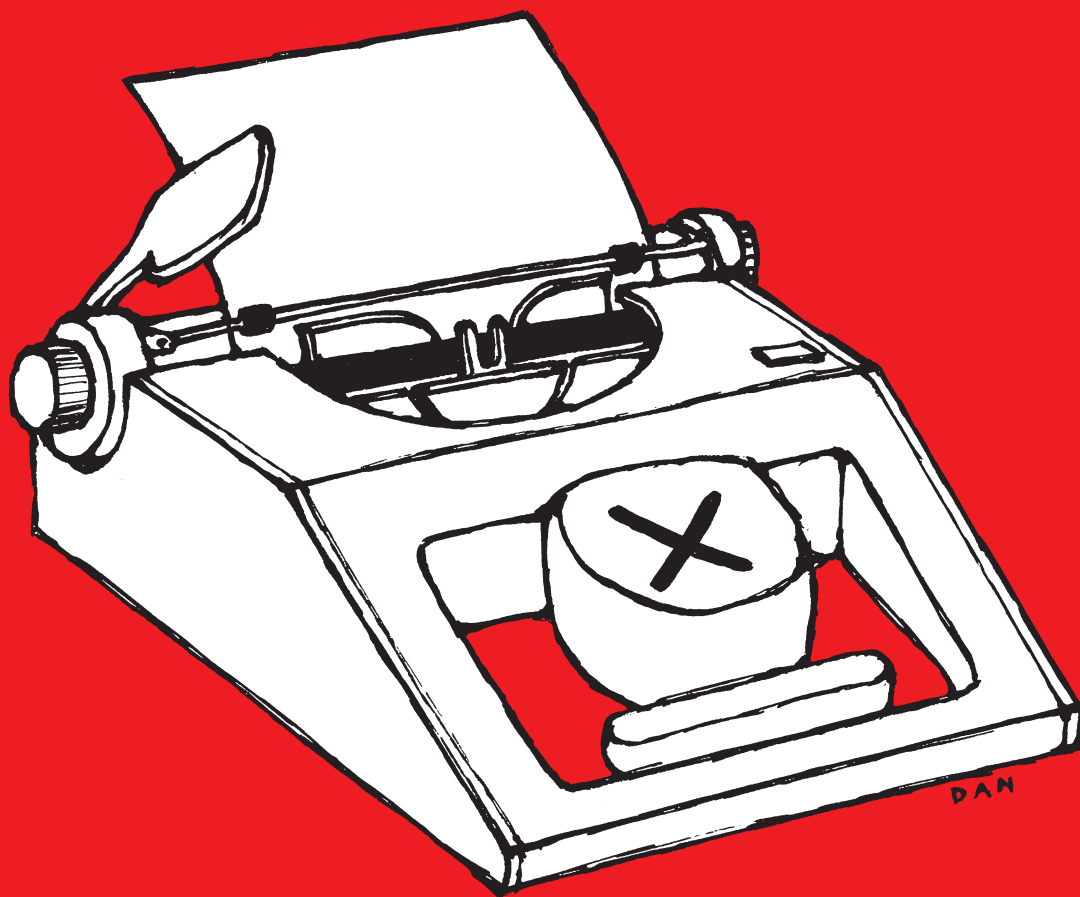

Danko Jakšič

NOVINSKA ILUSTRACIJA 1989.–1998.

Danko Jakšić

1962. – 2014.

Danko Jakšić okušao se i dokazao u gotovo svim likovnim disciplinama: kao slikar, ilustrator, karikaturist, grafički dizajner i pedagog. U svojem, ne baš dugom (ipak, gotovo tridesetljetnom) djelovanju uspio je realizirati iskustva i spoznaje stečene u Školi primijenjene umjetnosti, gdje je pohađao slikarski odjel te na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je diplomirao na pedagoškoj grupi. Potvrdio se i u mnogim tehnikama, radeći u tušu i akvarelu, ulju i pastelu, a ogledajući se čak i u muralu, počesto kombinirajući alate i sredstva, miješajući "visoke" i "niske", odnosno autonomne i funkcionalno zadane stvaralačke izazove.

Tonko Maroević

Danko Jakšić

**NOVINSKA ILUSTRACIJA
1989.–1998.**

DANKO JAKŠIĆ | NOVINSKA ILUSTRACIJA 1989.–1998.

NAKLADNIK: Likovni studio d.o.o.

ZA NAKLADNIKA: Tomislav Mrčić

PRIREDIO I UREDIO: Tomislav Mrčić

TEKSTOVI: Ivica Grčar, Tonko Maroević, Damir Dević

LEKTURA I KOREKTURA: Marijan Ričković

LIKOVNO OBLIKOVANJE: Mladen Balog

TEHNIČKI UREDNIK: Nenad Pejušković

TISAK: Tiskara Kolarić, Zagreb

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije biti objavljen ili pretisnut bez prethodne suglasnosti nakladnika i vlasnika autorskih prava.

ISBN 978-953-58581-0-2

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000907420.

Sveta Nedelja, 2015.

Neretuširani Danko Jakšić ili — o nestanku novinskih ilustracija

Spomen na Danka Jakšića nije samo sjećanje na profesora, slikara, grafičkog dizajnera, nego i na novinara *žanrista* (crtača) životnih scena. Novinske ilustracije su znatan dio opusa ovoga osebujnog autora. Komplicirane teme analitičkih novinskih članaka svojim je crtežima oslikavao jednostavno i pregledno. Ti njegovi crteži iz života, objavljivani u raznim novinama prije dvadesetak i više godina i danas su aktualni, gotovo jednako kao i kada su bili objavljeni.

No da bismo se ovdje, danas, prisjetili Danka Jakšića kao novinskog ilustratora, nužno je usporedno prizvati sjećanje i u spomen žanru novinskih ilustracija. Naime, iz medija su zajedno i u tišini nestali i Danko Jakšić kao i novinske ilustracije. Reklo bi se, otišli su “ruku pod ruku” i stoga je *hommage* ilustratoru Danku Jakšiću ujedno i počast novinskoj ilustraciji, nekad vrlo zanimljivoj i utjecajnoj u svakoj društvenoj sredini.

Polagano nestajanje ovog žanra iz novina i tjednika započelo je, zapravo, još za Dankova života. To je vrijeme preokreta, transformacije društveno-ekonomskih odnosa, u kojemu su na neki način zamijenjene “dežurne istine”. Istina o borbi za socijalističko samoupravljanje zamijenjena je istinom o borbi za nezavisnost (ne samo u medijima). Otišli su cenzori, a došli sponzori. *Cenzura je neuništiva, živjela cenzura!* Sve je to Danko kao novinar žanrist umjesto slovima bilježio crtežima, pa tako i smjene “dežurnih istina” te odlazak starih nadglednika i dolazak novih pokrovitelja.

Pokazalo se kasnije da je Danko teško podnosio to da više ne može autorski nesputano u medijima oslikavati scene iz života. U početku to možda i nije bilo tako vidljivo, ali vremenom je taj teret Danku postajao sve teži i bilo je to svakim danom sve vidljivije.

Novinar Vjekoslav Krsnik i danas pripovijeda kako je u elaboratu o osnivanju prve hrvatske novinske agencije napisao da bi ta služba trebala biti javni servis

medija. Kad je to čuo Predsjednik, odrješito je naredio da se umjesto javnog servisa medija ima utemeljiti agencija koja će širiti istinu o borbi za nezavisnost.

I tako je kolega Krsnik smijenjen, a umjesto javnoga medijskog servisa osnovana je Hrvatska izvještajna novinska agencija (HINA). I ostali novinari, pa i kolege žanristi (ilustratori i fotografi), morali su nakon toga, ako su htjeli sačuvati radna mjesta, potpisati ugovore o radu kojima se lišavaju autorskih prava i prenijeti ih na poslodavce.

Međutim, naš akademski slikar Jakšić pripadao je malobrojnoj skupini novinara koji nisu pristali lišiti se autorskih prava i prenijeti ih na poslodavce kako bi stekli ili zadržali ugovore o radu. Nakon odbijanja tih ugovora s odredbom o lišavanju autorskog prava, Danko je morao "prekvalificirati" samoga sebe iz *freelancera* žanrista, tj. slobodnog novinara u likovnog pedagoga. Izgubio je tako mogućnost objavljivanja kao i autorske honorare za novinske ilustracije, ali je ostao slobodan i nezavisan "nositelj autorskog prava" (zakonska formulacija).

I tada smo se Danko Jakšić i ja sprijateljili.

Nasuprot ilustratoru Danku, većina od oko 1.180 njegovih kolega (većinom literarnih) novinara, lišila se autorskih prava, prenijevši ih ugovorima o radu na poslodavce. I danas umjesto izvještavanja s mjesta događaja i autorskih analitičkih i istraživačkih novinarskih priloga raznih žanrova, tih više od tisuću zaposlenih novinara, bez autorskih prava, ne izlaze iz redakcija i s računala prerađuju (nerijetko i prepisuju) uglavnom komercijalizirane i promidžbene sadržaje, trivijalna PR-priopćenja i druge stereotipne poruke. Između ostaloga, i zbog toga su u međuvremenu i sredstva javnog priopćavanja izgubila svoj medijski integritet.

Žanrovsko svrstavanje novinskih ilustratora u žurnalizam u Republici Hrvatskoj je i zakonom uređeno. Ta potreba zakonodavnih vlasti za dodatnim određivanjem i pravnih kriterija novinarskih žanrova, pored uobičajenih mjerila stručne kritike, jasno ukazuje i pokazuje na prevladavajući odnos prema autorskoj nezavisnosti i slobodi u hrvatskim medijima.

Određeno vrijeme je među novinarima, naime, prevladavalo mišljenje kako će se uvrštavanjem novinarskih žanrova (rodova i vrsta) u zakonske okvire, zaustaviti potiskivanje iz medija nezavisnih novinarskih autorskih formi. I tada smo, uz pomoć Srećka Lipovčana, kojeg također više nema među nama, kolega Marijan Ričković i ja sastavili popis novinarskih žanrova. Taj je popis Jadran

Antolović, tadašnji državni tajnik u Ministarstvu kulture (formalno resornom za novinarstvo), jednostavno uvrstio u tekst i danas važećeg Zakona o medijima (NN 59/2004., čl. 26., st. 6.*).

I tako je i pravno, a ne samo prema valorizaciji stručne kritike, akademski slikar i novinski ilustrator Danko Jakšić postao novinar žanrist. I pravno određen žanrist Danko svojim je novinskim ilustracijama (dok mu je to još bilo moguće) komentirao, među ostalim, ograničavanje novinarskih i uopće medijskih sloboda u Hrvatskoj. Stoga i na naslovnici ove knjige objavljujemo njegov crtež pisaćeg stroja (bio je to osnovni novinarski alat prije računala). Pisaći stroj na tome crtežu umjesto tastature sa svim slovima ima samo slovo "x" (nekada su cenzori na novinarskim karticama nepodobne dijelove teksta učinili nečitljivima pretipkavanjem slova "x" preko autorova teksta).

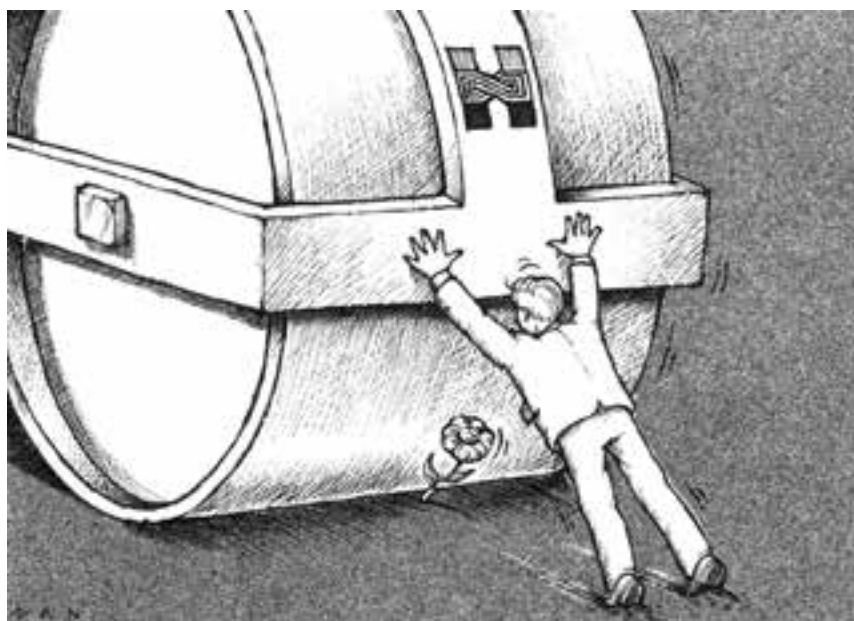
I Jakšić je bio cenzuriran kao i svi nezavisni novinarski autori. U prilog ovo tvrdnji suprotstavljamo originalnu ilustraciju na čijim marginama je uredničko-cenzorskim rukopisom napisan naputak grafičarima da "znak HDZ-a treba retuširati" i objavljenu cenzuriranu verziju istog crteža.

Dodajmo samo da su cenzori – poslodavci u međuvremenu presudama hrvatskog sudstva dobili neograničena prava za retuširanje autora koji su se ugovorima o radu lišili autorskih prava. Primjerice, prema pravomoćnoj sudskoj odluci (broj: 74. PŽ-7608/11-4) autori novinarskih priloga prenijeli su ugovorom o radu prava iskorištavanja svojih autorskih djela na poslodavce, pa poslodavci kao nositelji prava iskorištavanja mogu sa "svojim" novinarskim priložima učiniti što god hoće — uništiti ih, odnosno bunkerirati i trajno onemogućiti čak i trećim subjektima da ih objave.

Često je Danko uz kavu volio raspravljati o "iksanjima" teksta i retuširanjima novinskih crteža, kao i sudskim odlukama o neograničenim pravima poslodavaca da ugnjetavaju autore. Komentirao je i moju kolumnu *Pravda za sve* u poslovnom tjedniku *Lideru*. Očito je bilo da je u mislima nastavio ilustrirati i nakon što mu je to bilo onemogućeno jer se nije htio odreći autorskih prava i prenijeti ih na poslodavce.

Znali bi ponekad, zamoreni raspravama, šutke ispijati kavu. Danko bi me povremeno dobroćudno pogledao, nakrivivši malo glavu uz osmijeh, rekao bih podrugljiv, ali istodobno i prijateljski. Najčešće bih tada i sam šuteći zamišljao kako bi ilustrirao mene u temi zbog koje smo iscrpljeni raspravom zašutjeli. Naravno, nikad se ne može unaprijed znati što će umjetnik stvoriti pa ih zbog

* Novinarskim priložima iz stavka 6. ovoga članka smatraju se objavljeni pisani, izgovoreni, slikovni ili on-line prilozi: izvještaj, vijest, komentar (bilješka ili osvrt, društvena kronika, članak, recenzija), kritika, karikatura, esej, intervju, reportaža (putopis, crtica, feature – fičer) te naslovi i najave. Novinarskim priložima smatraju se i specijalistički poslovi i žanrovi kao što su: redaktura, fotografija, fotovijest, fotoreportaža, fotomontaža i fotokarikatura.

PV
stranica
(1)

153 x 110 mm

BETUS
ZNAKA
HDŽ

PRIVREDNI VJESNIK

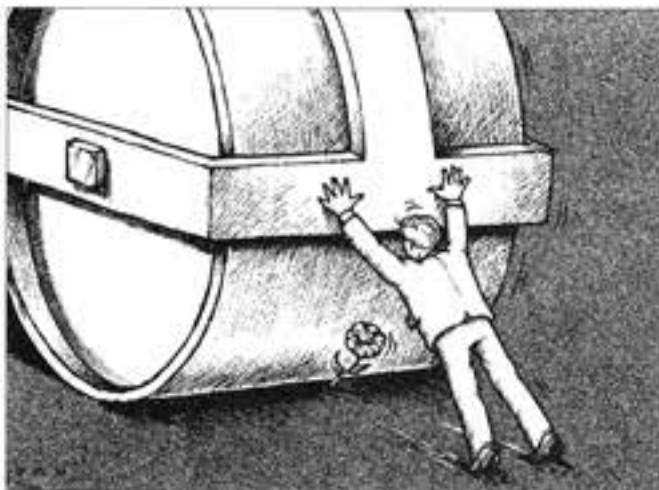
Zagreb, 23. kolovoza 1993.

Hrvatske gospodarske novine

Godina XXXIX, Broj 2805/6

Vršnjava sretna je ličica još jedanput dala je do znanja oporbu što je "gleda u kulo", od čitavih zakona koje su liberali i HDZ prihvatili. Zanimljivost dana (ili) znanost o suspenzivni veto vrsti Zastupniškom domu na potpisno odlučivanje, na popravlak je upućeno samo jedan zakon—onaj izvanredni, ali zbog boljeg razumijevanja, o dopunjenosti. Žalilo na popravlak ali samo taj, a ne i još neki zakon iz skupine općenitih? Zato, jer tako je činio HDZ?

Dr. Branko Šolc, jedan od poznatih zastupnika koji nam čitavi negi (i) je u Poptunjski dom intencijom predložiti da Pravo Tužila, koji je upućen na Miroslava Šeparevića, namjerna mislija pravosuđa kad se odviše malo obazirao zakona o izvanredni, da to ne čini još i HDZ. "odlučno misli taj zakon potpisati na usprema odlučivanje u drugoj dom", iz općenitih zakona na sve to upućuje se jednom potpisnikom kako HDZ, što, može sve što hoće. Da to nije bila samo nedolika primjedba pojedinih općinista, bratstva od njegovih glasnika i misli, dokazano je i našim izjavu jednog od najpoznatijih zastupnika vršnjava, koji je na zastupanju i upućuje oporbu svoje misli: "koliko da običajno koristi svoju moć, što ako se nam probije odlučiti da je vrsta - veto".

Ilustracija Danko JAKŠIĆ

SUSPENZIVNI VETO

U OVOM BROJU
ZAKONODAVSTVO

O novim odredbama s područja rada ovise će socijalni položaj stotina tisuća ljudi. Što o tome kaže prijedlog Zakona o radu

Str. 3
PRETVORBA

toga oduvijek i cenzuriraju. No svejedno sam zamišljao “kak’ bi me Danko narisal”. Mislim da bi tu bilo ironije, ali i prijateljski.

Tek sudjelujući u pripremanju Jakšićevih ilustracija za objavljivanje u ovoj knjizi postao sam svjestan njegova opusa. Što li je sve preživljavao umjetnik koji je osjećao sve to što je vidio. Mora da mu zbilja nije bilo lako. U svakodnevnoj trci za rokovima puno mi je toga promaknulo, ali mi je on ostao u sjećanju kao prijatelj drag i profesionalno savjesni, uvaženi kolega. A onda kad smo već zajedno lutali “ulicama posrnulih komentatora” bio je i nadasve prisn, emotivan ali razuman čovjek.

Nedostaju mi stoga zajedničke kave s Dankom, a sve više se čini da bi sada, nakon što sam njegove novinske ilustracije još bolje i u cijelosti upoznao, mogao s većim razumijevanjem prihvaćati njegovo komentiranje mnogih kolumni u *Lideru* kao i vrijedne novinske ilustracije. A njih nema više, baš kao i Danka. Ostaje, međutim, neizbrisiv trag jednoga plodnog stvaralaštva, slikara ilustratora pronicljiva duha, sa smislom za istančano oblikovanje i kritičke izazove.

Ivica Grčar

SJETNI MAMAC, NJEŽNI ŽALAC

Skica likovno primijenjene djelatnosti

Danka Jakšića

I

Danko Jakšić okušao se i dokazao u gotovo svim likovnim disciplinama: kao slikar, ilustrator, karikaturist, grafički dizajner i pedagog. U svojem, ne baš dugom (ipak, gotovo tridesetljetnom) djelovanju uspio je realizirati iskustva i spoznaje stečene u Školi primijenjene umjetnosti, gdje je pohađao slikarski odjel te na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je diplomirao na pedagoškoj grupi. Potvrdio se i u mnogim tehnikama, radeći u tušu i akvarelu, ulju i pastelu, a ogledajući se čak i u muralu, počesto kombinirajući alate i sredstva, miješajući “visoke” i “niske”, odnosno autonomne i funkcionalno zadane stvaralačke izazove.

Možda su se upravo zahvaljujući širini obuhvata, raznovrsnosti poticaja i medija, preplitanju individualnih i kolektivnih prinosa, ime i djelo Danka Jakšića nedovoljno nametnuli pozornosti stručne kritike i šire publike. Za života je održao nevelik broj samostalnih izložaba (među njima je čak i šesnaestogodišnja stanka neizlaganja), a izložbe je pritom raspršio po disparatnim i uglavnom nereprezentativnim adresama. Suzdržan i intimistički nastrojen, svoje je radove uglavnom izvodio na papiru i u malim formatima, a jedna od izložaba je indikativno naslovljena upravo “Minijature”, na kojoj prevladavaju djela crno-bijelih raspona i sažetih linearnih tragova.

Reduktivne i izrazito pročišćene, posne Jakšićeve kompozicije otkrivaju težnju za stvaranjem dinamične ravnoteže ograničenog broja elemenata, odnosno za uspostavljanjem mjere i sklada jukstaponiranih prostornih čestica. S dalekim asocijacijama na neke škrte krajolike, a bez figuralnih uporišta, najbliže su neortodoksnom geometrizmu i svojevrsnom minimalizmu, a delikatna i rafinirana kromatika posebno ih približava Kleeovu primjeru i modelu. Jakšićeva osobna slikarska osjetljivost i izražajnost zaslužili bi poseban osvrt, a određena priznanja i primjereno vrednovanje dosad su mu posvetili ponajprije kolege po kistu i paleti, prepoznavajući empatijski njegovu nespornu darovitost.

Velik dio svoje plodne imaginacije i radne energije Danko Jakšić uložio je u zajednička ostvarenja, u višedesetljetnu djelatnost Likovnog studija, gdje je sudjelovao na desetcima iznimnih rješenja kompleksnih zadataka cjelovitoga vizualnog identiteta niza muzeja, poduzeća, centara, skupina i raznih organizacija.

Naravno, kamen kušnje svih takvih dizajnerskih angažmana je nalaženje odgovarajućega atraktivnoga, efektnoga, raspoznatljivog simbola, zaštitnog znaka društvenih inicijativa ili privrednih naručilaca, sažetog oblika u kojemu se sintetizira slojevitost i aktualnost predstavljene ustanove, kuće ili tvrtke. Tek po nalaženju takvoga “udarnog” simbola, jezgrovitog i na prvi pogled rječitog nosioca sadržajnih konotacija i emotivnih denotacija, moguće je krenuti u razradu promotivnog programa u vidu plakata, deplijana, informativnih knjižica i kataloga s odgovarajućim grafičkim i impaginacijskim zahvatima.

Nezahvalno bi bilo određivati postotke ili omjere kreativnog udjela Danka Jakšića u odnosu na ulog i intervencije nekih drugih sudionika u traženju i nalaženju specifičnih vizualnih — a kazao bih, na svoj način, i konceptualnih — sinteznih likova, najčešće amblema, medaljona, siluete, piktograma, ideograma, povremeno i logotipa. Kako je Jakšić pretežno i ustrajno djelovao u suradnji s Tomislavom Mrčićem, evidentno je da su se skladno dopunjavali, jedan drugoga dograđivali i u ishodu zrelo zaokruživali. S obzirom da je Mrčić diplomirani ekonomist i tako skloniji mentalnim strategijama, možda ne bi bilo preuzetno smatrati da od njega obično kreće prva ideja, upaljena žaruljica ili nagli *heureka*, a kako je Danko Jakšić diplomirani slikar, a pritom i autor posebno sklon reduktivizmu i minimalizmu, logično bi bilo očekivati da njemu pripišemo definitivnu vizualnu formulaciju svih znakova, svih kadrova, svih rješenja. Kako bilo, evidentno je da solucije poput projekta za udaraljke “Bing Bang” ili rješenja za Ministarstvo obrta imaju jakih dodirnih točaka s Jakšićevim slikarskim kompozicijama. A da njegova izvorna dosjetljivost i imaginativni potencijal nisu nipošto sporedni, drugorazredni, to će najbolje sam pokazati u crtežima i vinjetama za privrednu publicistiku.

Jakšićeva orijentacija prema primijenjenim zadatcima išla je zapravo na dva kolosijeka. Spomenuta suradnička — ili bolje: stvaralačka agilnost u formiranju vizualnog identiteta nekih institucija i tvornica, bila je možda čak javno prezentnija jer je rezultirala i nizom vrlo popularnih piktograma, takoreći patentiranih znakova (Chromos, Andautonia, Muzej Turopolja). Kako je riječ uglavnom o evokaciji povijesnih spomenika ili ukazivanja na relevantnu tradiciju, tu bismo dionicu odredili svojstvima sjetnog mamca jer kao čimbenik privlačenja uračunava upravo sjećanje, kao motiv pozivanja nameće i nužno prepoznavanje, odnosno viđenje i tumačenje u — pomalo sjetnom, pomalo podsmješljivom — ključu suvremene preobrazbe.

Drugi kolosijek primijenjenog angažmana vodio je Danka Jakšića prema novinskim likovnim komentarima. Nije se radilo o izravnim ilustracijama uz članke ili o poniznom doslovnom slijeđenju nekih teza i programa pisaca i urednika, nego o vrlo autonomnim — a gotovo nužno i duhovitim, lucidnim, sažetim — crtačkim intervencijama, figurativnim doskočicama, vizualnim sintagmama, u kojima se spreže aktualnost i simboličnost, efemerno i arhetipsko, invencija i konvencija, a uz neophodnu izvedbenu vještinu. Tu Jakšićevu radnu dionicu, u kojoj je djelovao sasvim samostalno, nazvali bismo nježnim žalcem jer se akutnim fenomenima (uglavnom iz političke, ekonomske, društvene) zbilje bavio s neizbježnom blagom ironijom s evidentnom kritičnošću i bockavošću, ali bez zagriženosti, nesmiljenosti odveć pristranog pogleda, što je njegove radove činilo samo uvjerljivijima, šire prihvatljivijima pa i ljudskijima.

Tijekom devet godina sustavnoga crtačkog angažmana u novinskom prostoru, na samome izmaku protekloga stoljeća i tisućljeća (od 1989. do 1998., ukratko), Danko Jakšić je izveo znatan broj takvih — polukarikaturalnih, polukonceptualnih, dijelom i autoreferencijalnih popratnih crteža, samostalno stojećih vinjeta, likovno pratećih bilješki koje svojom vrijednošću primjerene intervencije i određenoga estetskog učinka ne zaslužuju potpun zaborav.

Štoviše, ti radovi imaju posebno značenje jer su svjedočanstvo iznimno zanimljivoga pa i dramatičnog trenutka novije hrvatske povijesti, razdoblja Domovinskog rata, višestranačke demokracije i polarizacije, uvođenja kapitalističkog merkantilizma i s tim povezanim fenomenima tranzicije, korupcije, pauperizacije. Ti radovi, osim toga, dokument su naročito živoga,

burnoga i polemičkog djelovanja hrvatskog žurnalizma, dotad neviđene otvorenosti i slobode, bez predrasuda, ali i bez obzira, bez cenzure, često i bez neophodnog ukusa. Konačno, no ne manje važno, ponovno objavljivanje najuspjelijih Jakšićevih novinskih crteža podsjetit će nas kako je hrvatska publicistika, u svojim elitnijim izdanjima, njegovala i vizualni aspekt, računala na umjetničku suradnju, nudila publici intelektualno-kreativnu dopunu u vidu likovnih priloga — vinjeta, karikatura, reakcija, a ta je epoha (viših zahtjeva i nekoć dosegnute civilizacijske razine), čini se, definitivno i bez pretjerana žaljenja, završila.

Danko Jakšić je, rekli bismo, marljivije u novinama surađivao od 1989. do 1998., dakle nepuno desetljeće, ali intenzivno — kako s njegove strane, tako i s gledišta poticajnosti i klime trenutka. Novine za koje je radio nisu bile visokotiražne i naročito popularne, čak ponešto i autsajderske ili odveć specijalističke, no zauzvrat su mu omogućavale slobodu i autonomiju. Prvi angažman dobio je u *Radničkim novinama* (1989. godine), pa je prešao u *Javnost* (1990.), da bi najduže i najsustavnije surađivao u *Privrednom vjesniku* (1993.–1998.). Nema dvojbe da je naš slikar nastojao što prikladnije odgovoriti duhu i usmjerenju naručilaca, no isto tako je sigurno kako pritom nije izgubio karakter vlastitog nerva i izražajne sposobnosti. Dio odabranih crteža svakako bismo lakše ili potpunije razumjeli u kontekstu nekadašnjeg trenutka (dakle, unutar okvira stranice gdje je crtež publiciran), no činjenica da ih shvaćamo i primamo izravno (bez komentara), i danas govori kako nam se Jakšićevi crteži obraćaju i kao autonomna ostvarenja, kao djela slikara koji je htio i umio živo, neposredno, dosjetljivo, na svoj način, kazati svoje.

Najraniji crteži imaju neke specifičnosti, nećemo ih nazvati uhodavanjem u problematiku ili "ugađanjem instrumenta", ali u znatnom broju su autoreferencijalni, samokritički, bave se mogućnostima i opasnostima, prijetnjama i preprekama korištenja pera (kao sredstva pisanja, no također i crtanja). Pero, naime, tako ispada, može biti otrovno i ubojito, resko i opijeno, sterilno i razliveno. Prva je situacija oprimjerena simbiozom pera i zmije, drugu predstavlja mina na moru s uperenim perima, treću personificiraju škare, četvrta situacija nastaje umakanjem pera u alkohol, peta je materijalizirana uvlačenjem pera u prezervativ, a šestu situaciju vidimo kao pero nataknuto na dovod vode. Sve bi te usporedbe ili metafore bile puka retorička figura da ih ne realizira izraziti crtački senzibilitet koji obris zmije zatvara u melodioznu

“osmicu”, škare rubi delikatnim obrisom, sugestiju prozračne obline prezervativa kontrapostira voluminoznoj crnini i debljini penkale itd.

Korak dalje ostvaren je u crtežu polemike kao sukoba dvaju papirnatih brodića iz kojih uperena pera štrcaju moćne mlazove. Brodići su načinjeni od kolažiranih novinskih stranica, čime je naglašena refleksija i svijest o vlastitom medijskom djelovanju. Na sličan način podrugljivo je predstavljena konvencionalna tekstualnost, kad je — također kolažno-citatno tretirana — ponuđena u crtežu kao gusta slovna juha što se iz zaimače prelijeva u tanjur. Doista, kombiniranjem elegancije i suptilnosti perocrteža s oporošću i grubošću kolažiranog umetka dobiva se specifična učinkovitost vizualnoga kontrasta.

Nekoliko preostalih crteža iz 1989. (faze *Radničkih novina*) bavi se ironiziranjem foteljaštva (direktor čuva fotografije svih svojih manjih, a postupno sve većih, upravnih sjedišta-sjedalica) ili pak tegobama stanovanja (beskućnik, primjerice, pod svoj kišobran okuplja akcesorije inače komfornog življenja; graditelj se muči uklopiti čovjeka u mehanički raster svojih planova), a završni crtež povezuje dva radnika, od kojih prvi sklapa, a drugi istodobno razgrađuje i pili dasku kojom su trebali načiniti neki koristan predmet. Jakšićeva se vještina posebno očitovala u akumulaciji građevina i predmeta, u variranju geometrijskih i organski oblikovanih elemenata, u sposobnosti karakteriziranja likova i sugeriranja obrisa i volumena najjednostavnijim, primarnim sredstvima.

Kad se prisjetimo da su ti radovi iz 1989. (dakle, još u okvirima jednopartijskog sustava), neće nas začuditi njihova veća problemska općenitost, čak možda i stanovita evazivnost od sve žešćih i vrućih tema što dolažahu na “tapet dana”. Situacija se mijenja već sljedeće godine (u kojoj Jakšić surađuje u listu indikativna naziva *Javnost*), godine snažnih nacionalnih tenzija, prijetnji i presizanja, nada i obećanja, godine već evidentnih ekonomskih kriza, zatvaranja tvornica, nadiranja eurokracije, godine straha od izbijanja sukoba i utjecanja novim modelima i autoritetima. Kako je “hrvatski problem” (odvajanja od zajednice, samostalnosti, te obrane i zaštite) postao dominantan u svim medijima, i naš se slikar morao češće time pozabaviti. Nećemo pretjerivati u zaključcima, ali nužno učestalo korištenje motiva hrvatskoga grba (“šahovnice”, s kvadratićima) svakako je uvećalo geometrizam mnogih solucija, ojačalo gotovo manihejsko kontrastiranje (punine i praznine, obojenoga i bijeloga, ortogonalnoga i ovalnog). Još jedna tehnička tekovina ušla je u to doba u Jakšićevu morfologiju, a to je korištenje prozirnih ljepljivih traka s različito

stupnjevanim rasterima, čime je omogućeno brzo i uspješno diferenciranje ploha i lakše sugeriranje tonskih prijelaza.

Karakteristični radovi iz te faze, primjerice, imaju šahovnicu kao pozadinu: na jednom radu preko nje je rastrta prijeteća bodljikava žica u spiralnim navojima, s time da su joj bodlje načinjene od "ocila" (ona četiri ćirilska slova S, što tvore srpski grb), dok je na drugome radu hrvatski grb poslužio kao pozadina, a u prednjem planu jedna ruka oslobađa od štafetne palice, za koju bje lancem vezana, i predaje ju drugoj ruci.

Treći slučaj upotrebe grba-šahovnice uvodi nas u ratno stanje: nasred ploče stoji kralj (u ritama, zakrpan), a svi su pješaci raspoređeni po rubnim poljima na sve četiri strane (na skraćenoj ploči s po pet polja, ali pješaka je još točno šesnaest). Međutim, pješaci su dobili kacige i puške i čuvaju praznu riznicu. U četvrtom primjeru šahovnica-grb je motiv na *luftmadracu*, postavljenom na plaži oplakivanoj valovima pa utoliko predstavlja hrvatski turizam, dakako u trenutku krize (opustjelosti zbog rata), tako da se sa suncobrana iznad madraca spušta pauk na tankoj niti, ispunjavajući sablasnu prazninu od obale do hotela u pozadini.

Šahovnica je distinktivni motiv i u prikazu mađioničara koji kroz cilindar, uz prатnju čarobnog štapića izvlači iz siromašnog džepa neku novčanicu. Naime, cilindar je obrubljen šahovnicom (što znači da se time identificira ili alibira kao predstavnik nacionalnog interesa), dok ritam crno-bijelih polja korespondira s ornamentom nebeskog svoda (izmjene zvijezda i mjeseca), kao atributa magije. Do prave inflacije motiva dolazi u karikaturi koja predstavlja soboslikarski valjak na kockice, što umočen u kartu s oznakama HDZ-a niže na zidu čitave serije prepletenih pojaseva crno-bijelih kvadratića. Oznake HDZ-a na rukavu ima i figura koja u klepsidru dolijeva novu porciju pijeska jer prijeti opasnost da vrijeme iscuri. Zanimljiv je odnos sipkih struktura nacrtanog pijeska i točkastog rastera nalijepljene šablone na pozadini.

Odnos hrvatske najnovije povijesti prema nedavnoj prošlosti egzemplificiran je rastvorenom knjigom s hrvatskim grbom na hrptu, a koju u rukama drže dvije ruke s pleterom na obrubu rukava. Iz knjige, okrenute prema dolje, ispada zvijezda, zastava, srp, čekić, knjižica, pečat, karanfili i još ponešto, sve kao znakovi komunističke dominacije. Kad je već riječ o knjigama, vidljivo je, na jednome drugom crtežu, da među priručnike i pribor za pisanje što izviruje iz otvorene torbe, posebno mjesto sad već zauzima molitvenik, obilježen križem i akcentiran tamnijim rasterom naslovnice.

Nekoliko onodobnih karikatura svjedoči da je 1990. još postojao jugoslavenski kontekst, ali tanak, po prilici, kao konopac preko kojega predsjednik Marković, kao ekvilibrist nastoji prenijeti golemi preteški paket na drugu stranu, ali mu pod nogama prijeti šest plamenova (simbola šest republika, svih sklonih osamostaljenju). Slično ćemo zaključiti i iz crteža gdje se trojica uspinju da bi preskočili ogradu, koje su šiljci načinjeni od zaoštrenih vrhova srpa i čekića. Po kapama ćemo poznati da je riječ o Srbinu (šajkača), Bosancu (fes) i Hrvatcu (šeširić s trobojnom trakom), samo ne znamo bježe li iz čitave Jugoslavije ili samo iz Bosne. Južnoslavenskom, zapravo središnjem dinarskom, prostoru pripada i crtež u kojemu guslar (a ne frulaš) budi iz letargije zmiju otrovnicu, a *finis Jugoslaviae* sluti se iz crteža u kojemu zgranuti putnik na brodiću načinjenom od papira dinarske novčanice motri veliki val koji će ga jamačno poklopiti. Zanimljiva je konfrontacija elegantno izduženog vala Hokusaijeve invencije s tiskanim šarama, u slovima i brojkama stereotipnog novca.

Snažan motiv za kritičke reakcije predstavlja rasprodaja tvornica, zapravo njihovo zatvaranje ili pretvaranje u puka skladišta. Jakšić je, u suglasju s analitičkim tonovima niza komentatora, toj problematici posvetio veći broj vlastitih (nužno: ne duhovitih, nego tugaljivih) likovnih intervencija. Na jednoj vidimo kako kroz sito (obilježeno hrvatskim državnim grbom) prolaze postrojenja solidnih dimenzija da bi se usitnjavala i mrvila u jedva zamjetljive formate. Na drugoj pratimo kako tvornička zgrada dospijeva u mesarnicu, gdje čovjek sa satarom u ruci razmišlja kako da je rastranšira (zapravo slijedeći model, nacrtan na zidu po uzoru na predstave sustavnog parceliranja svinje). Na trećoj vidimo otvorenu raku u koju je stala čitava tvornica, iz koje viri još samo dimnjak, ali lopata nesmiljeno zatrpava grob. Na četvrtoj imamo prikaz tvorničkog dimnjaka koji evidentno više ne funkcionira (ne dimi) te su rode na njemu savile svoje gnijezdo. Posljedice ukinutih tvornica naći ćemo u impresivno crtanoj povorci radnika s prosjačkim šeširom u ruci (serijski nizanim, rasterom akcentiranim).

Suradnja u trećim novinama, *Privrednom vjesniku*, potrajala je duže od dvije prethodne (1993.–1998.) i rezultirala većim brojem crteža i karikatura. Bez treće nema sreće! Zreli je autor nastavio sa sličnom tematikom i odgovarajućim povezivanjem likovnih i konceptualnih sastojaka, dakako, uvijek bez riječi, tek povremeno uz ispomoć svima razumljivih znakova, simbola, topike i

metaforike. Stilski se Jakšić u toj fazi još više opustio, odnosno prepustio nešto temperamentnijem i grotesknijem crtežu, s pojačanim iluzioniranjem volumena naglašenim sjenčanjem (no sa znatno smanjenom uporabom tehničkih rastera i lijepljenih šablona).

Hrvatskoga grba-šahovnice kao jakog referencijalnog uporišta ni u ovoj fazi nije se mogao odreći. Primjerice, on služi kao velika zatamnjena pozadina, osvijetljena samo žmirkavim svjetlom jedne upaljene šibice, kojoj dvije ruke prinose nove fosforne glavice za pripaljivanje. Taj je mrak donekle u vezi i s financijskim stanjem: noga u poderanim hlačama s mustrom šahovnice teškim je lancem vezana uz robijašku kuglu s oznakom dolara. Ali možda je još gori suprotan slučaj: kad se balon — također obilježen motivom hrvatskoga grba — naglo odvoji od utega dolarskih oznaka i odleti u neizvjesno. No nisu nam stranci toliko krivi, niti je inozemna valuta jedini uzrok glavobolji: jedan crtež prikazuje čovjeka s leđa (vidi se okrajak uzvijorene kravate na crno-bijele kvadratiće, da se zna o kome je riječ) kako pili granu na kojoj sjedi.

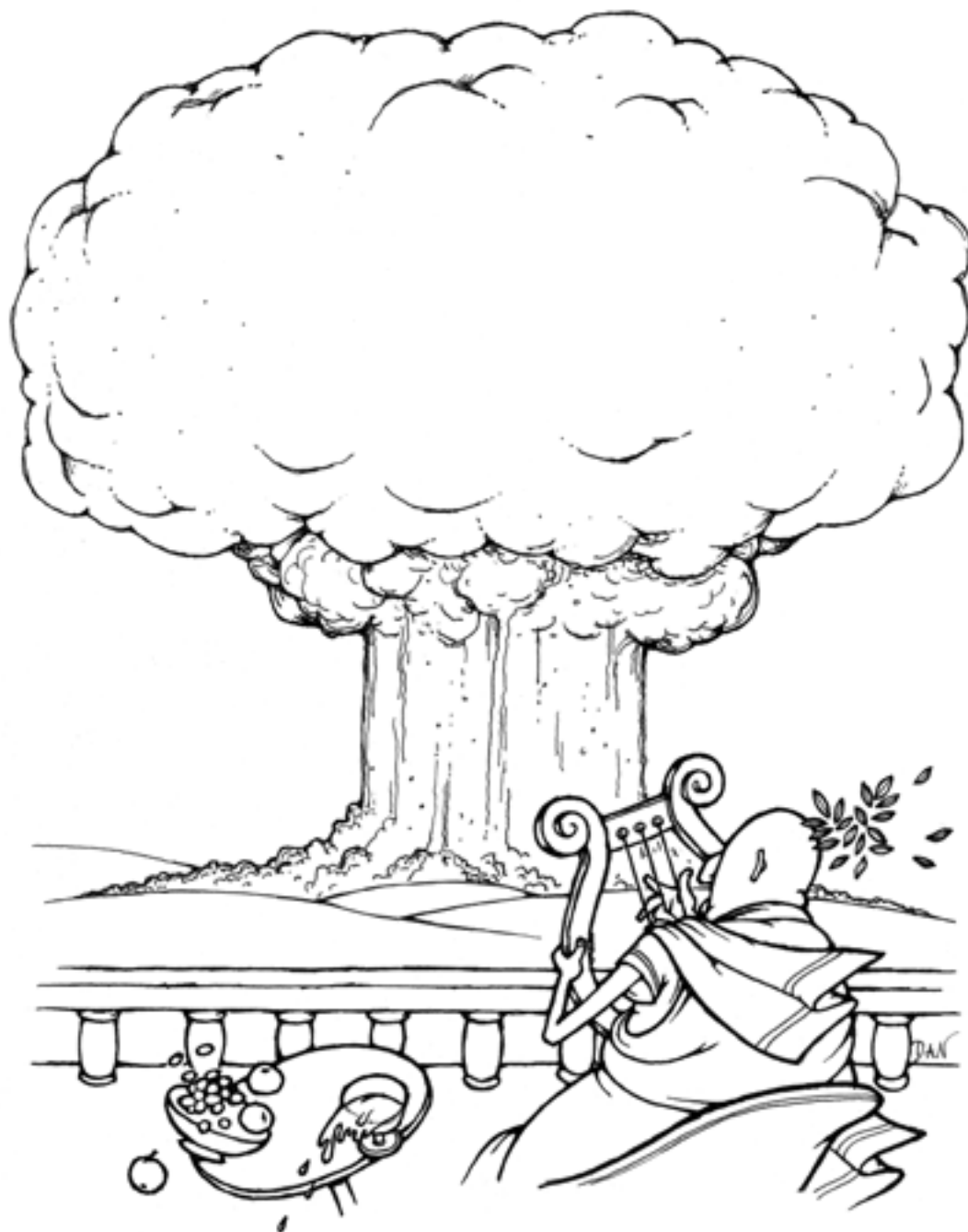
Problematika propalih, uništenih, zatvorenih tvornica jednako je aktualna i u novom desetljeću, što je dovelo do bijede, siromaštva, trošenja ušteđevina. Stoga ćemo se učestalije susretati sa simbolom kasice-prasice, figure svinje od terakote s prorezom na leđima. Jedna se takva figura valja u blatu, na poplavljenom polju iz kojega izviruju dimnjaci utopljenih tvornica. Druga kasica-prasica dospjela je na operacijski stol, gdje aparati mjere njezino stanje, a kirurg drži nož da krene u zahvat otvaranja. Treću kasicu drži na uhu čovjek zabrinuta lika i sa strahom osluškuje neće li nešto zazvečiti. Četvrta kasica se našla u velikoj opasnosti, suočena s pravim veprom.

Kad smo već kod životinja osvrnimo se i na jednu kunu zlaticu, svu u povezima i flasterima, kako grli i ljubi, odnosno udvara se (žareći srca oko sebe), grbu simbolu njemačke marke. Kuriozan je crtež tragikomične usporedbe jedne gotovo kromanjonske glave i tipično grčkoga apolonskoga profila jer tu dolazi do izražaja Jakšićeva melodiozna i reduktivna linija, s jedne strane nasuprot čvrstoj modelaciji razbarušenih lineamenata. Dva grafikona također izazivaju groteskan učinak, a odnose se upravo na razdoblje od 1993. do 1996. Na prvome se evidentira strmoglavi pad vrijednosti, ali strelica načinjena u obliku pletera (dakle, naša stvar) pri samome se dnu razdvaja i dijelom voluntaristički usmjerava prema rastu. Na drugome je grafikonu prikazan mali dječak, dakako Hrvat po šesiriću sa šahovnicom, koji pinokijevski

uzdiže dugi nos prema gore kako bi (naivno lažući) prikazao rast i poboljšanje unutar navedenog razdoblja.

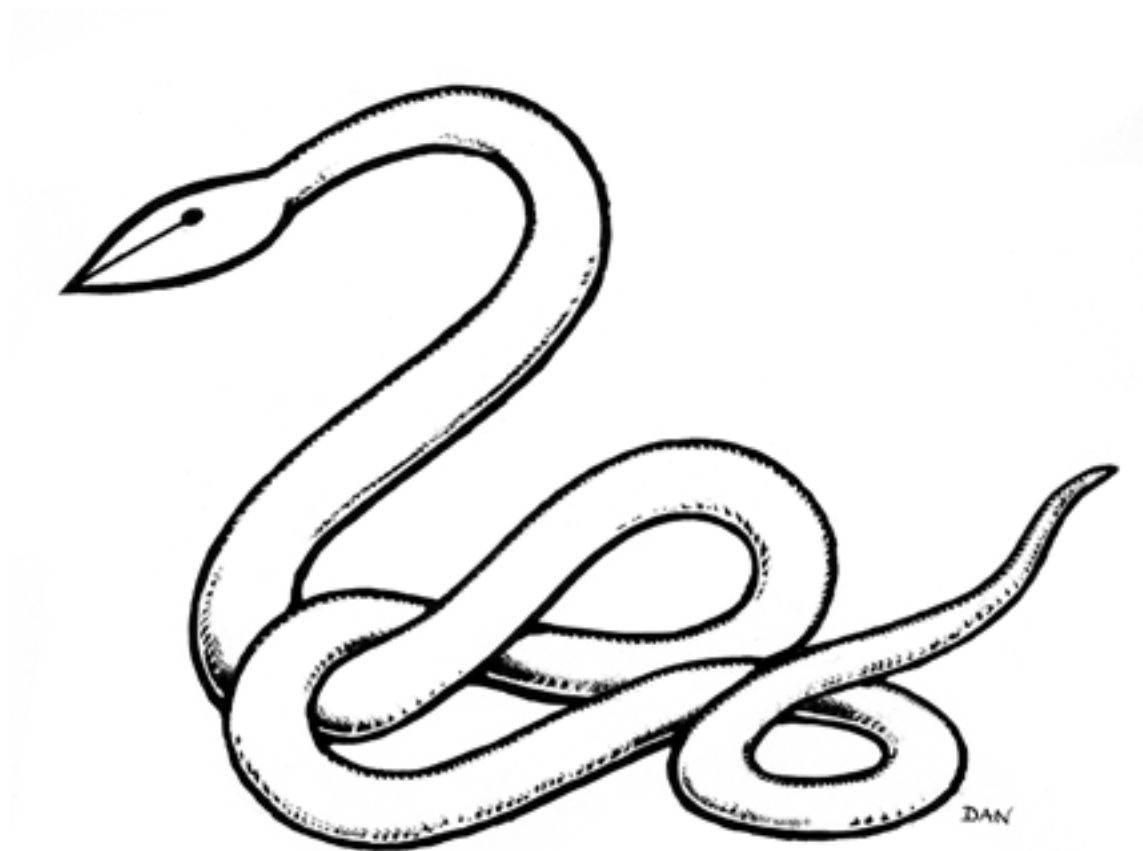
Zaključit ćemo pregled s dva jednostavna, naročito rječita crteža, svjedočanstva zamjetne vještine i istančanoga oblikovanja. Bez ikakva ideološkoga ili regionalnog predznaka, no sa sugestivnom voluminoznošću i mimetičnošću, nude nam amblematični prikaz neimaštine i bijede. Prvo, голу lijevu nogu u nedostatku cipela, desna ruka "oblači" povlačeći po njoj crte nalik kožnoj oplati i čvoru vezica. Drugo, hljeb kruha izrezan na kriške pokazuje se šupalj, a te kriške padaju poput tankih prstenova, dok iz preostalog dijela zjapi praznina. Možda više negoli u drugim slučajevima, zadnjenavedeni crteži afirmiraju vlastitu autonomiju, no time ujedno potvrđuju i stvarne potencijale autora Danka Jakšića koji je i u primijenjenim zadatcima, pa i u naizgled efemernoj službi u novinama, znao pokazati raspone svoje darovitosti, likovne kulture i duha kojim je nadvladavao opasnosti rutine. Ako je pritom dijelom žrtvovao energiju koju je možda mogao uložiti u intimniju dionicu opusa, možemo ipak zahvaliti okolnostima da su mu omogućile realizaciju na naizgled usputnom području, ali neprijepornih dometa.

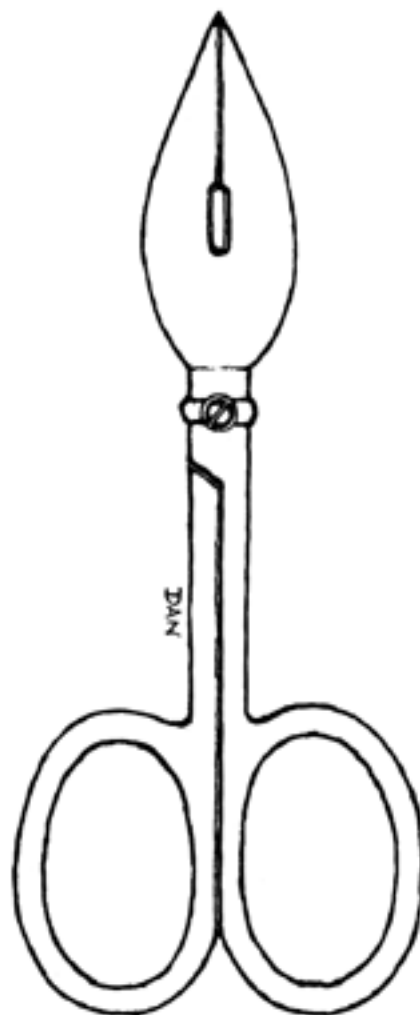
Tonko Maroević

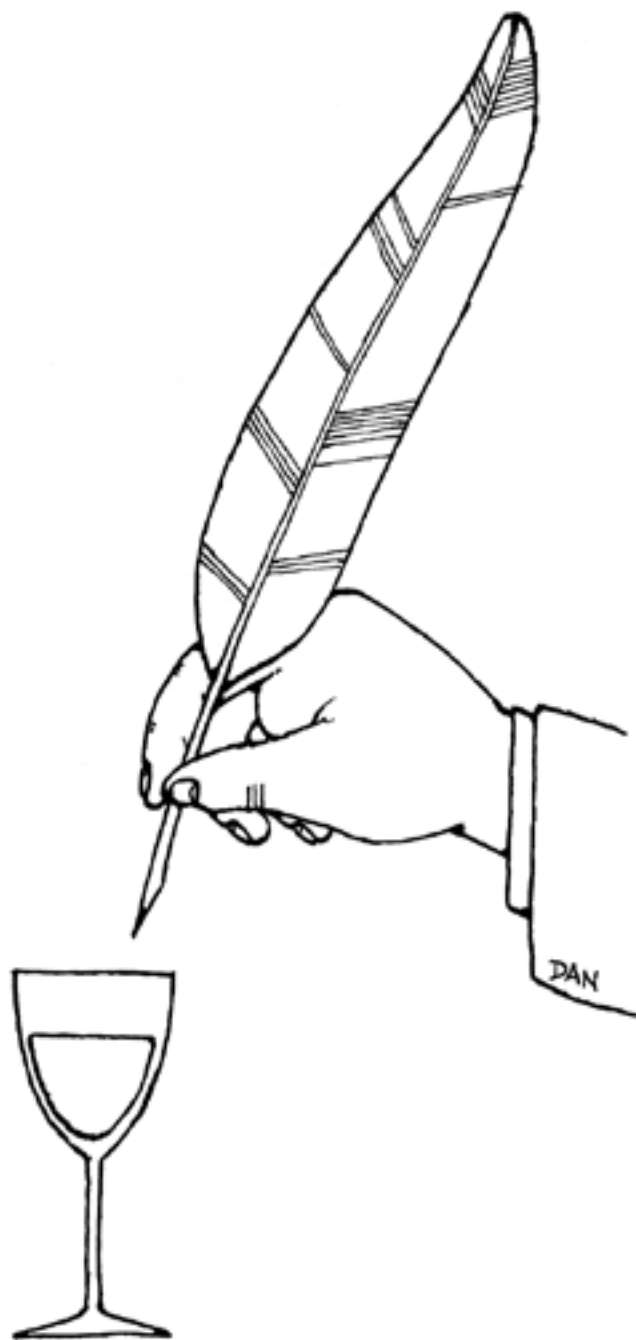

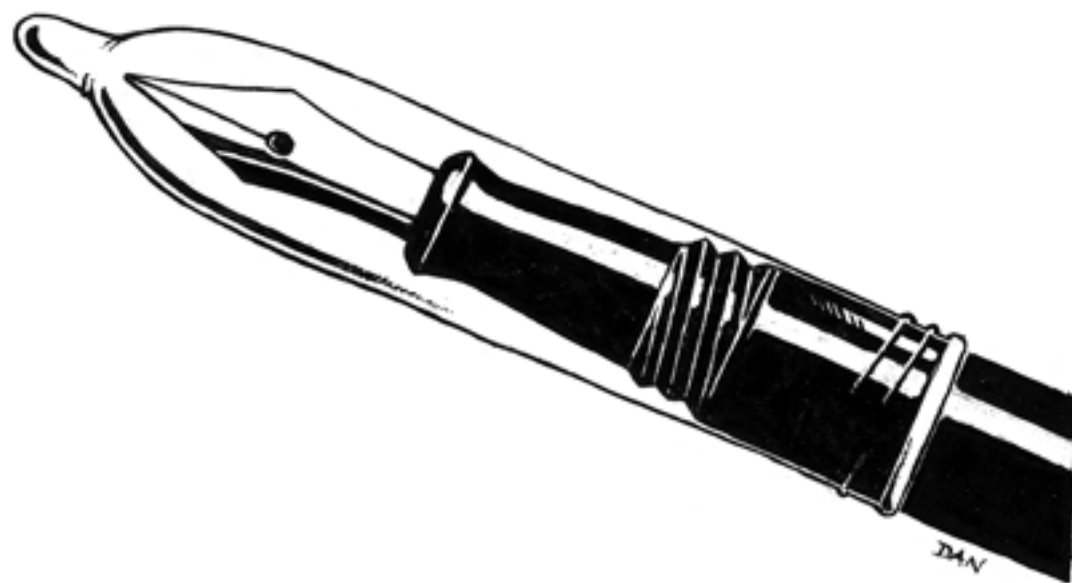

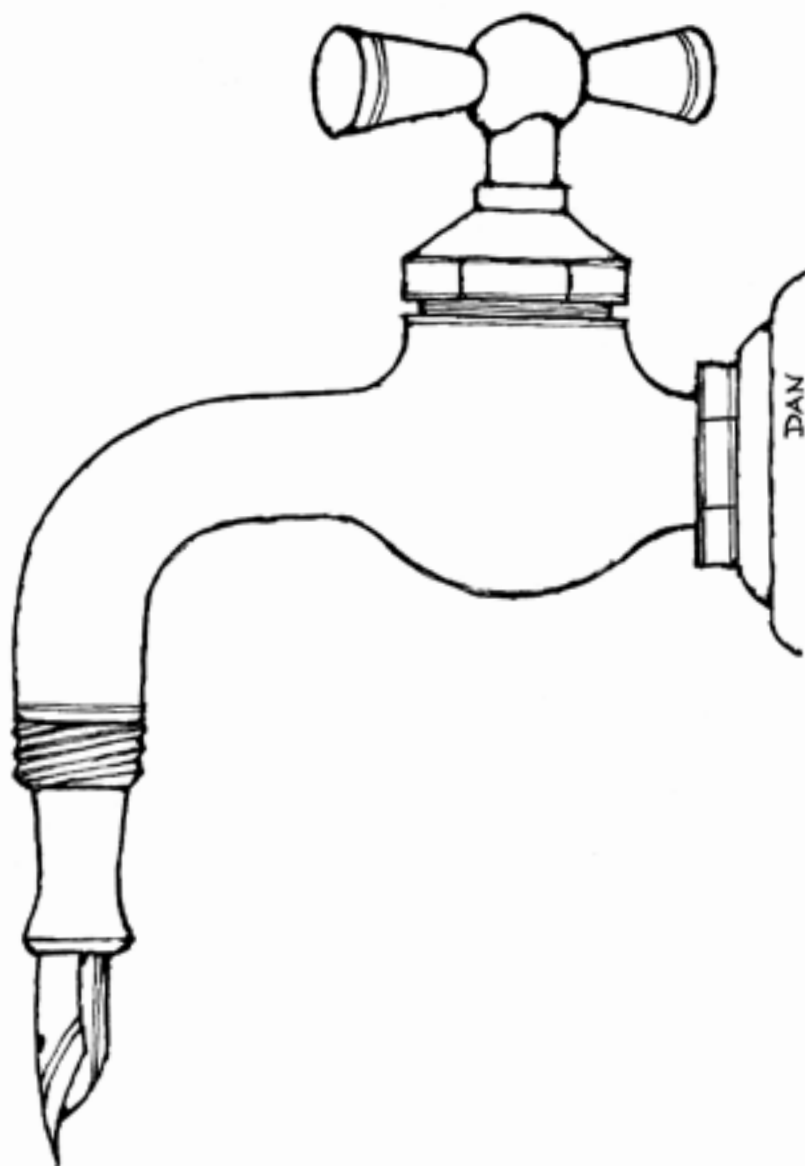
RADNIČKE NOVINE (1989.)

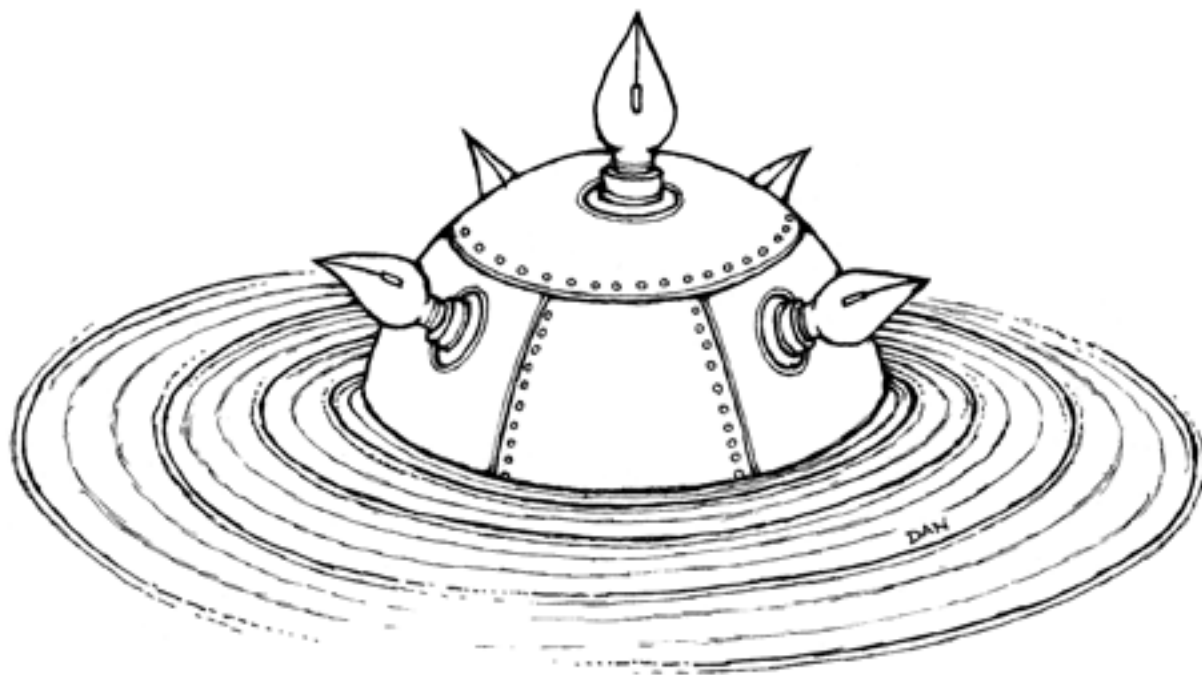

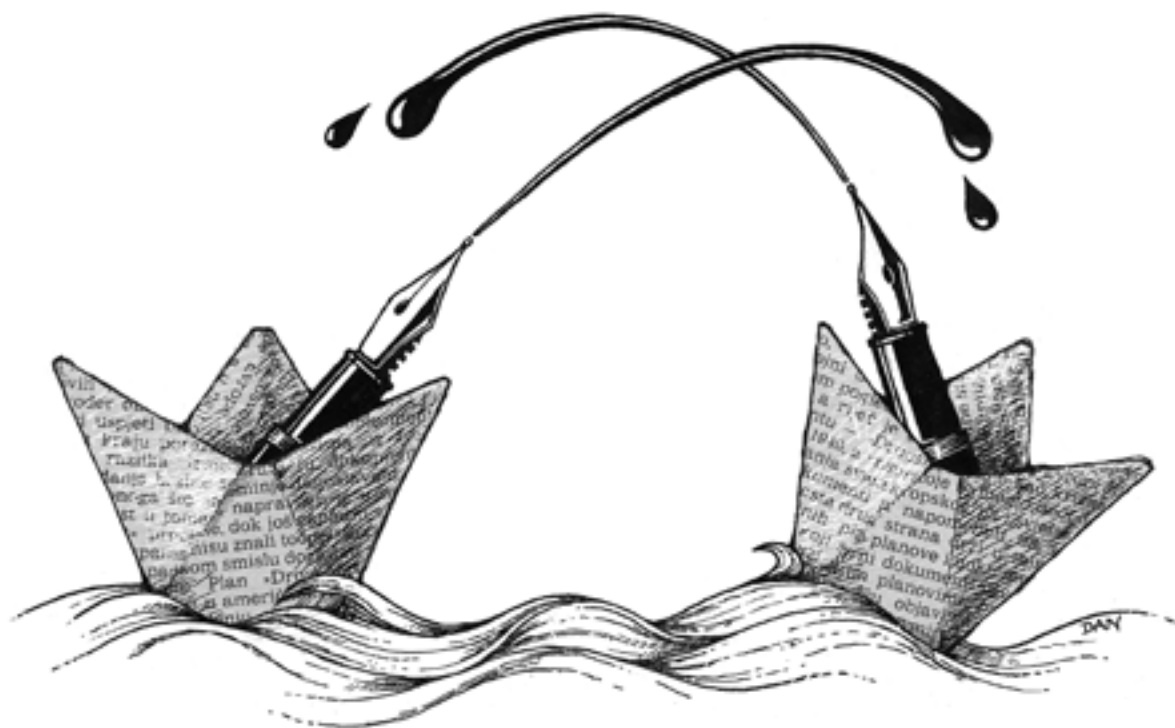

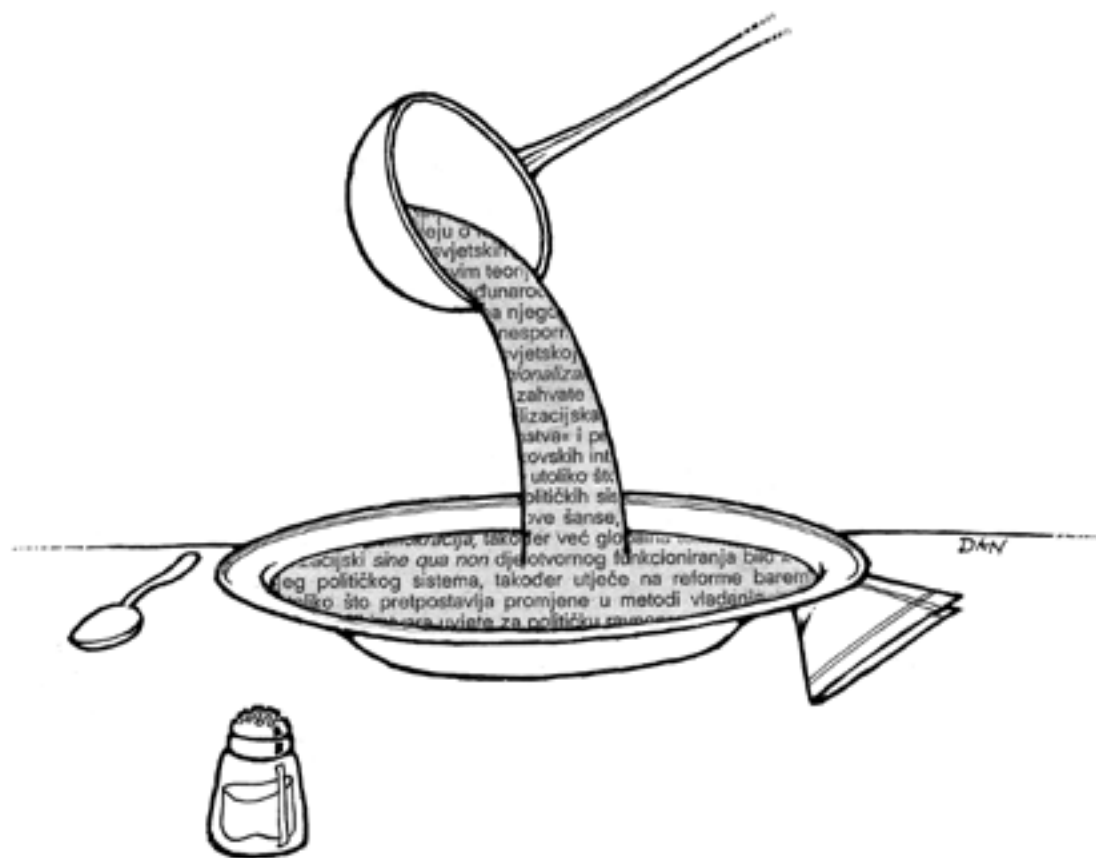

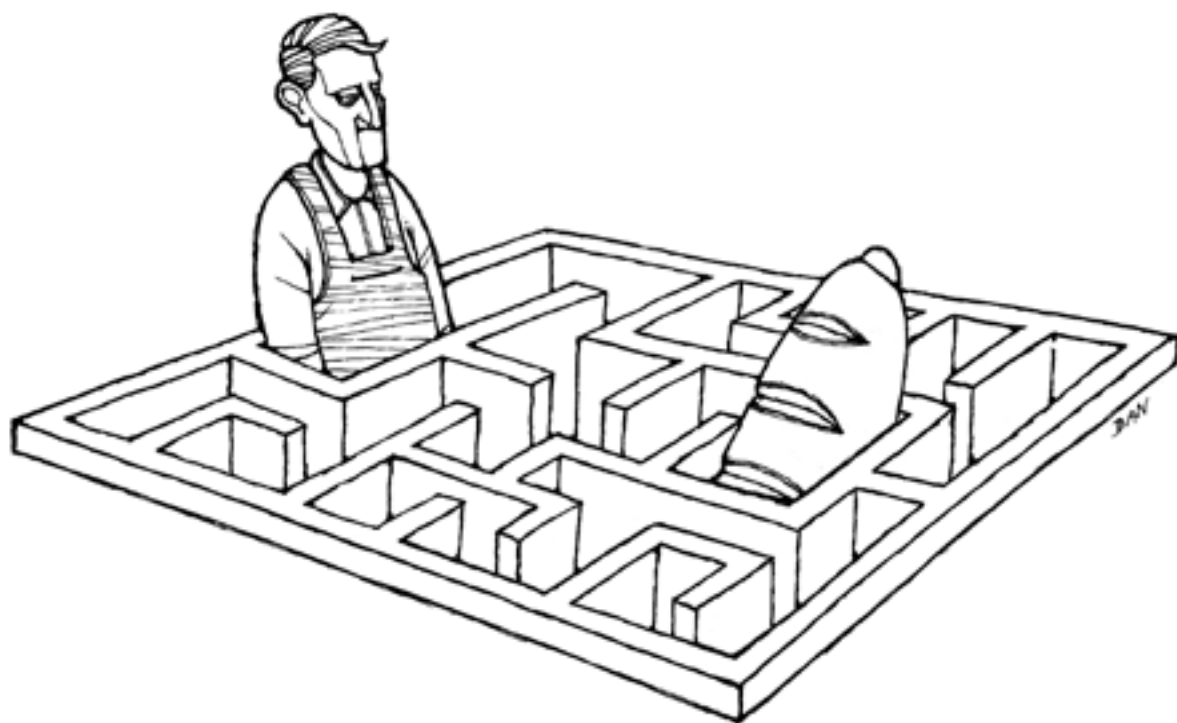

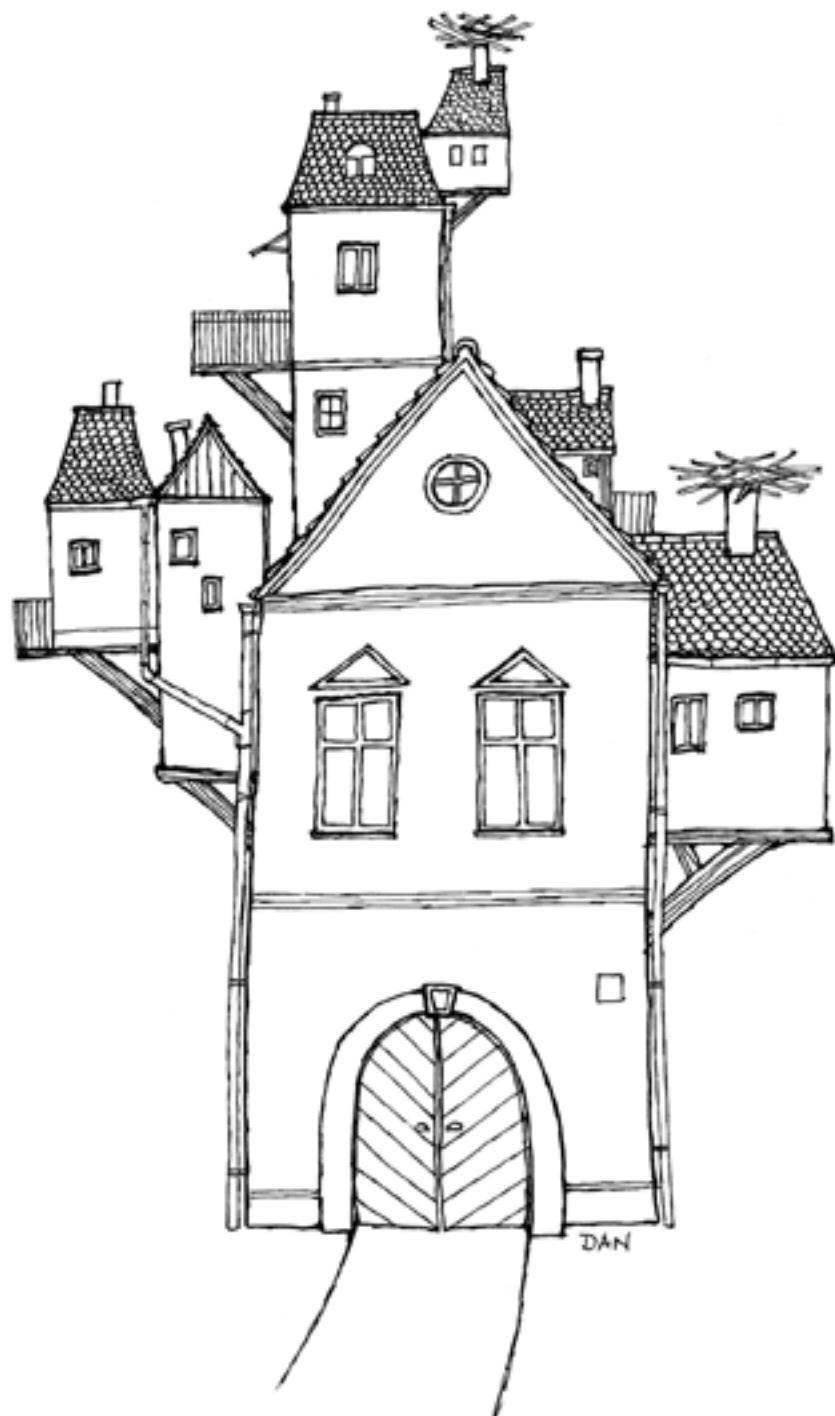

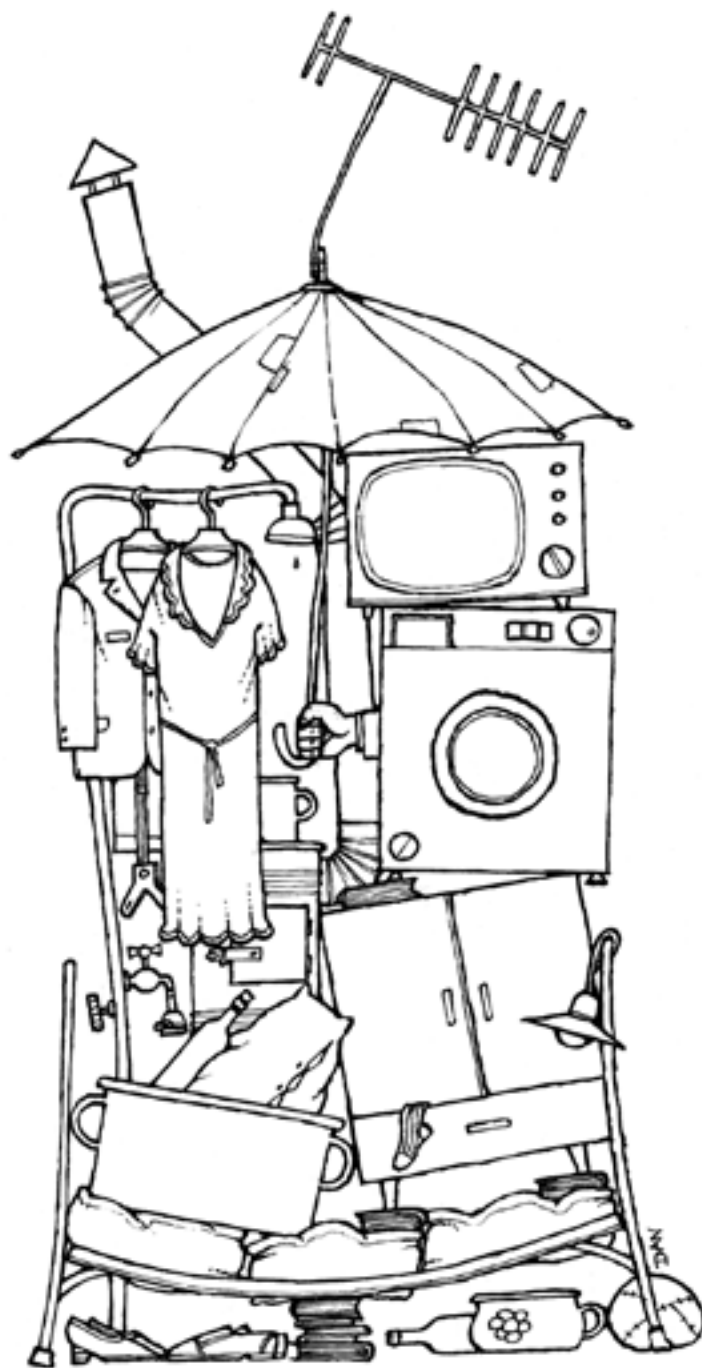

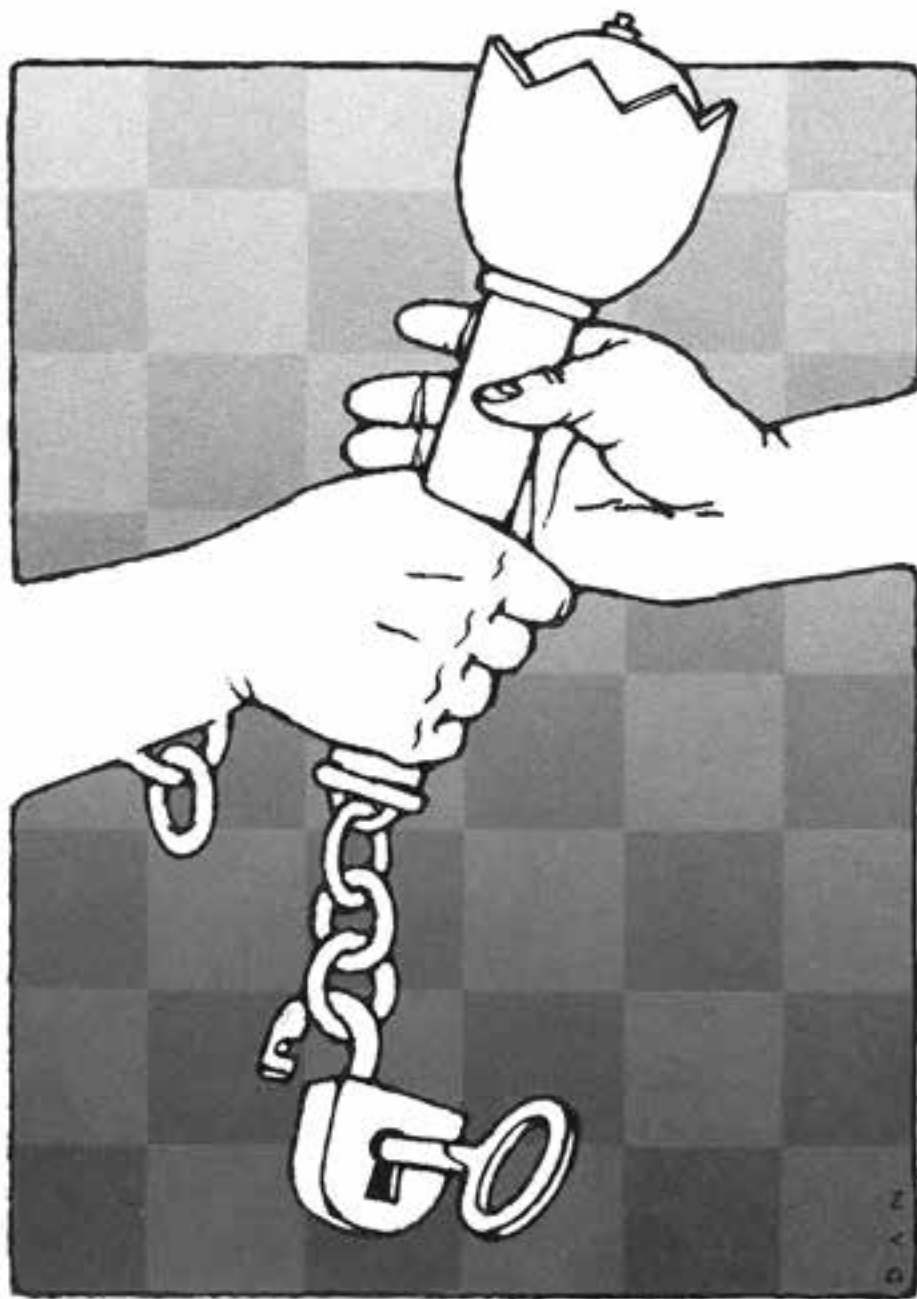

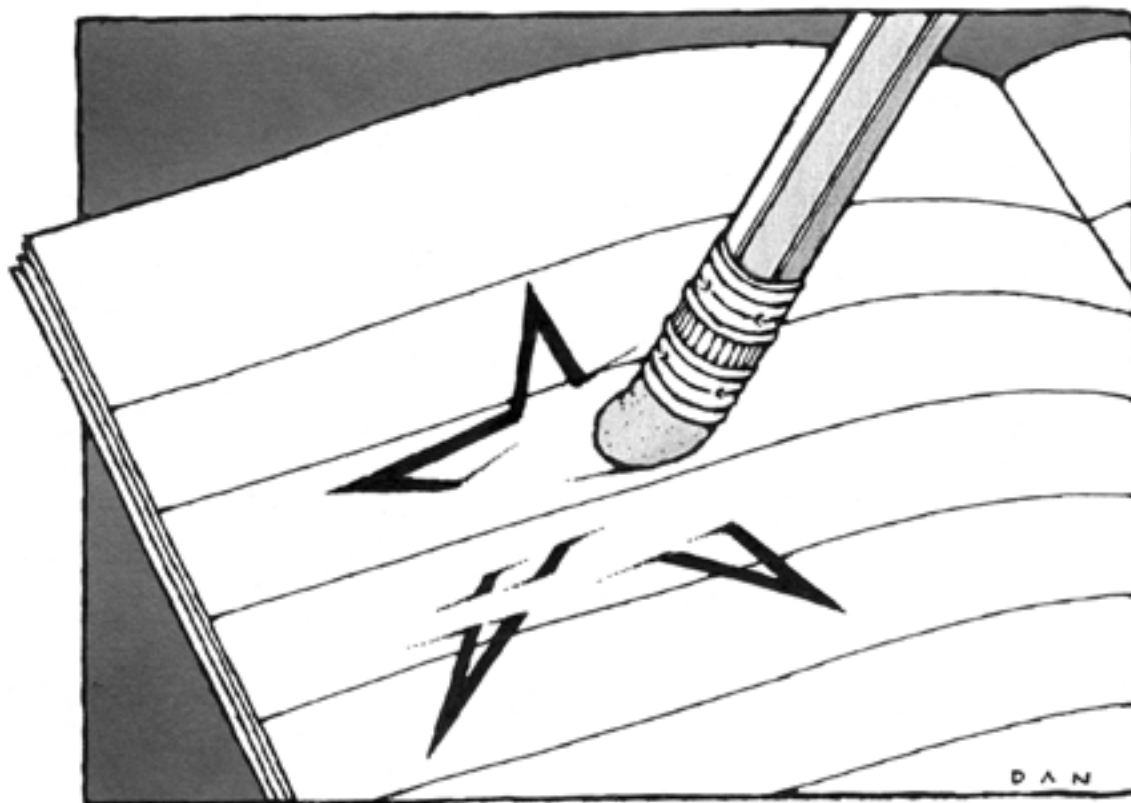

XX

JAVNOST (1990.–1991.)

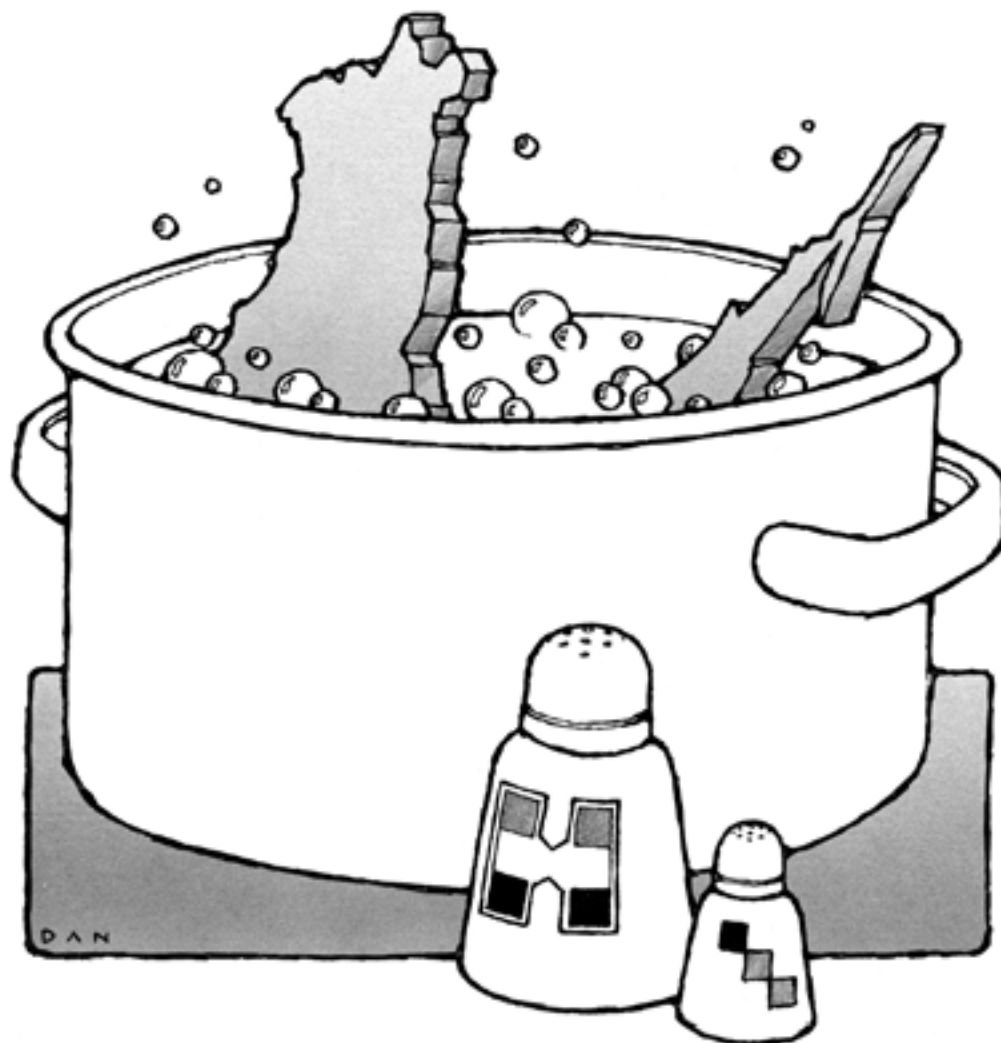

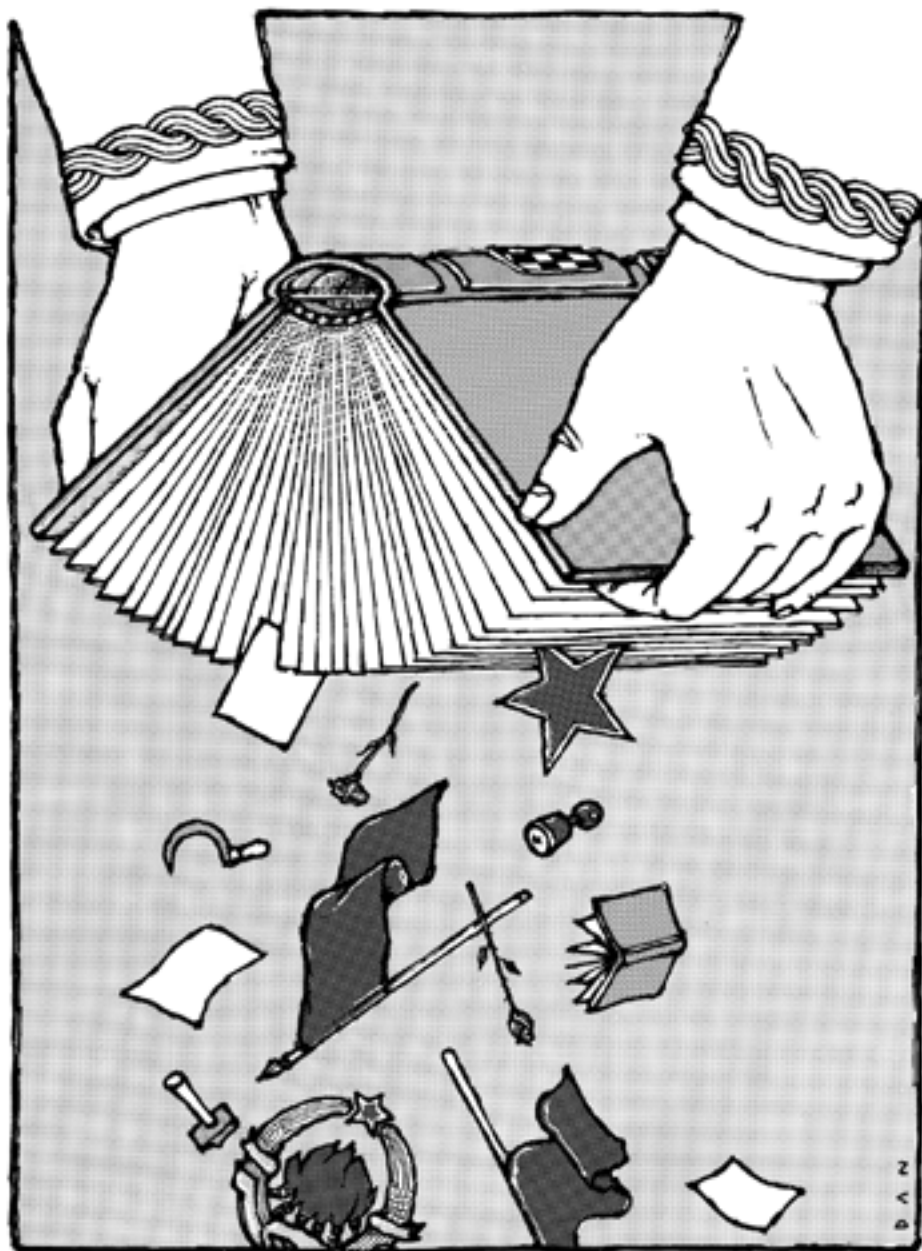

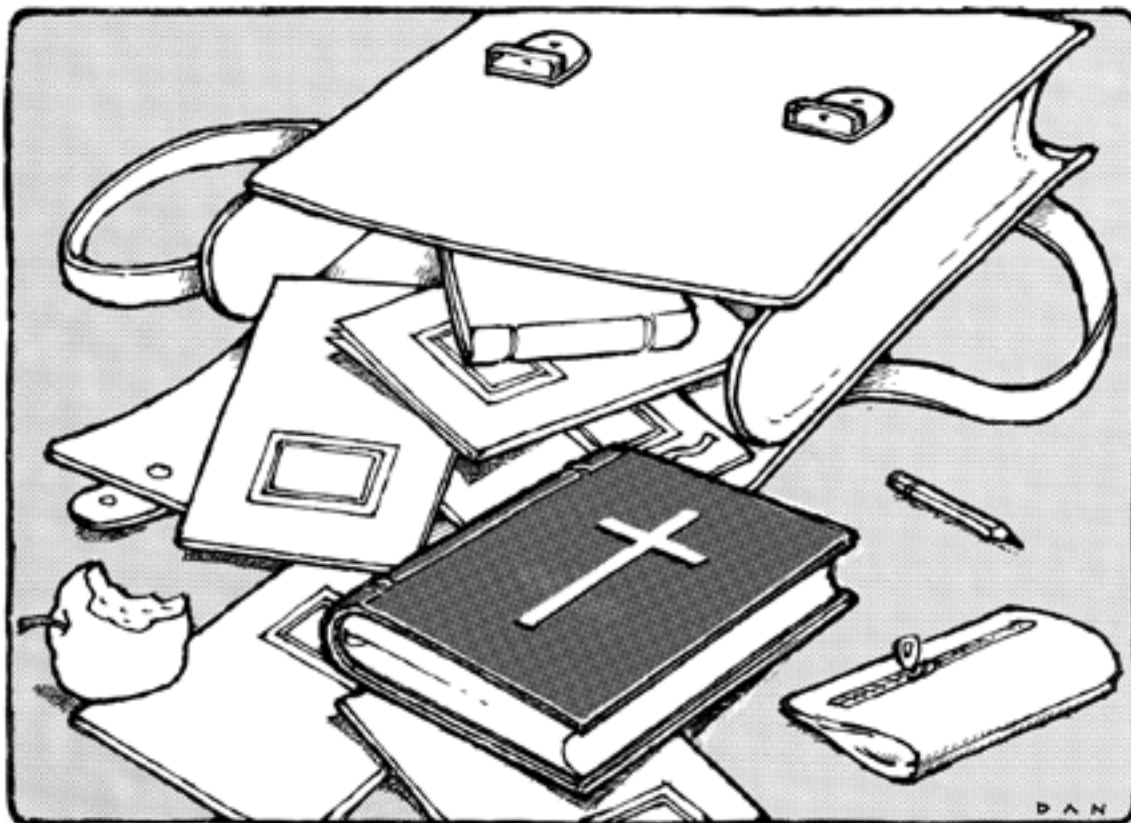

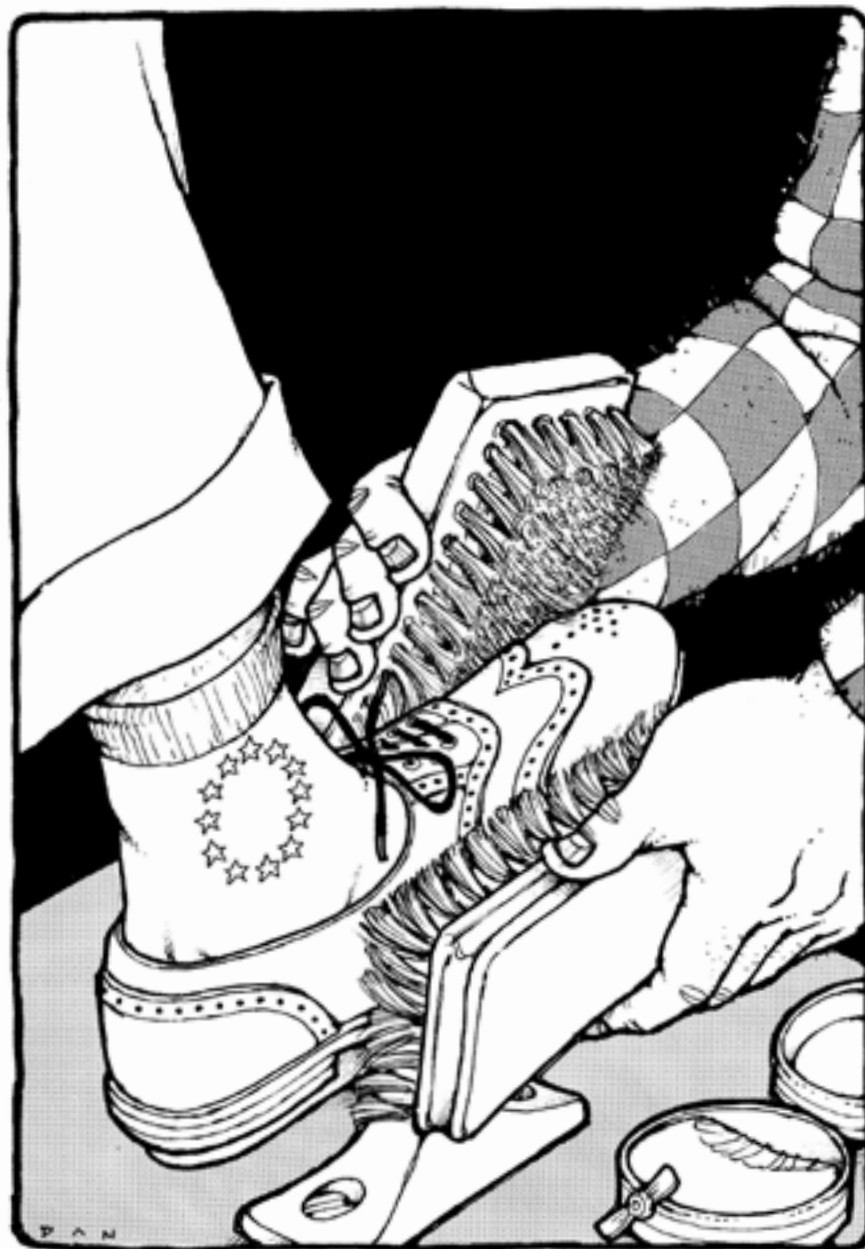

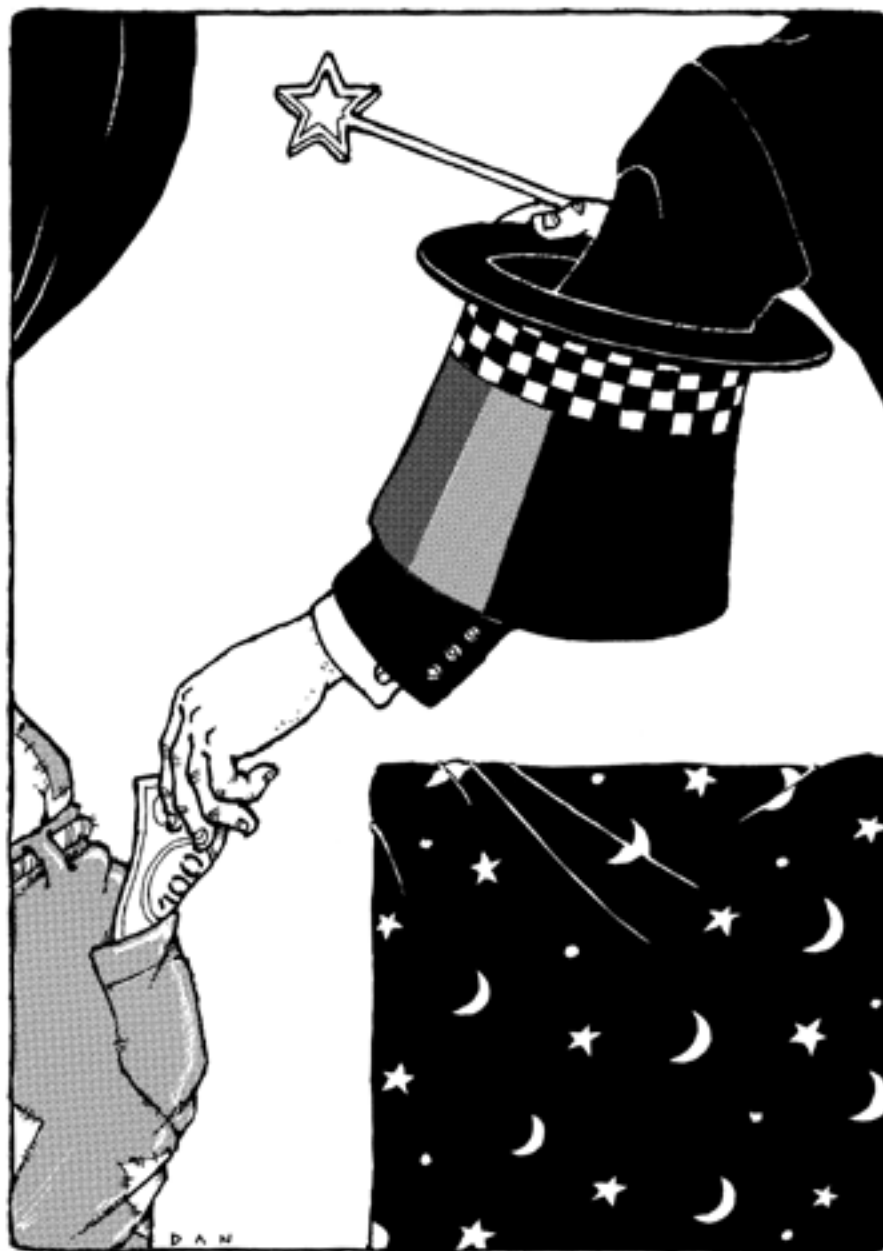

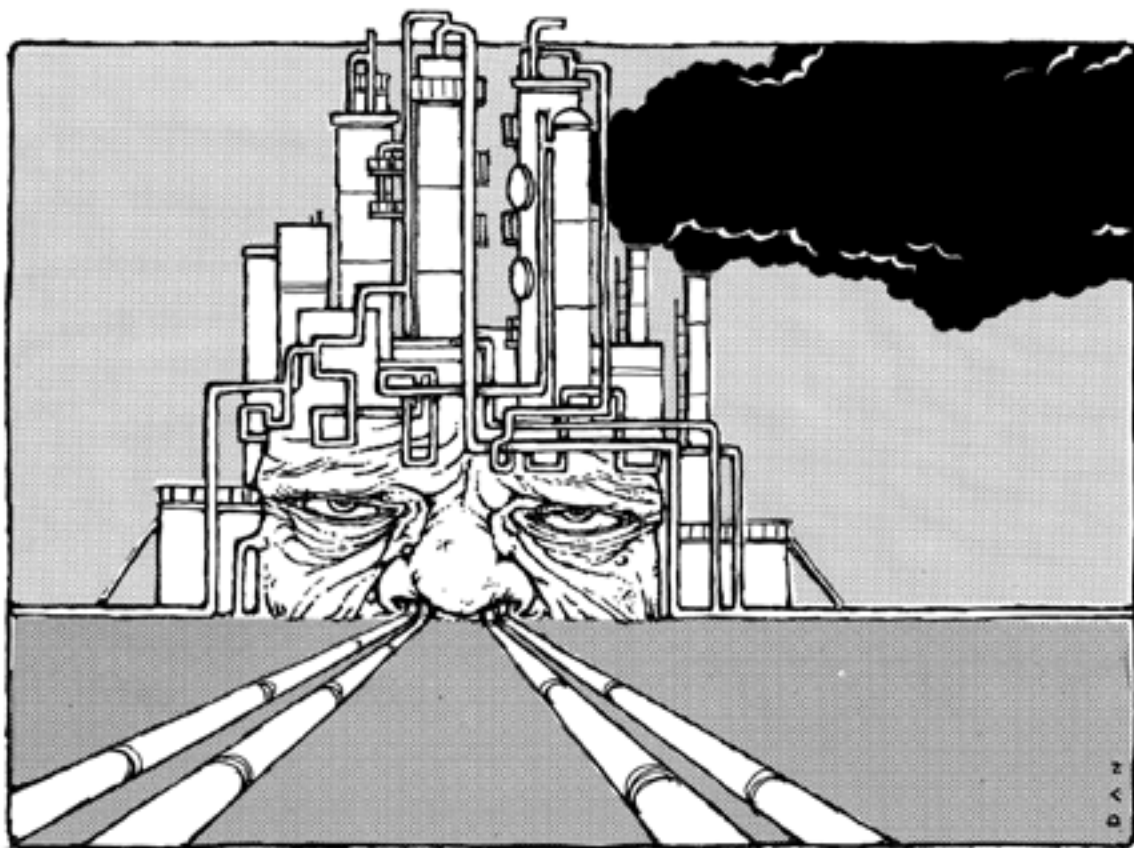

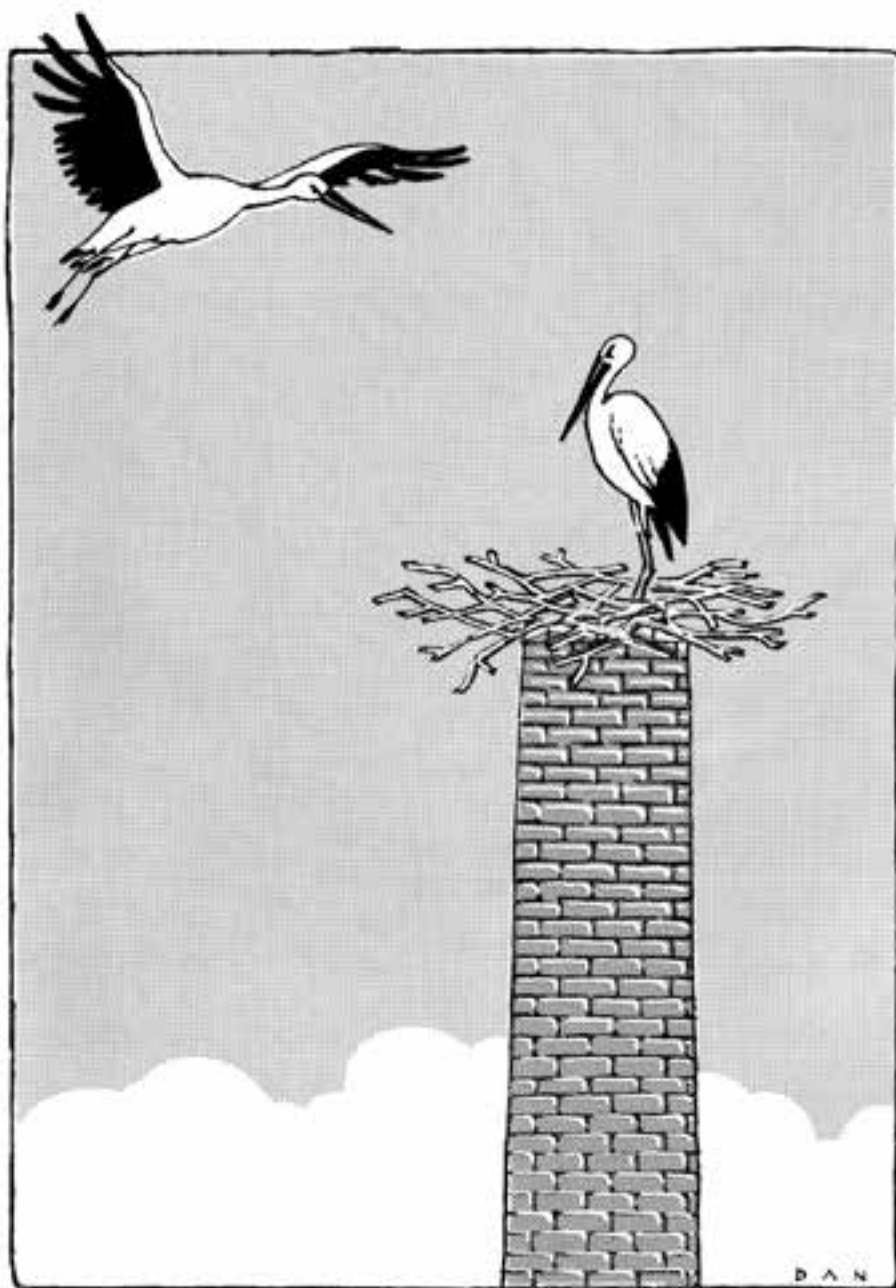

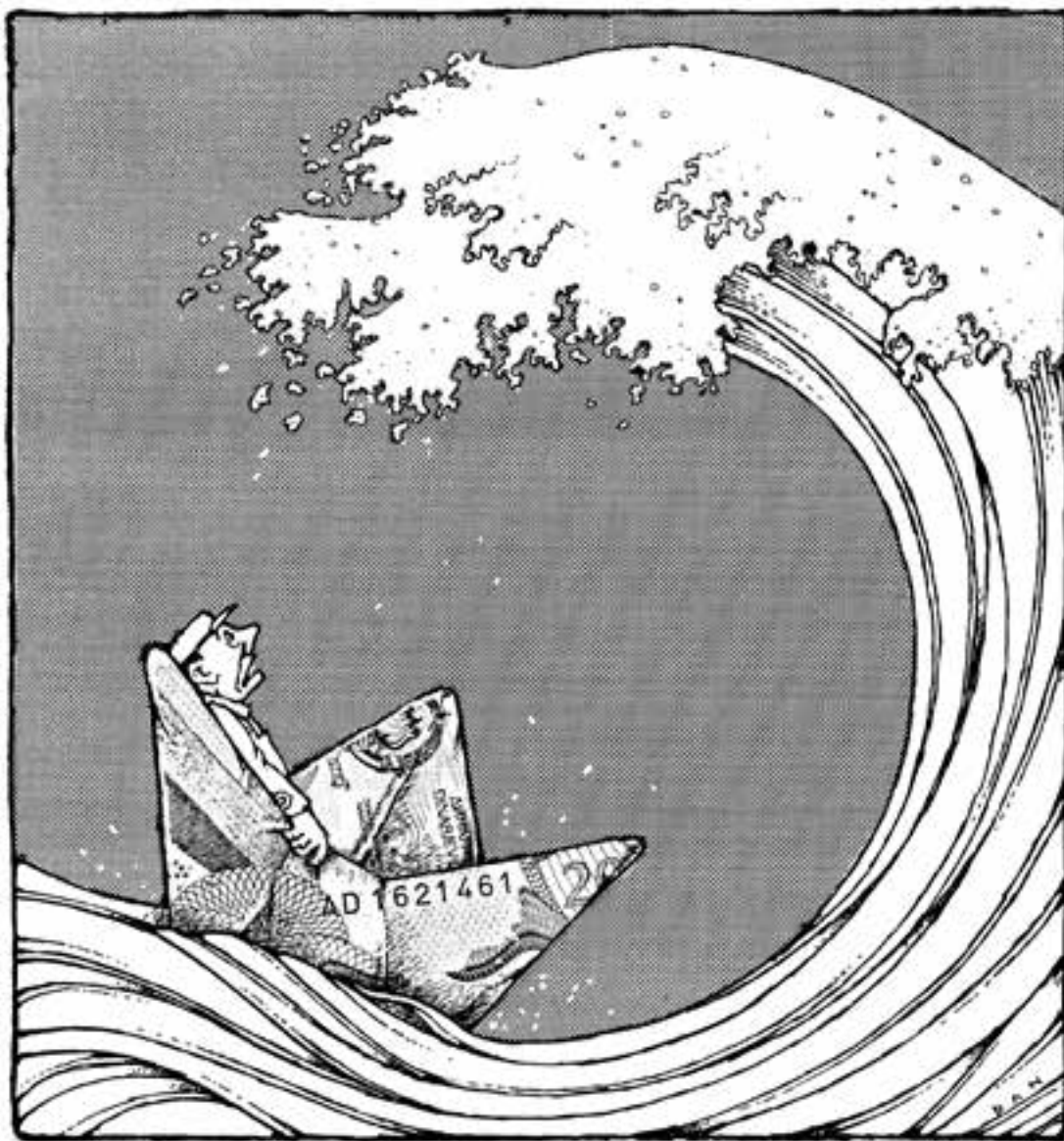

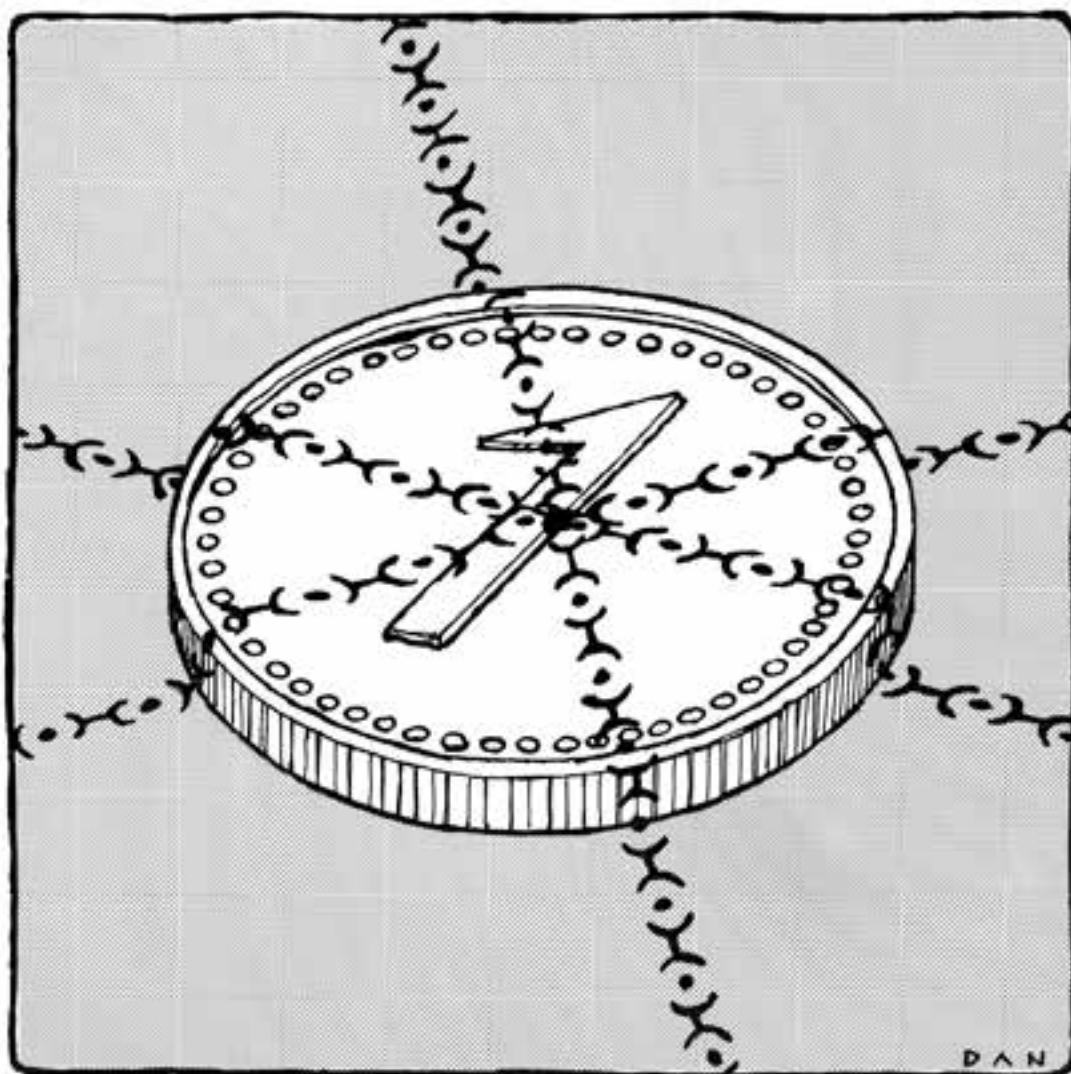

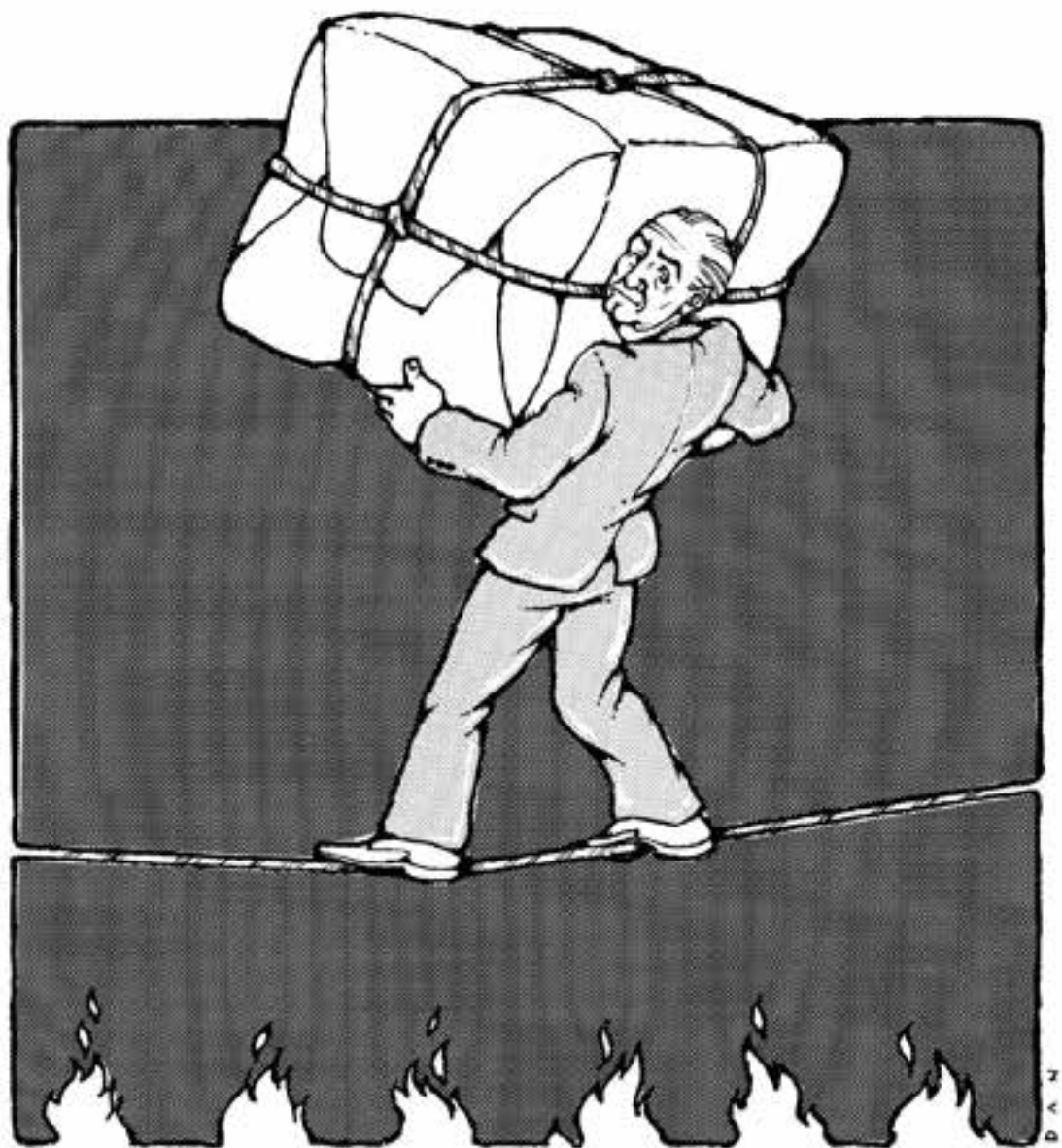

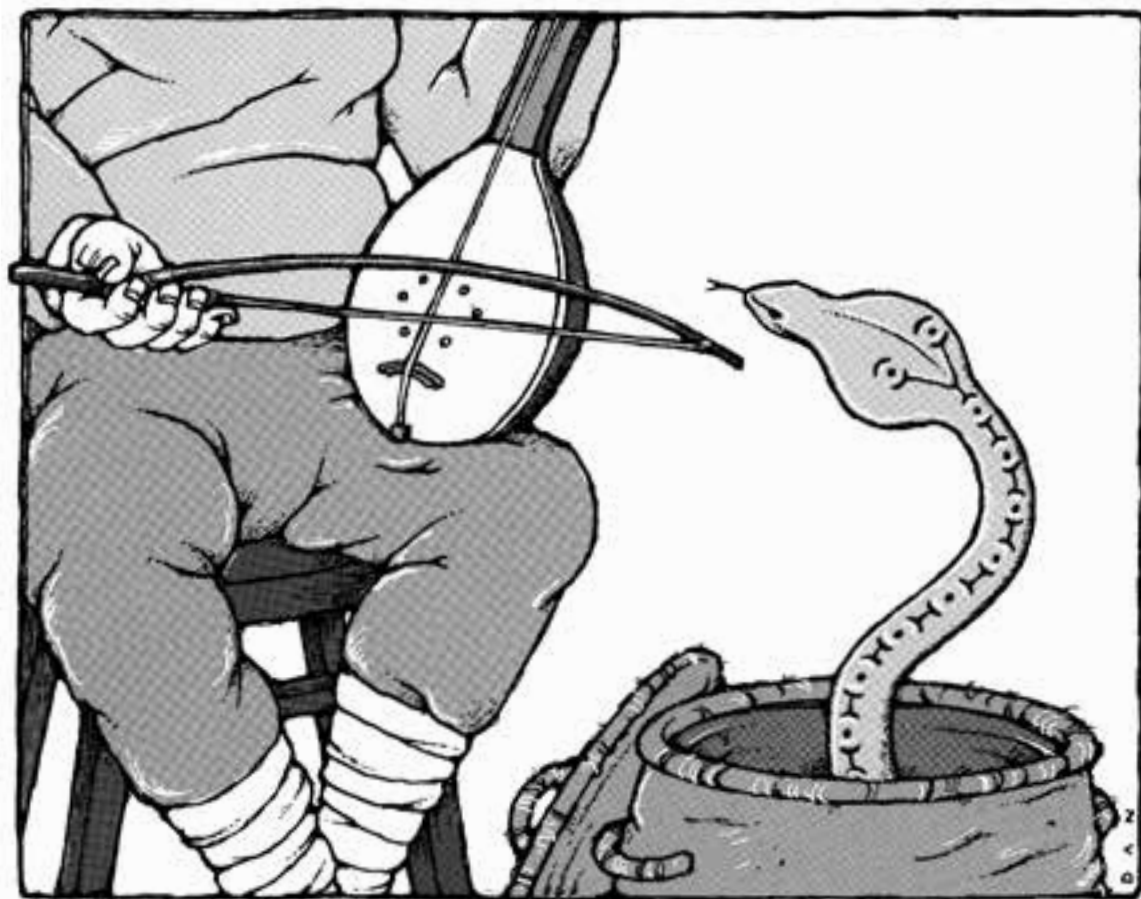

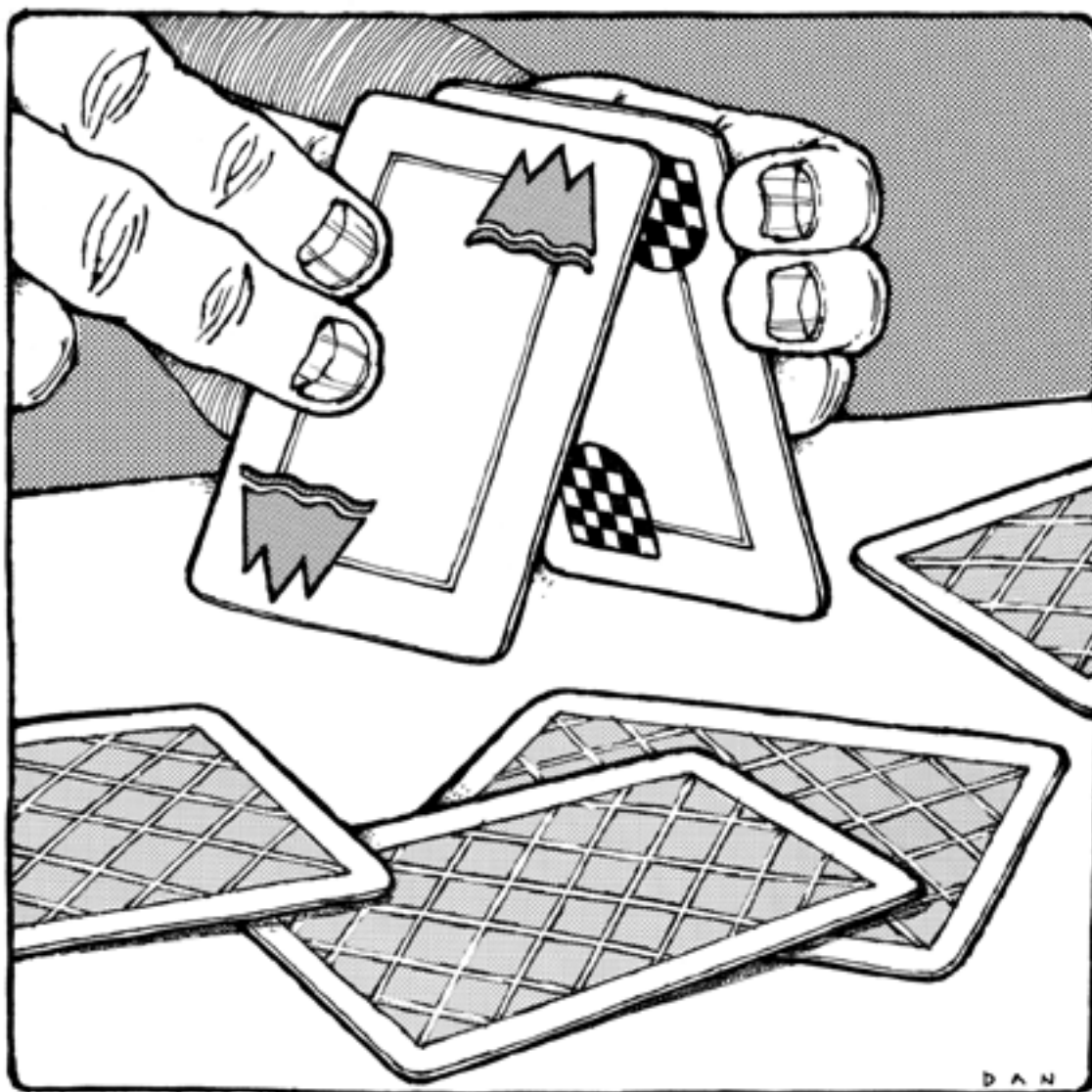

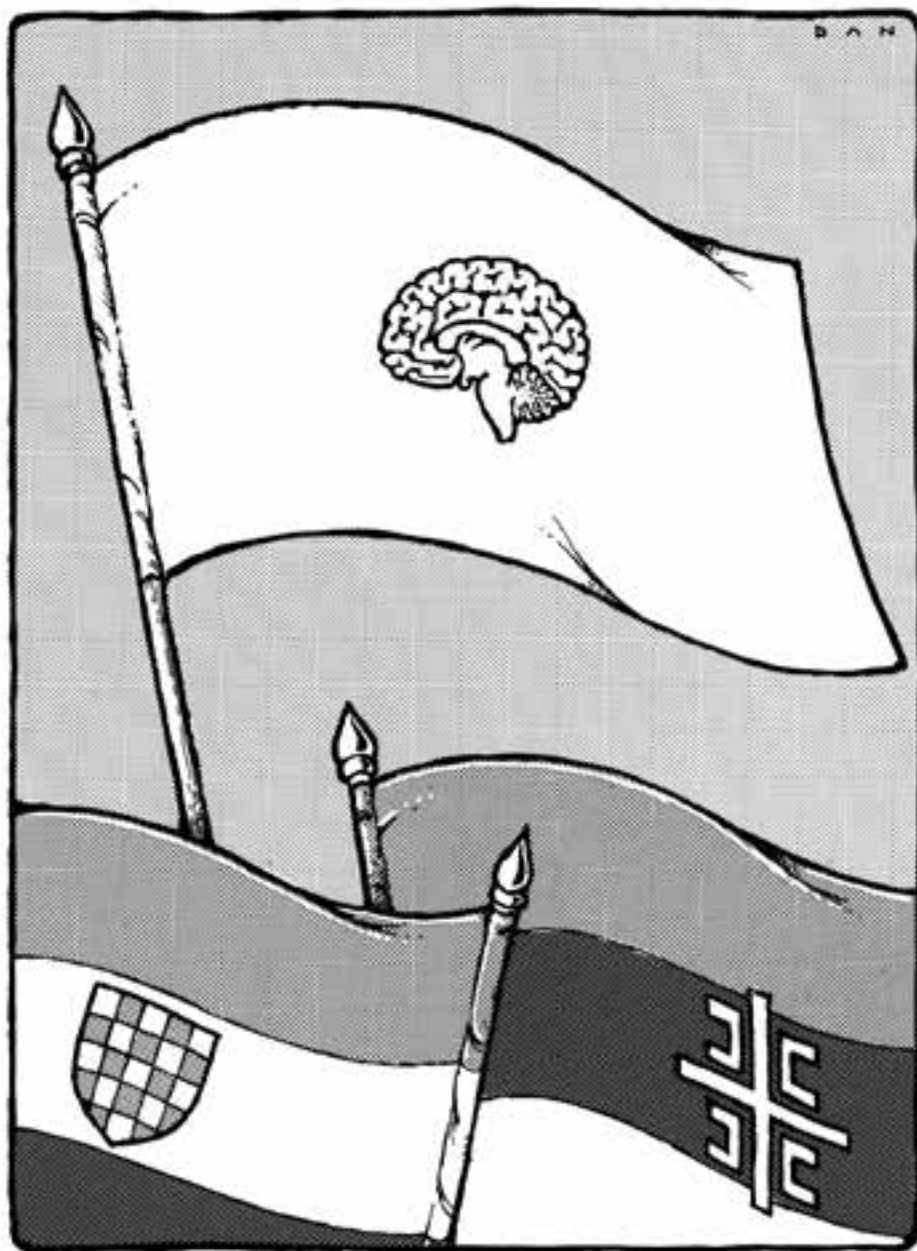

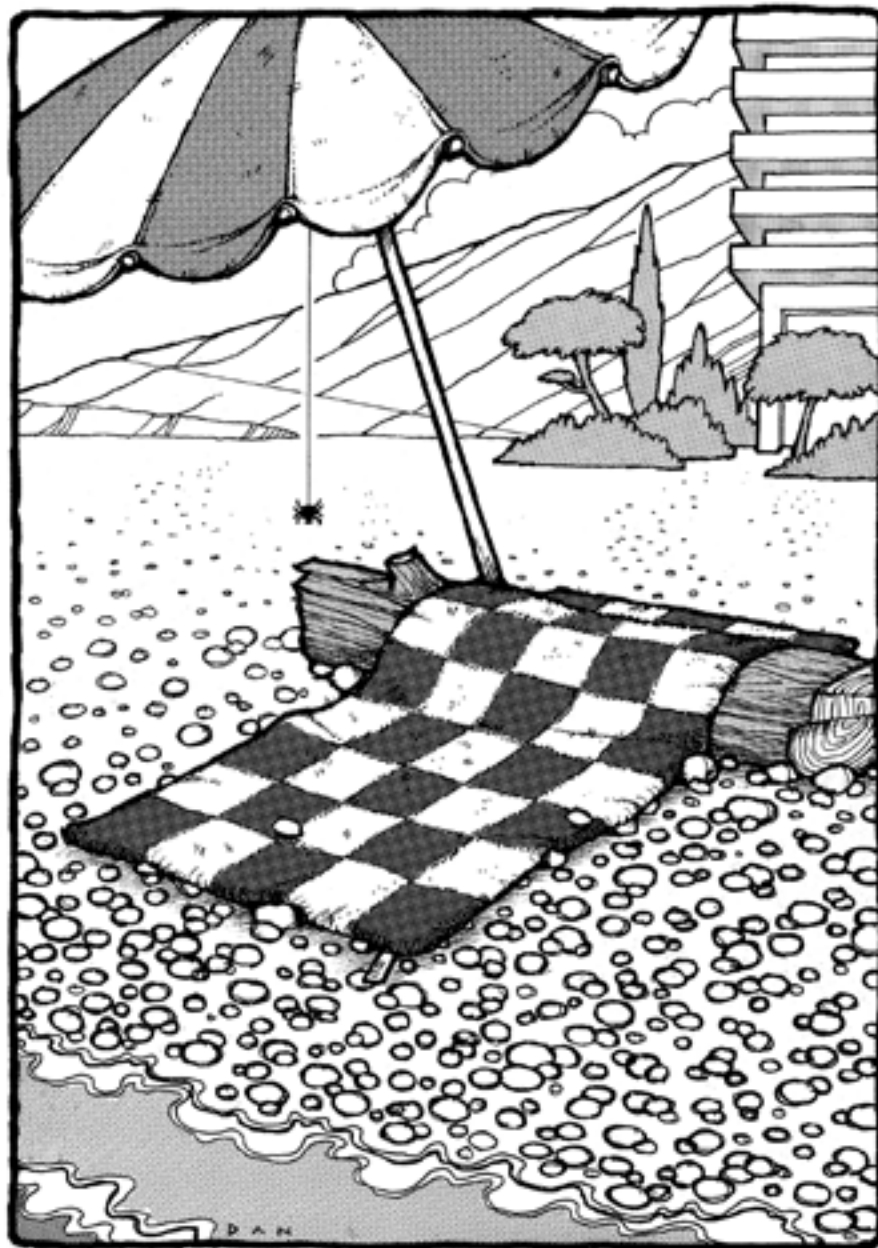

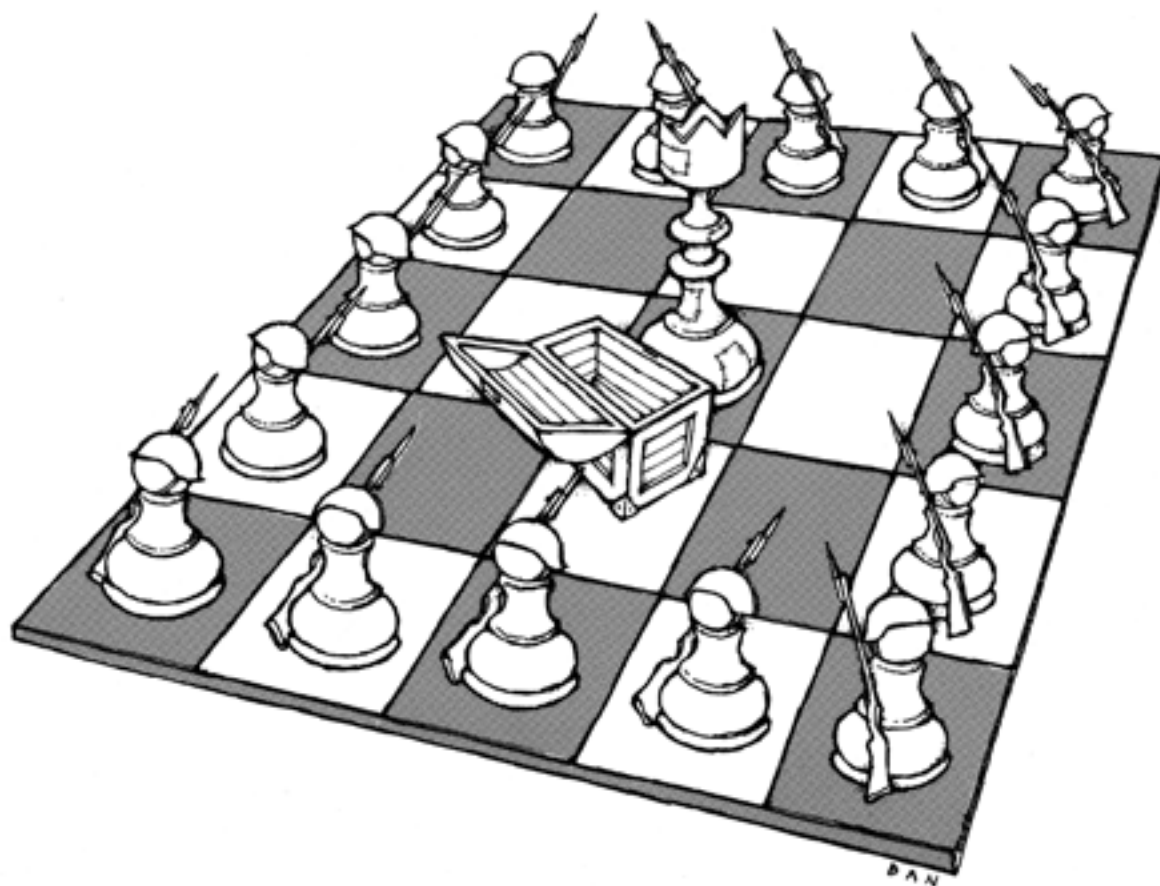

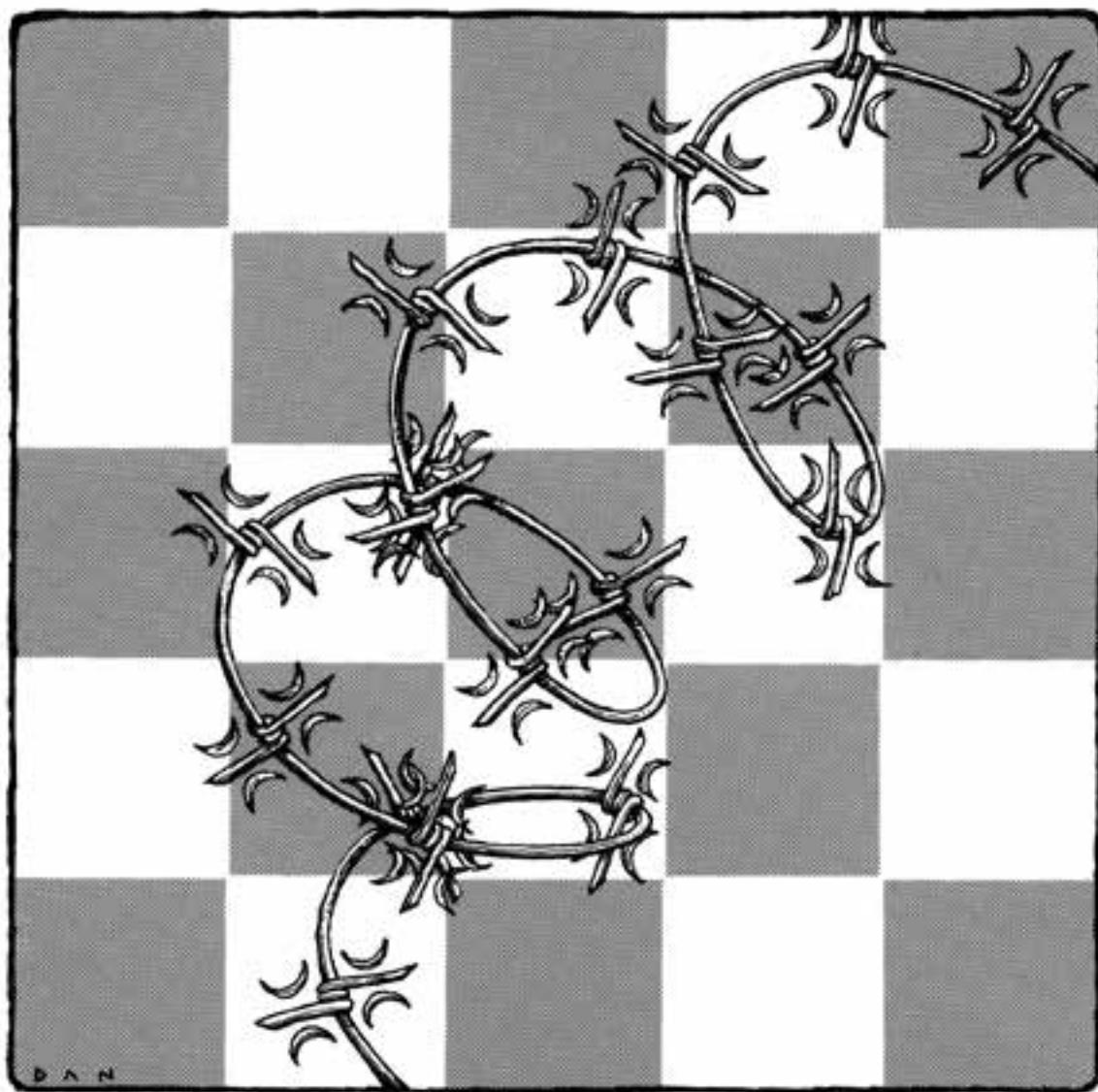

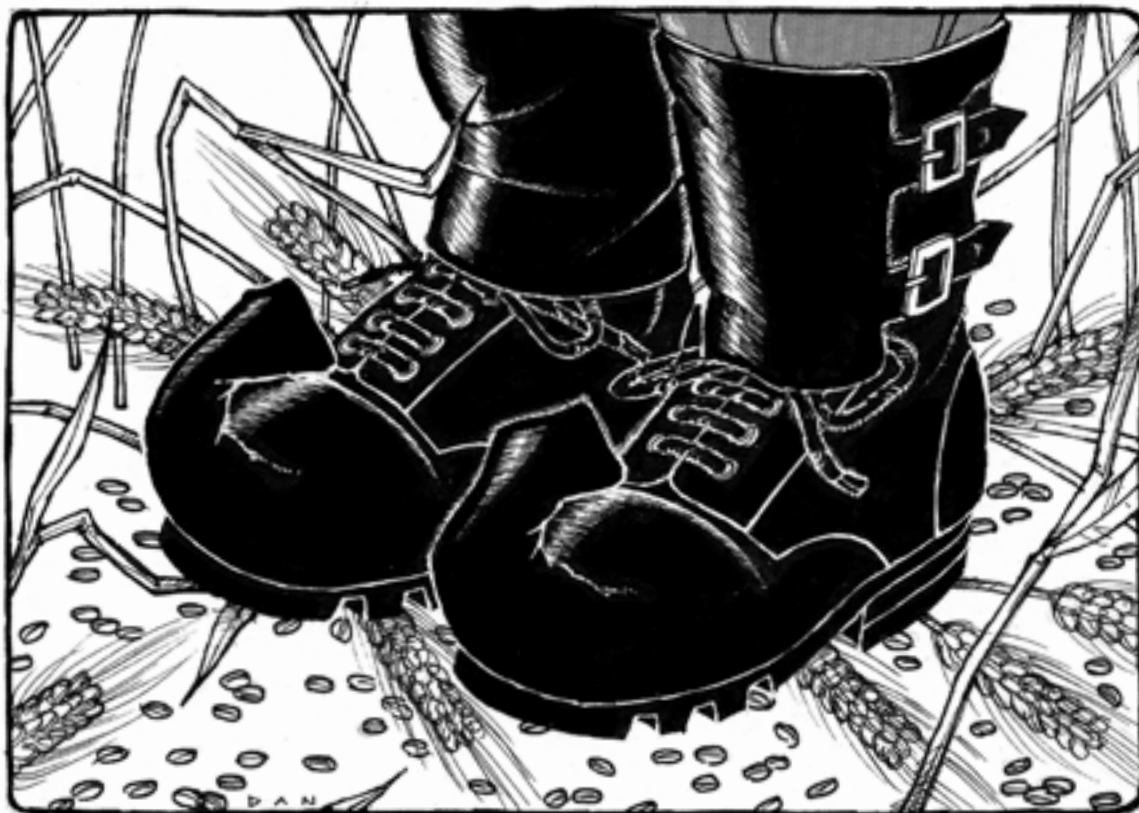

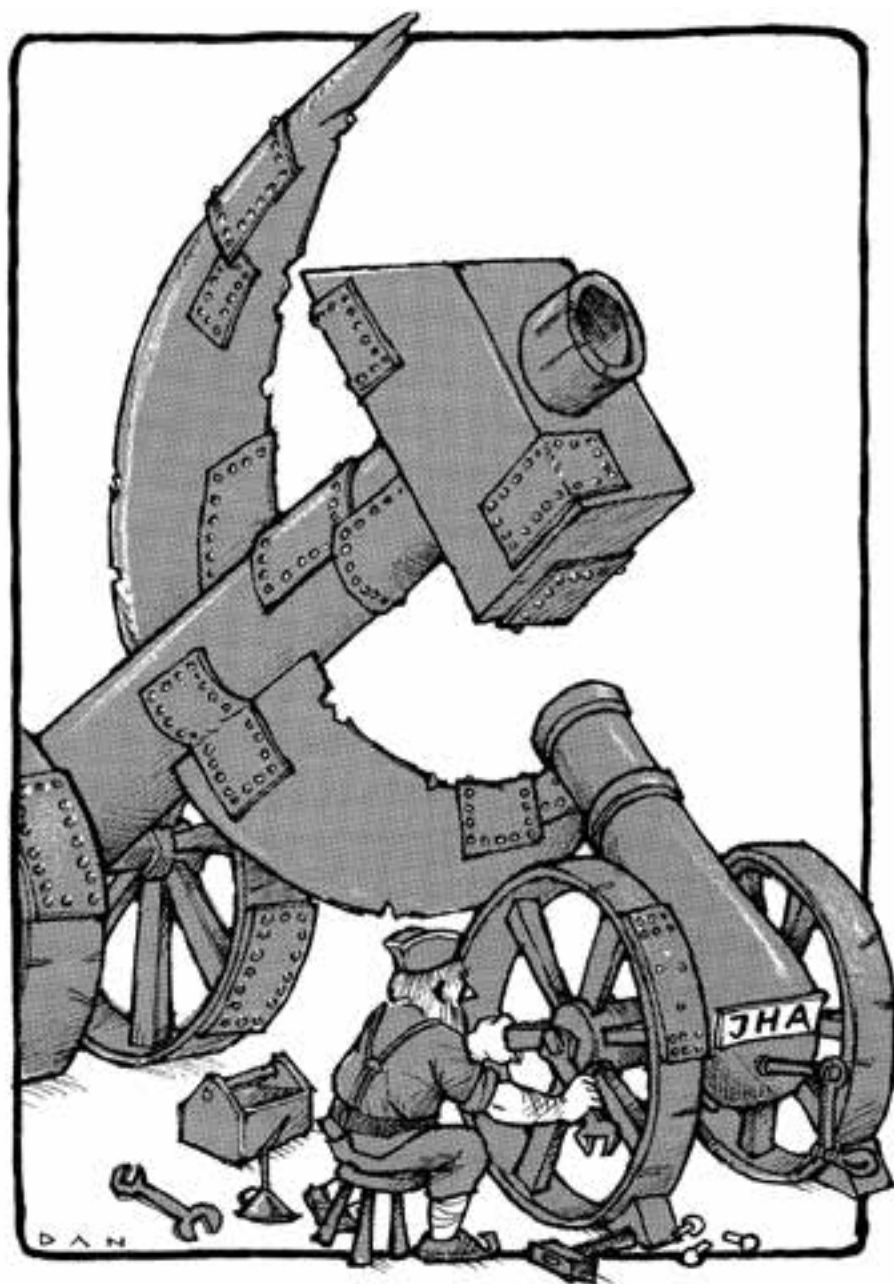

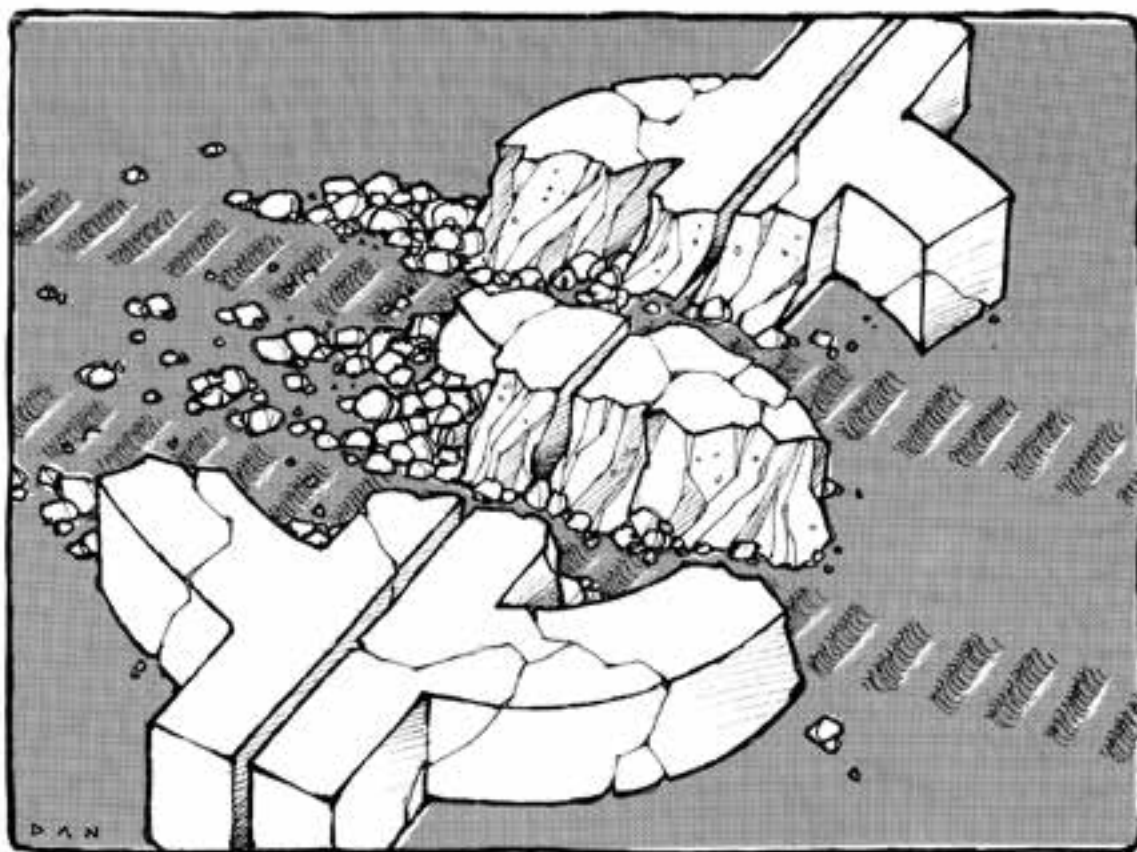

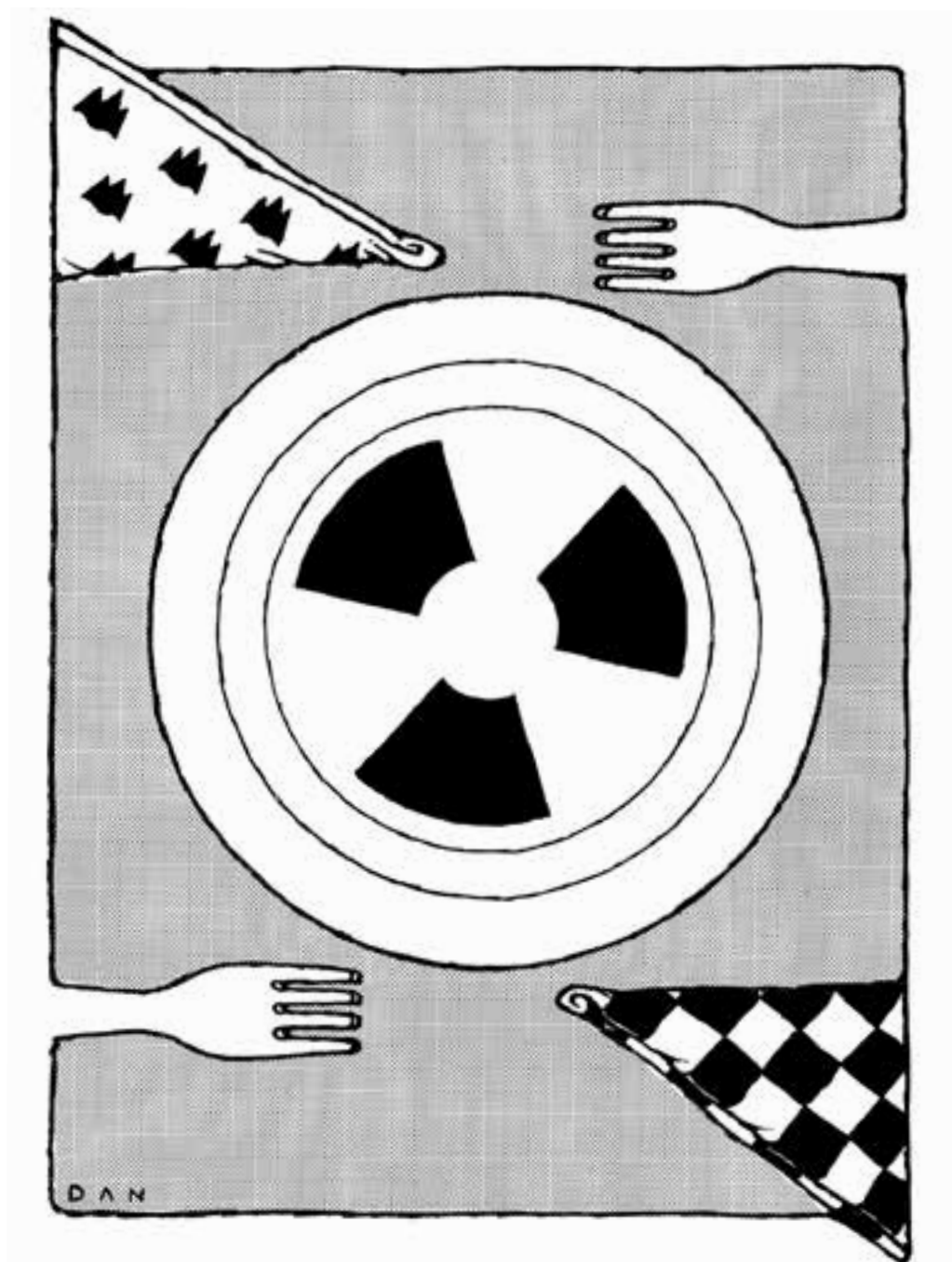

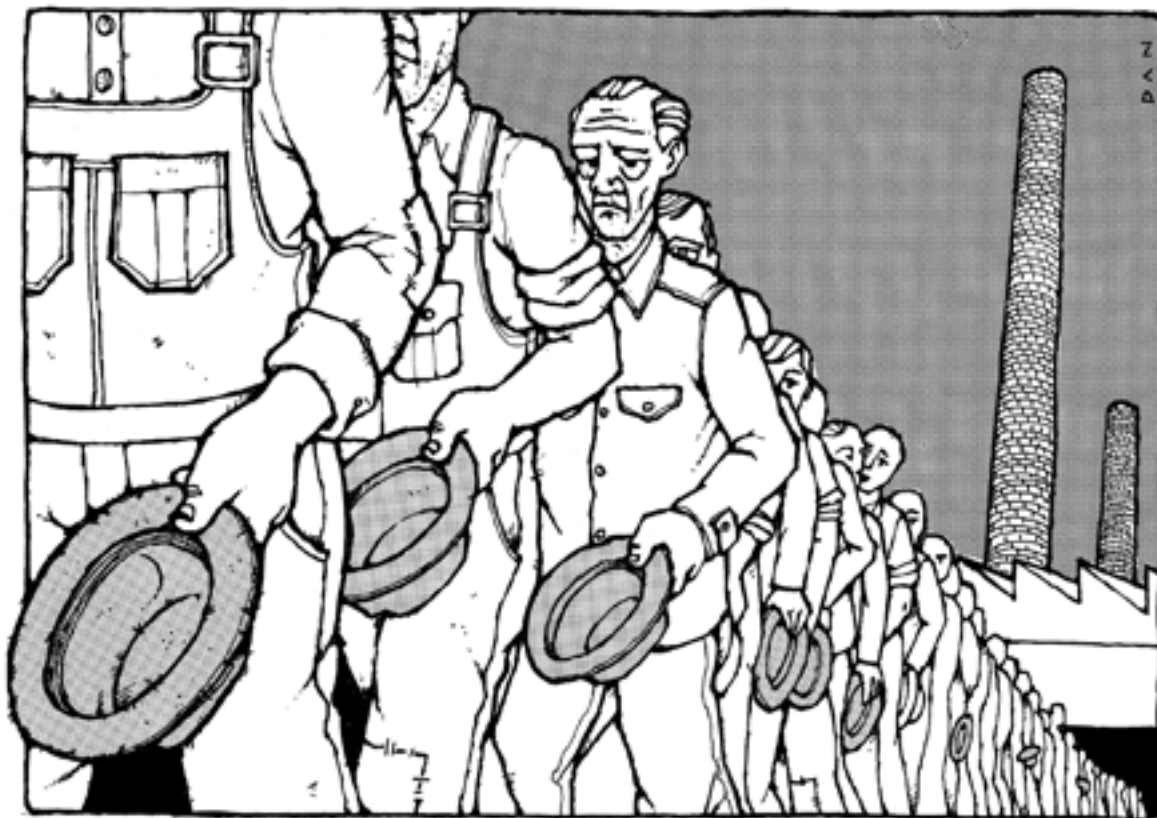

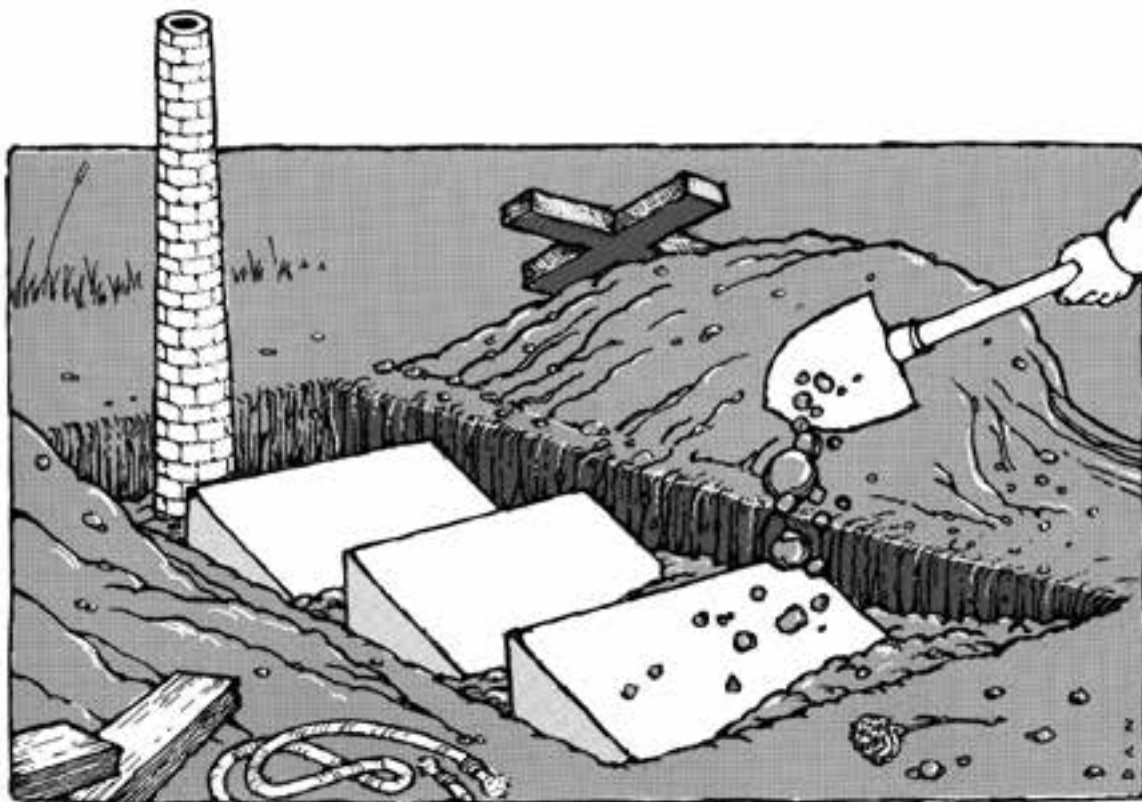

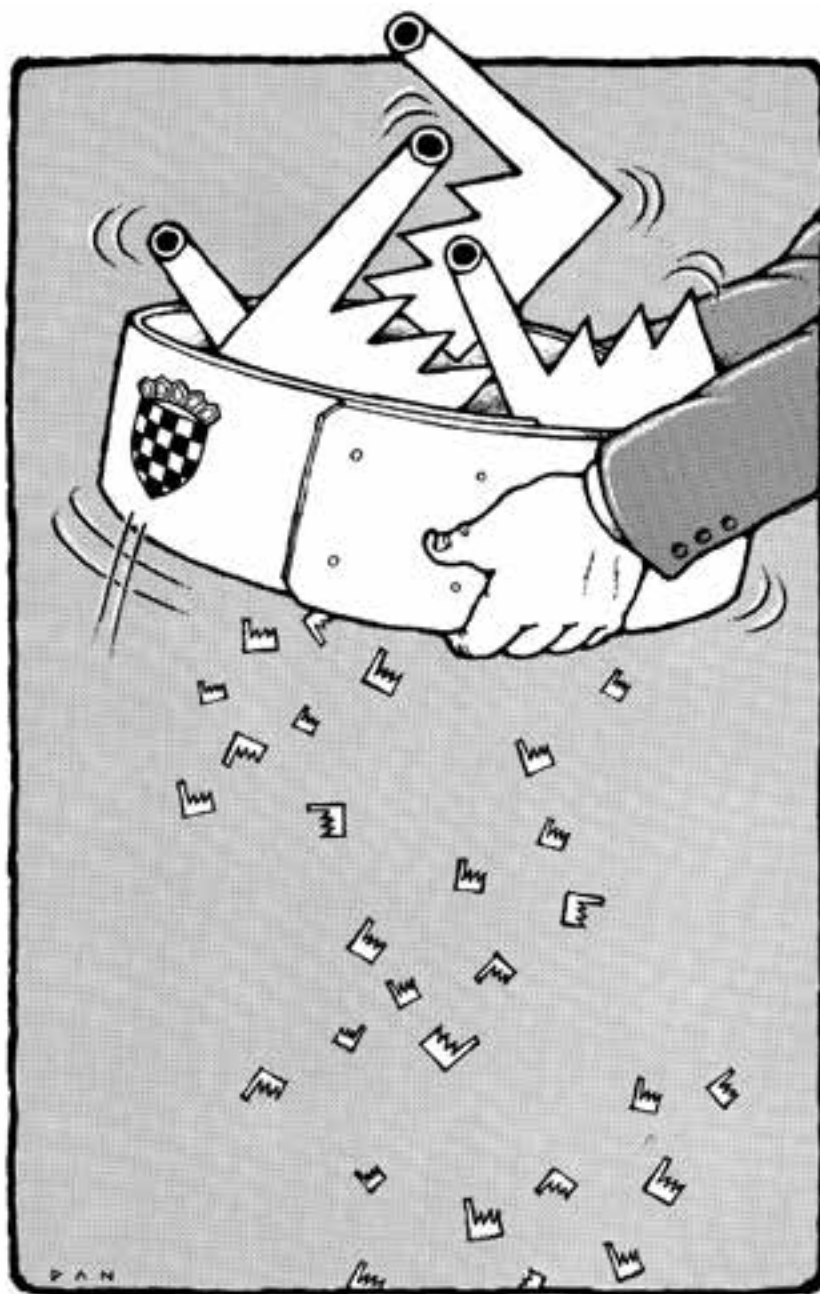

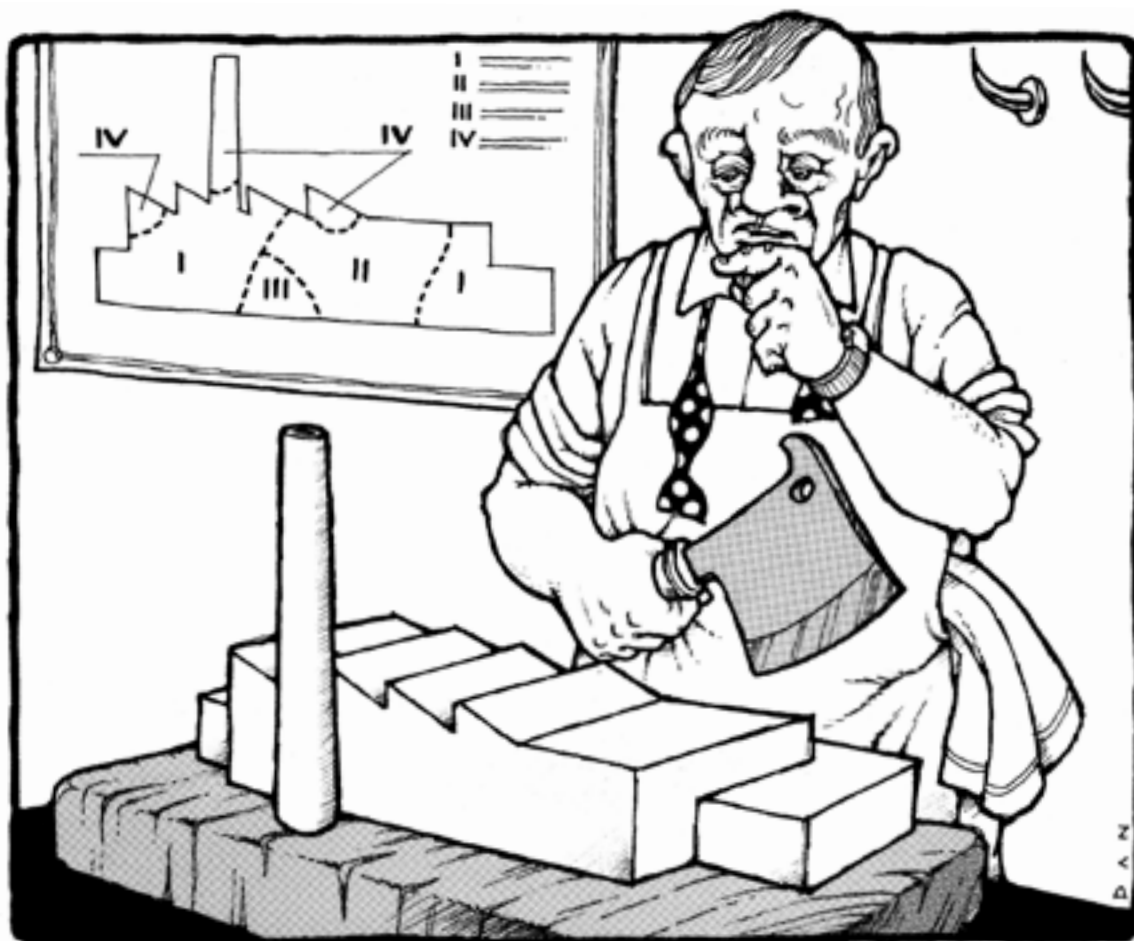

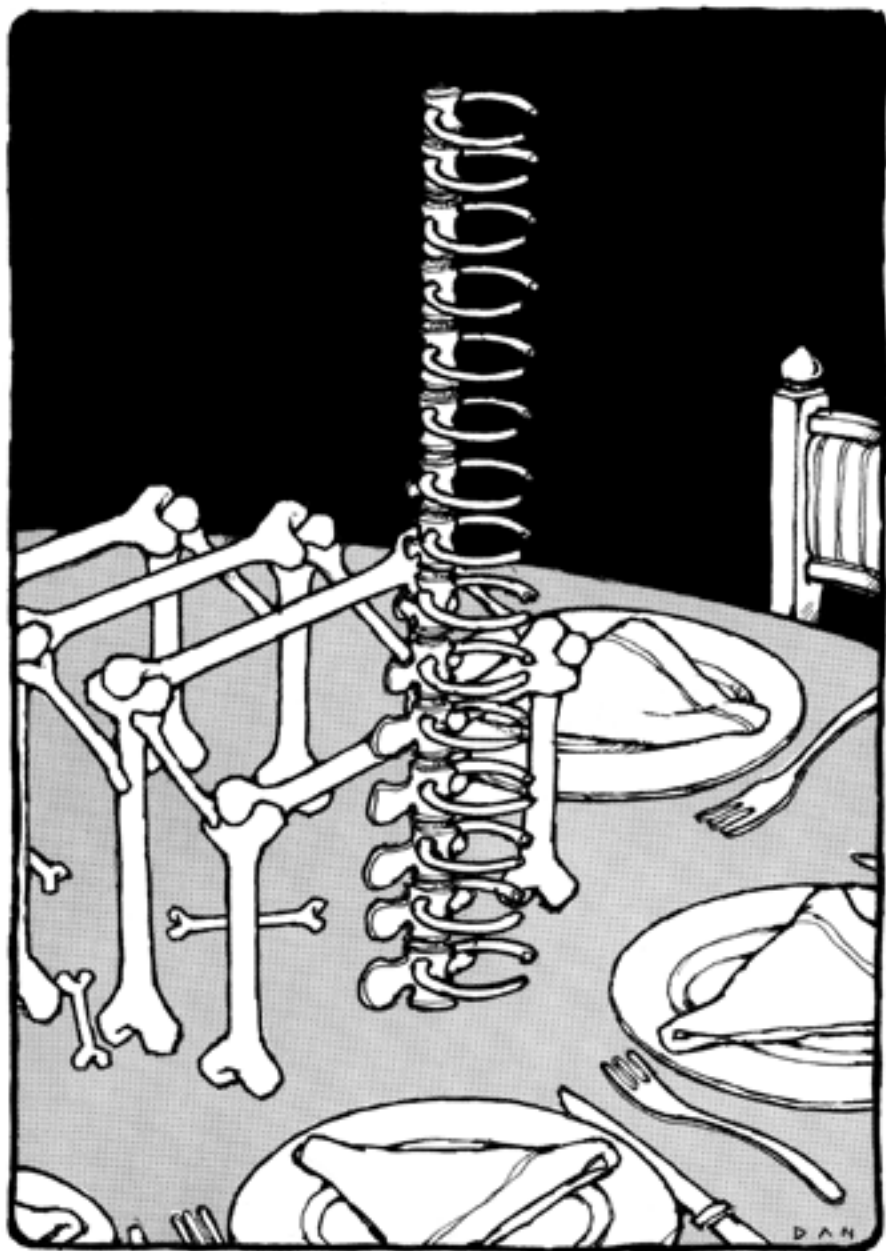

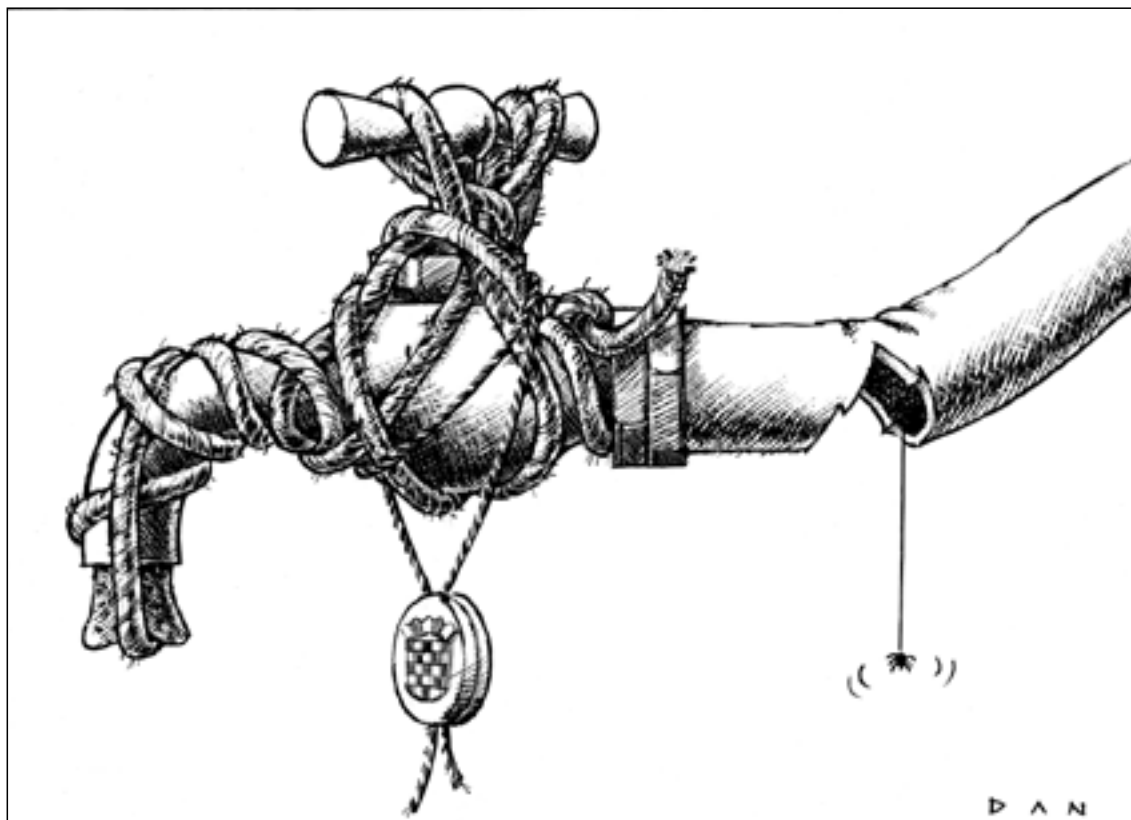

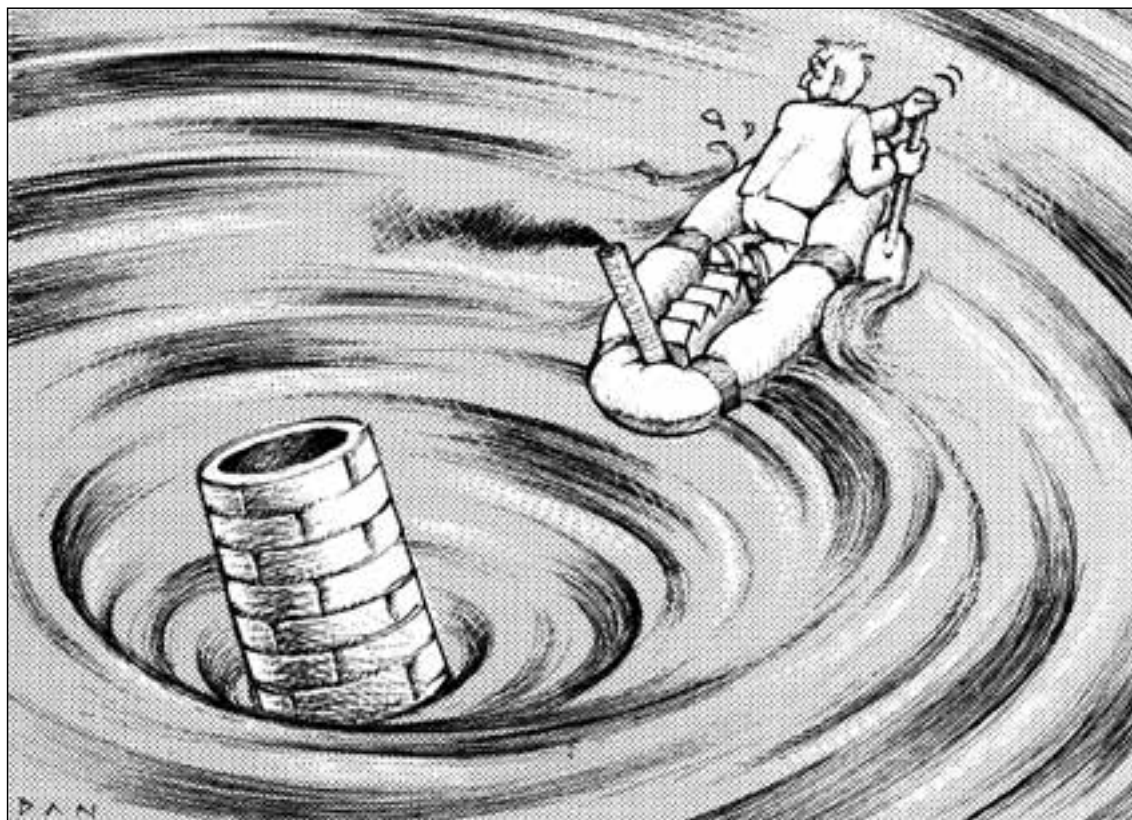
XXX

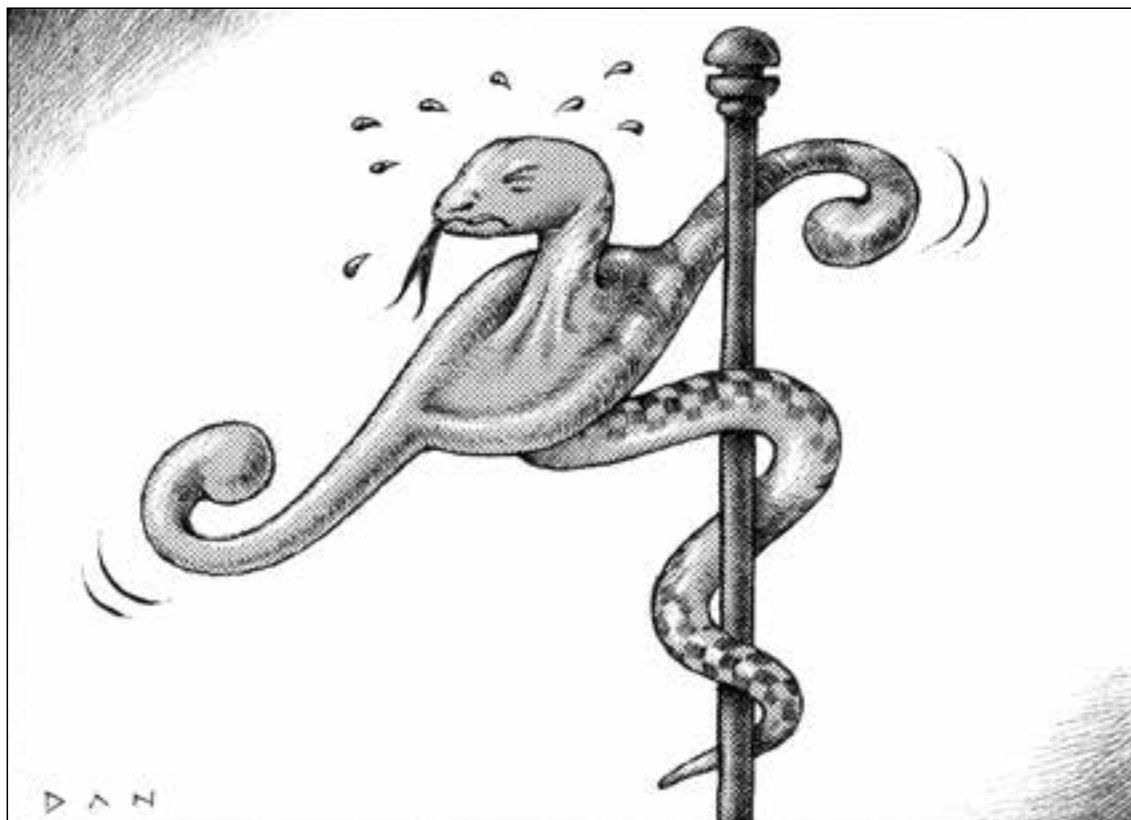
PRIVREDNI VJESNIK (1992.–1998.)

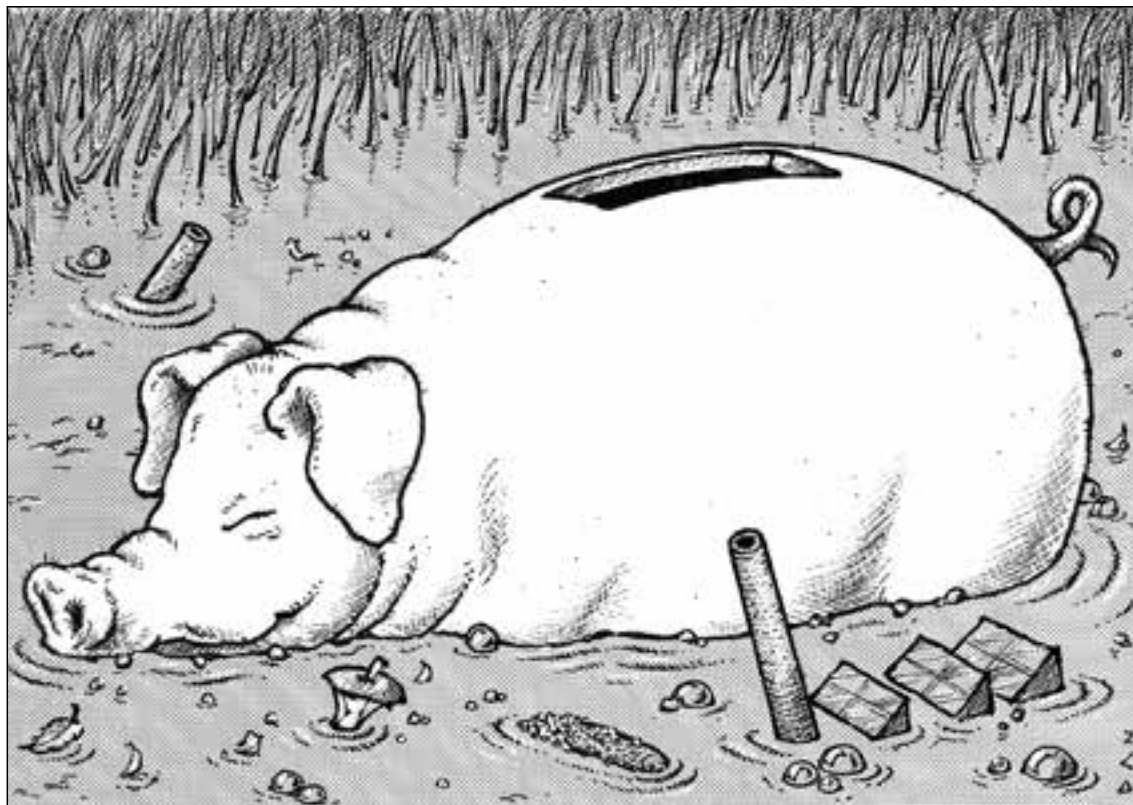

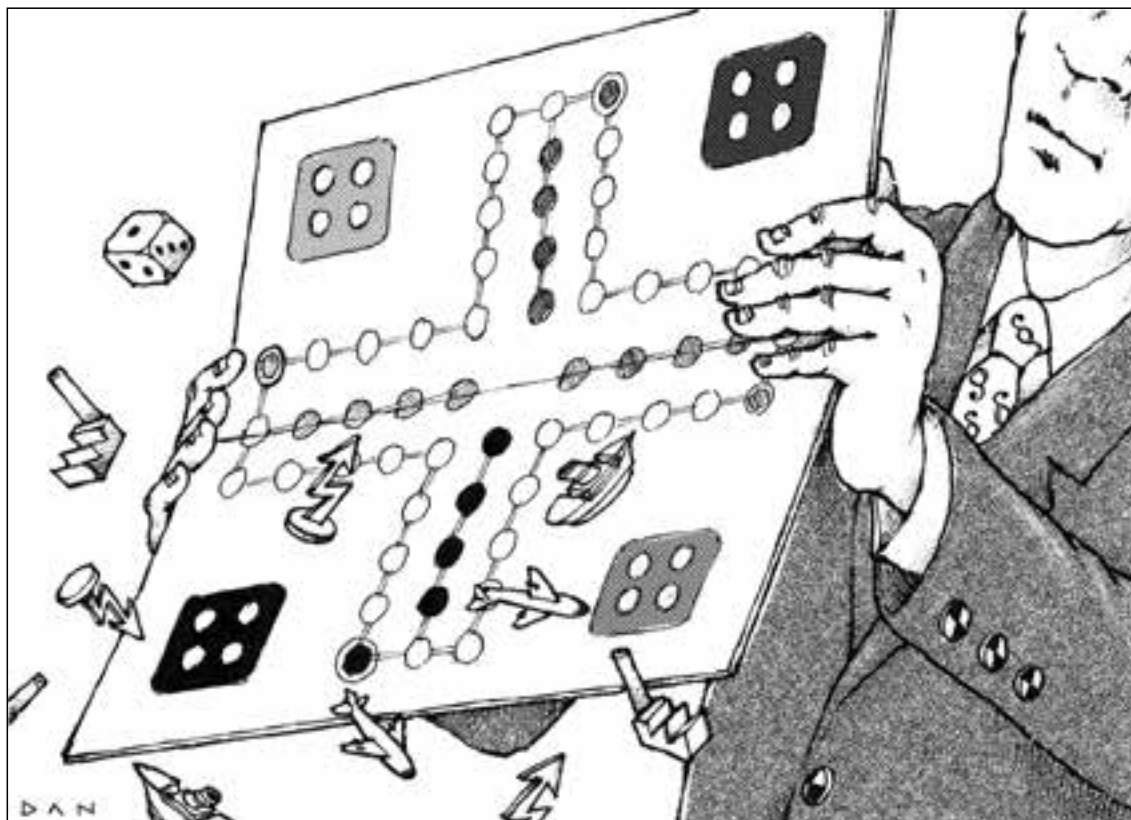

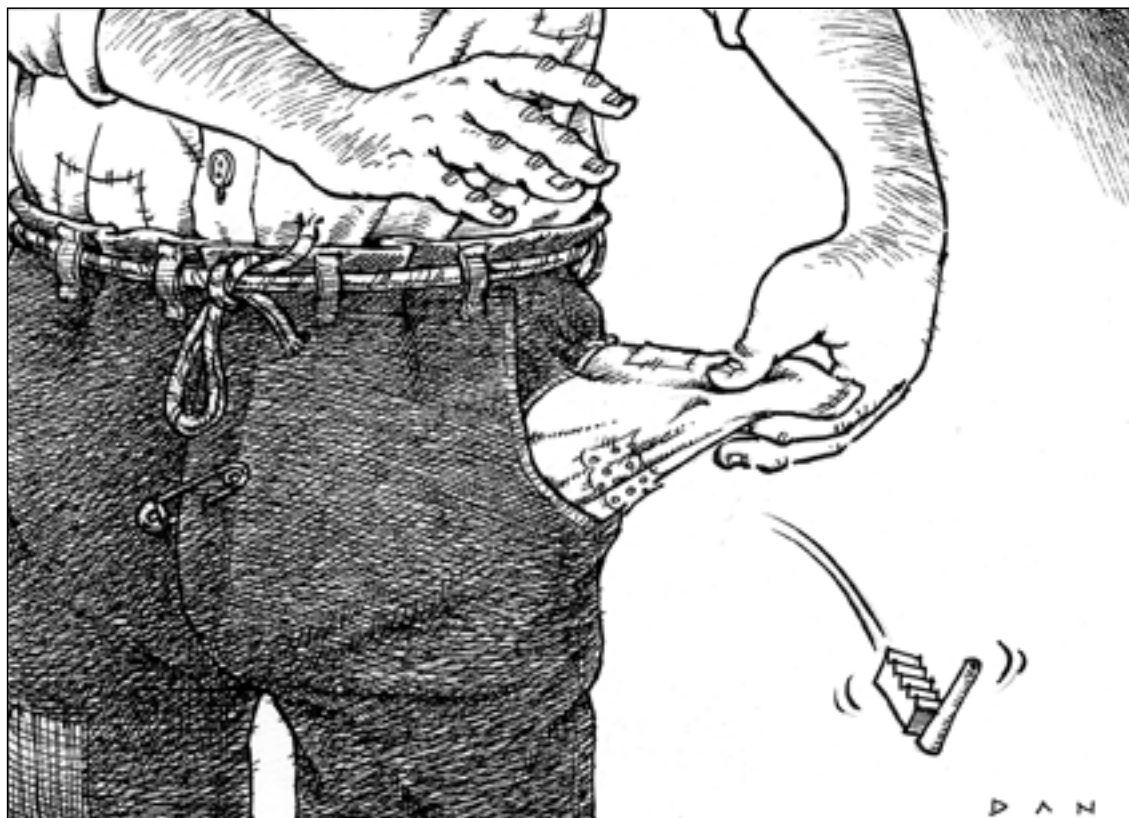

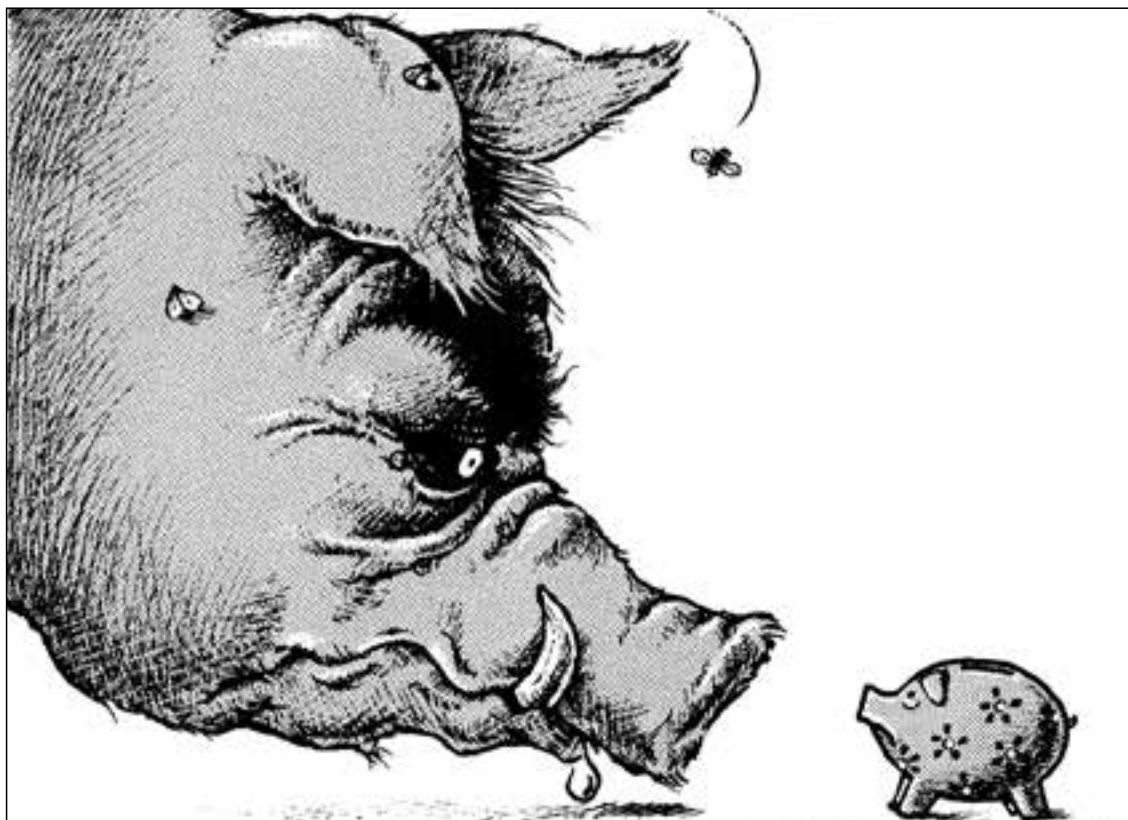

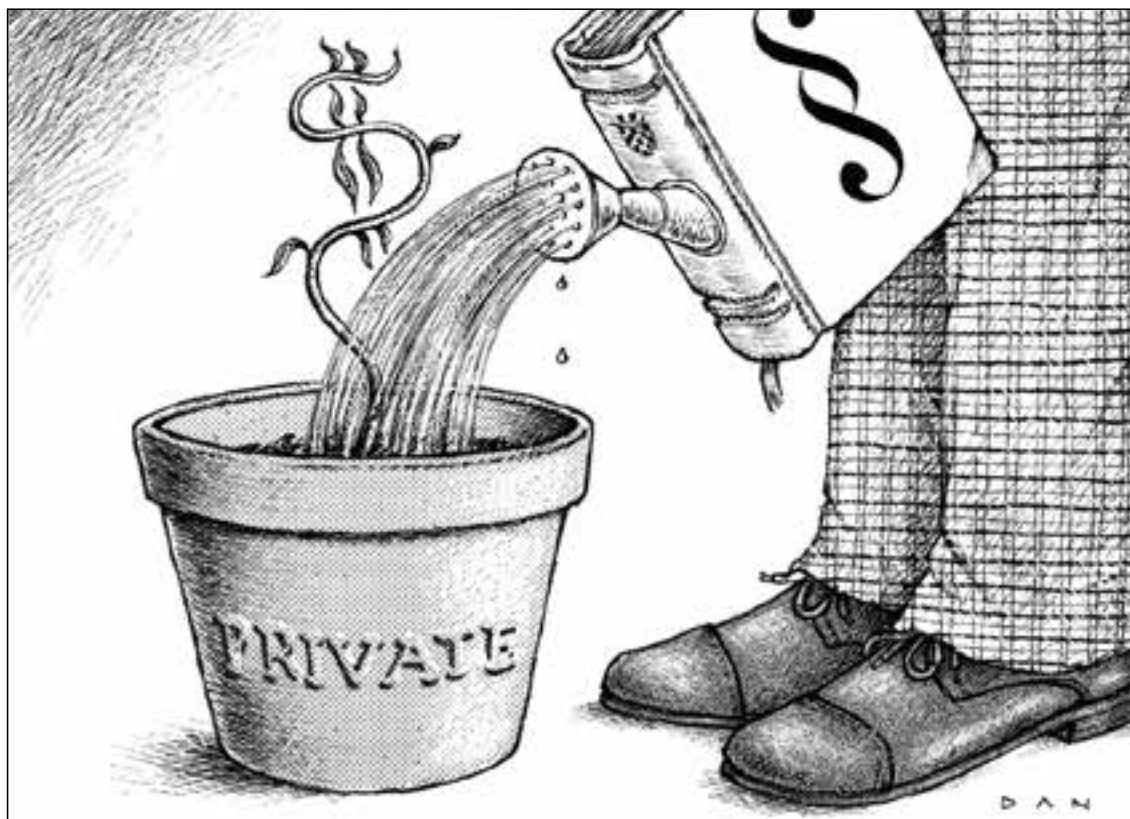

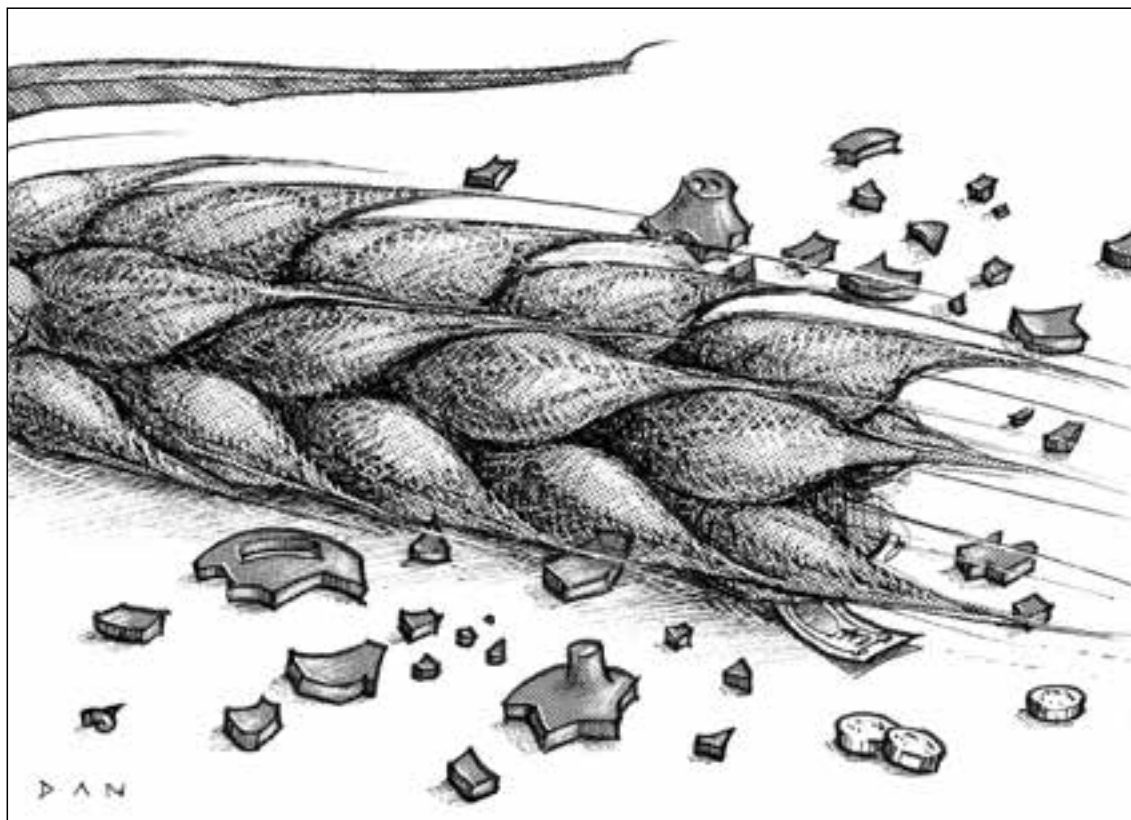

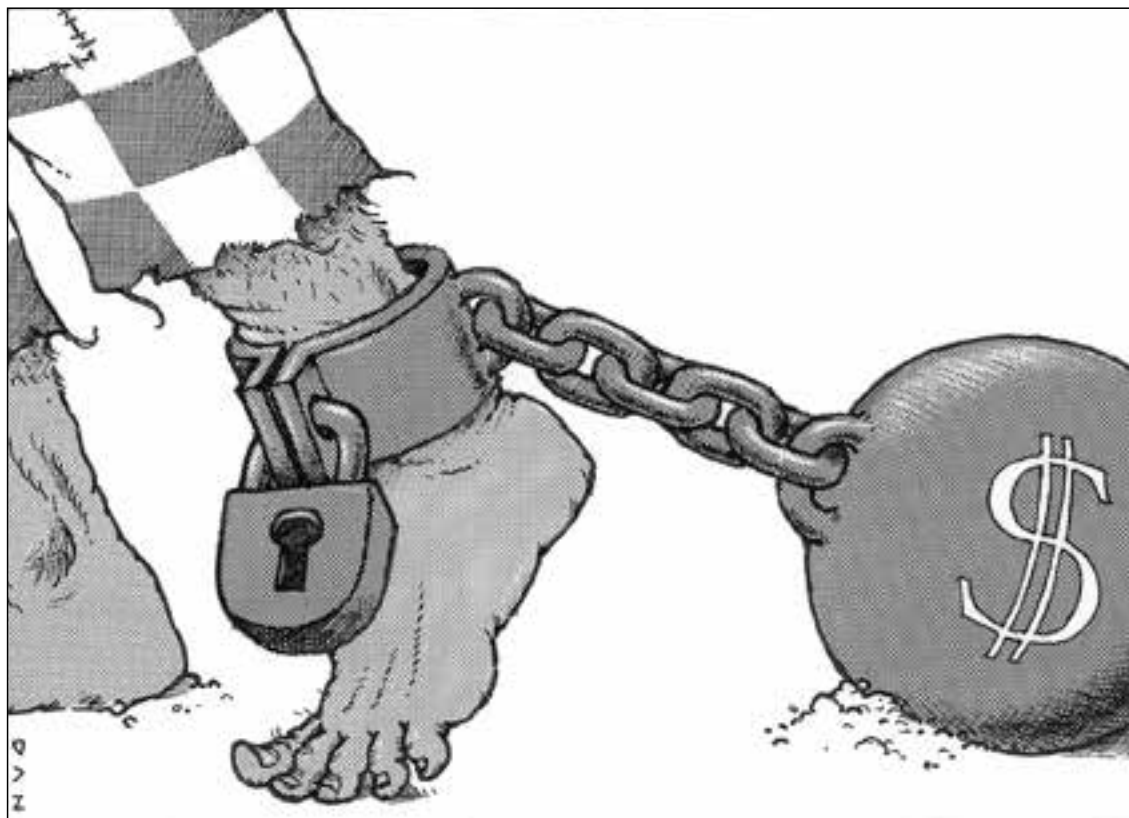

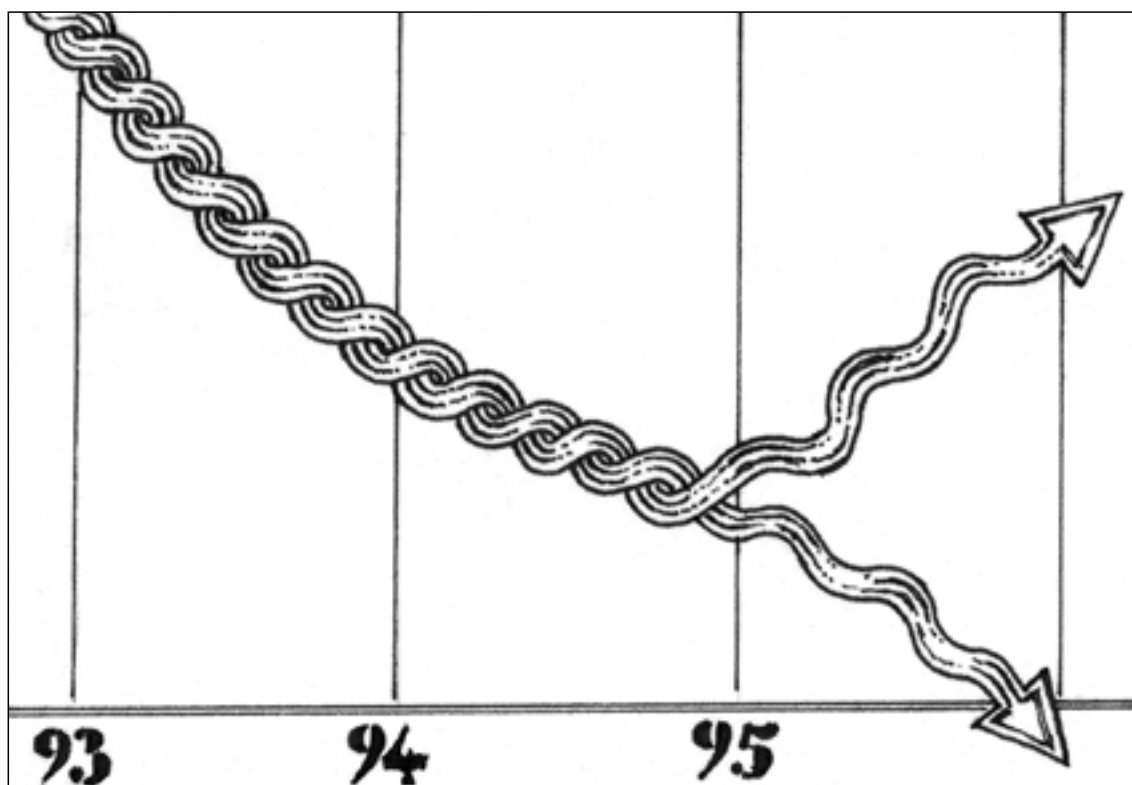

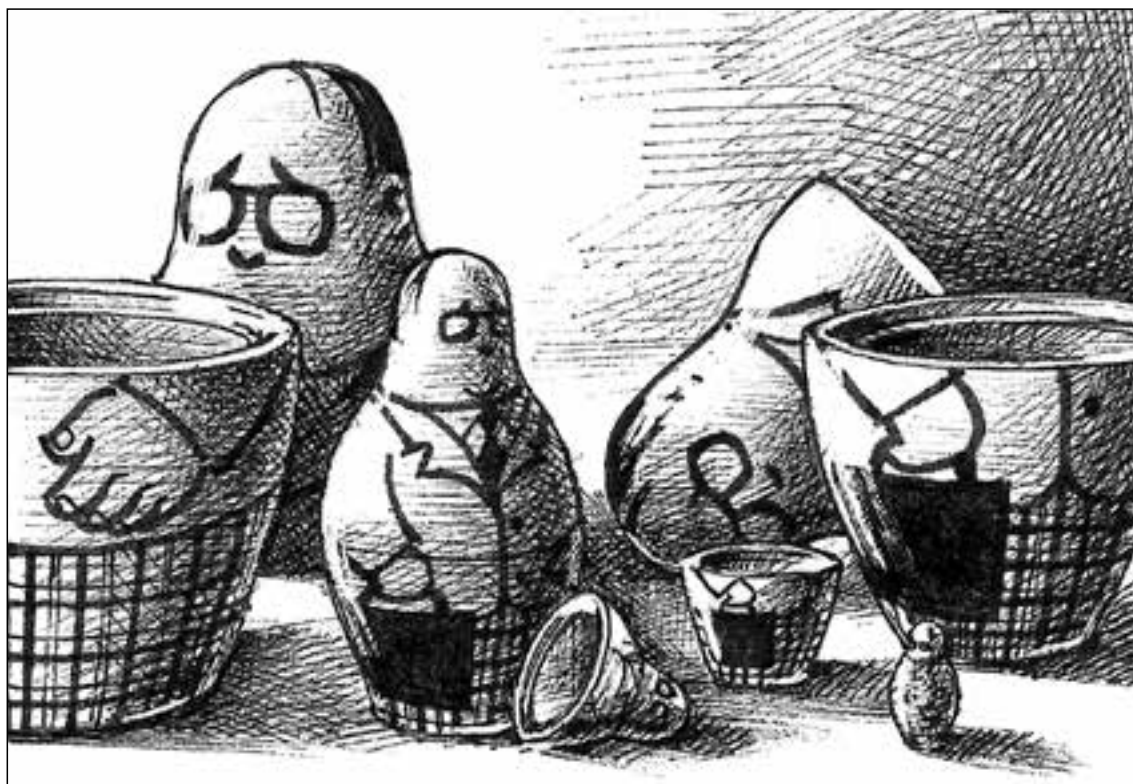

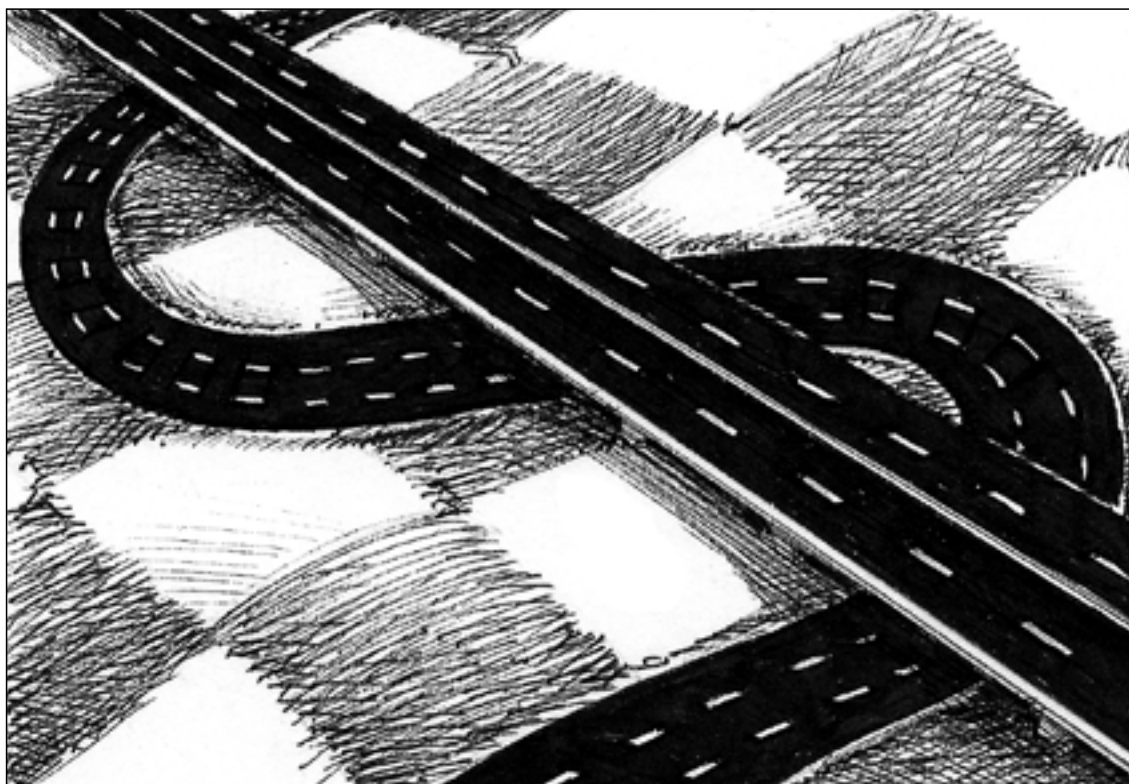

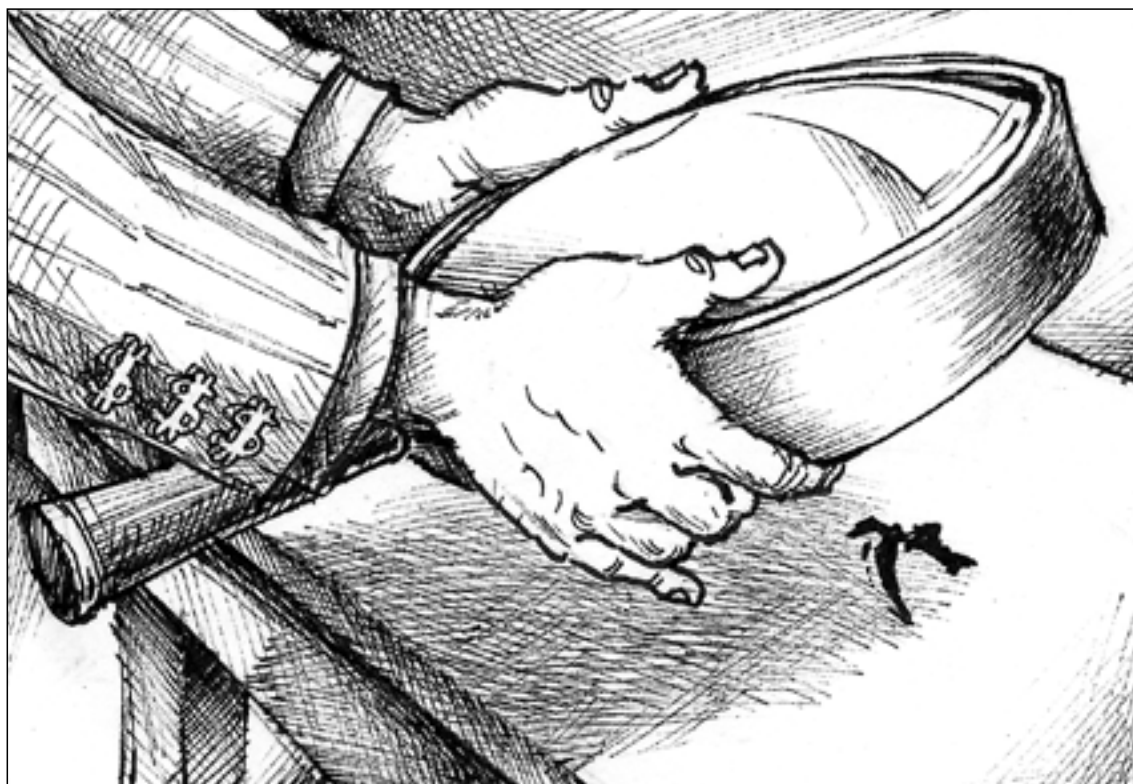

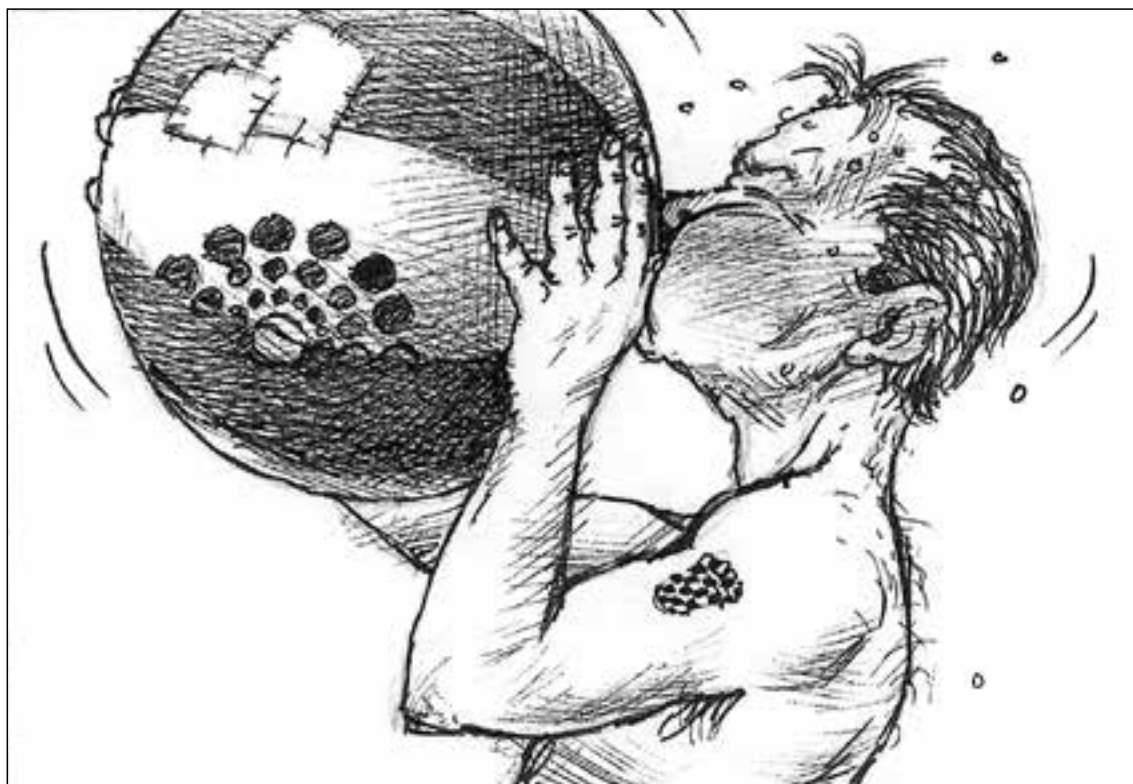

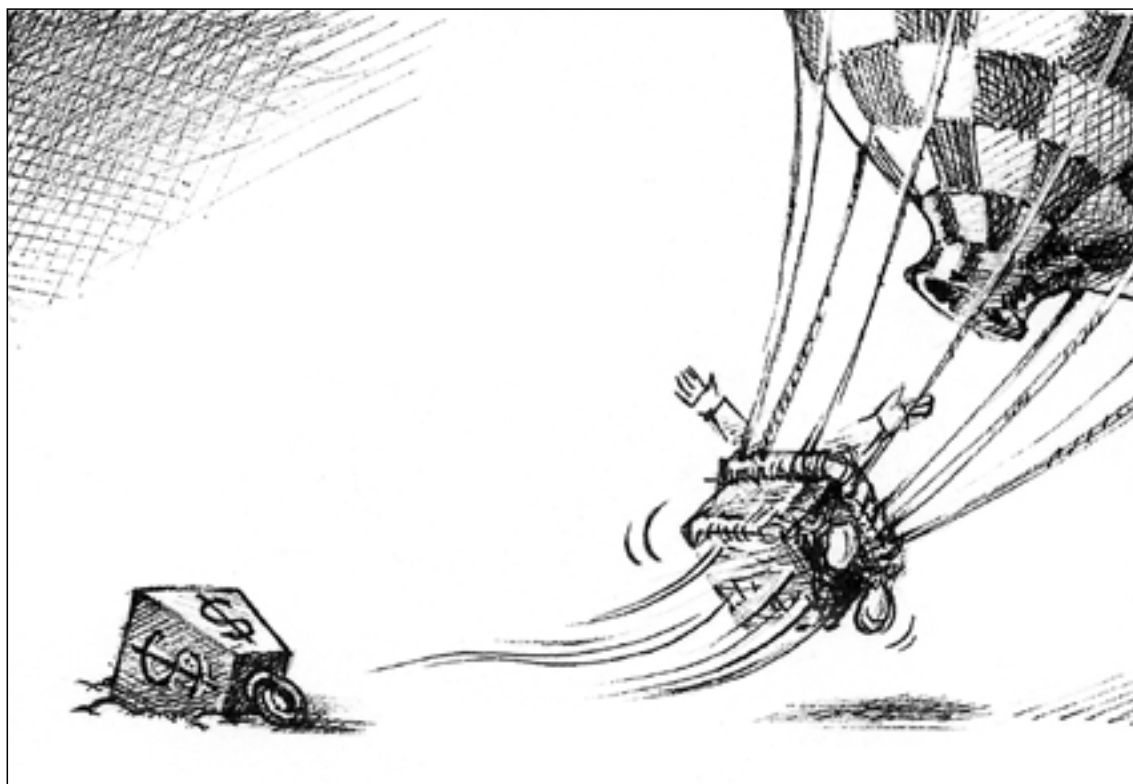

Još samo ovo da ti velim!

Znam Danko, znam ... kad bi vidio da ovo pišem na onom ugostiteljskom stolu s tankim metalnim nožicama, odmah bi raširio usta u ciničan osmijeh. Pogledao bi me onim poluotvorenim pogledom i rekao: *Deva, kaj se baviš takvim pizdarijskama ... ?* Meni bi se, naravno, "digao živac", pa bih odbrusio nešto i nervozno zapalio cigaretu, a već idući trenutak, ti, Mrki, Pegi i ja nastavili bi razgovarati i nadmudrivati se. O poslovima i planovima, o navodno važnim i velikim te navodno nevažnim i malim zbivanjima i ljudima, lamentirajući o prošlosti koja nikako da prođe, o sadašnjosti koje nema i o budućnosti kakva bi trebala biti. Povremeno bi zašutjeli samo da nakratko odahnemo prije novog zaleta. I dok smo gledali negdje uokolo u prolaznike ili drvored, u glavi su nam rasle nove misli i rečenice za koje smo bili sigurni kako je od svemirske važnosti da ih jedni drugima izgovorimo upravo tada, baš toga dana, toga popodneva, na tome mjestu. A kad bi krenuli doma, dugo bi stajali na pločniku i barem jedan od nas izgovorio bi onu tipičnu rečenicu: *Još samo ovo da ti velim ...* . Terasa starinske birtije, ugodne i tihe, bez nervoze iz zvučnika, pepeljara vrhom puna pepela i čikova, a ispred nas gotovo prazne boce mlačnog piva u kojem se utapaju ose. Kraj lipnja u Trnskom, rano popodnevno sunce žeže, a četvorica dokoličara guštaju kao prasci pored kopanje. Tipičan prijateljski kič, kao u jeftinoj literaturi i filmovima, ali naš kič, stvaran i zato najvrjedniji na svijetu. Na početku tih dugih toplih ljeta za koje sam želio da nikada ne završe.

Evo, i sada dok brbljam s tobom, sjetih se nekih rečenica koje si često volio izgovarati u raznim varijantama i raznim prigodama. Jedna od njih, glasila je otprilike: *Svi smo mi u svojim kazamatima, i izgleda da je stvarno moguć tek odabir između slobode i sreće*. Kada bi nakon toga svi oko tebe potonuli "u crnu rupu", ti bi se od srca nasmejao i rekao: *Hajde, hajde, nije sve tako crno, zapravo je sivo*. Taj tvoj, jedinstveni, dobrohotni, humanistički cinizam uvijek me razoružavao.

Ovih dana slučajno naiđoh na jedan tvoj tekst, od prije pet, šest godina. Tada si nam povremeno *mailom* slao svoje kratke priloge o raznim temama. Pa, evo Danko, da te podsjetim:

Tražim nešto u starostavnoj literaturi i nailazim na Tintoretta. Posljednja večera, San Giorgio Maggiore u Veneciji. Prema današnjim mjerilima, reprodukcija crno-bijela i nadasve bijedna. Ali sve bitno se vidi. Briljantna slika, gužva sa svih strana, stol u manirističkoj dijagonali, anđeli se spuštaju s neba kao u pučkom prikazanju ... U toj polutami ima i svjetlosnih naglasaka, a najjači je iza Kristove glave. Poput žarulje od 1000 W. Pri obilasku te prekrasne crkve, prije više godina, platio sam pozamašan iznos da mi ustupe malo Teslina svjetla, kako bih nakratko vidio Kristovo! Groteskno!

Bok, stari moj, ak' nađem još koji tvoj tekst, pošaljem ti ga!

Damir Dević

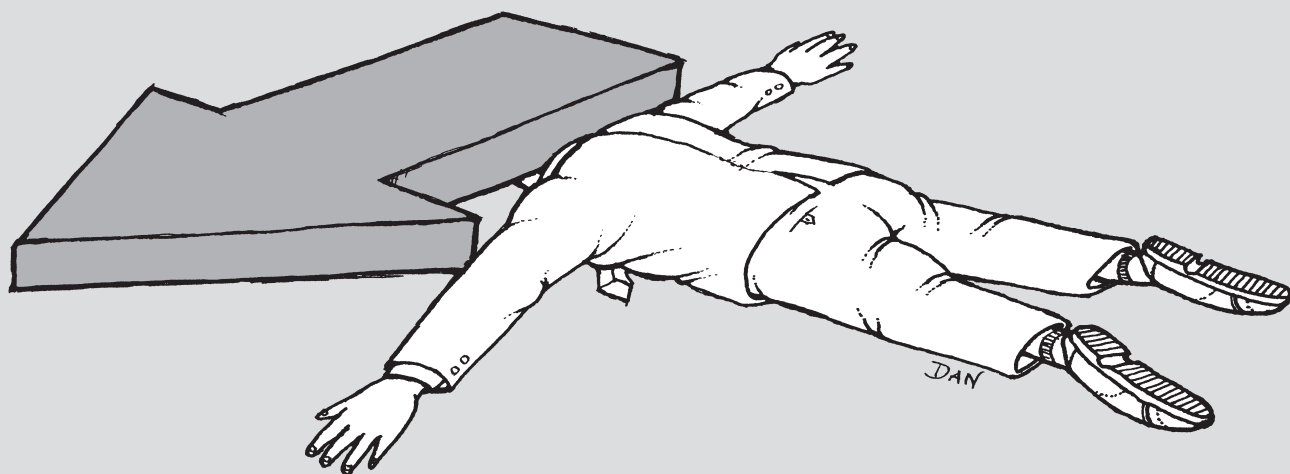

Danko Jakšić surađivao je kao ilustrator u brojnim novinama i časopisima:

- 1978.–1980. VJESNIK, Zagreb
 - 1980. POLET, Zagreb
 - 1985. PARAGRAF, Zagreb
 - 1985. SMIB, Zagreb
 - 1987. AKCENT, Zagreb
- 1988.–1989. STUDENTSKI LIST, Zagreb
 - 1989. RADNIČKE NOVINE, Zagreb
- 1989.–1991. JAVNOST, Zagreb
- 1990.–1991. MODRA LASTA, Zagreb
- 1991.–1996. UT MAGAZIN, Zagreb
- 1992.–1998. PRIVREDNI VJESNIK, Zagreb
- 1994.–1996. SVIJET, Zagreb
 - 1995. NOVI LIST, Rijeka
 - 1996. KULT, Zagreb
- 1996.–2002. KADUCEJ, Zagreb
 - 1997. TJEDNIK, Zagreb
 - 1998. CIPA NEWSLETTER, Zagreb
- 1998.–1999. OSVIT, Zagreb
 - 1999. NETWORK – ICFTU, Zagreb
 - 2001. EUROTREND, Zagreb
 - 2005. LIDER, Zagreb

Danko Jakšić

NOVINSKA ILUSTRACIJA 1989.–1998.

RADNIČKE NOVINE, 1989.

“Ponovno objavljivanje najuspjelijih Jakšićevih novinskih crteža podsjetit će nas kako je hrvatska publicistika, u svojim elitnijim izdanjima, njegovala i vizualni aspekt, računala na umjetničku suradnju, nudila publici intelektualno-kreativnu dopunu u vidu likovnih priloga — vinjeta, karikatura, reakcija, a ta je epoha (viših zahtjeva i nekoć dosegnute civilizacijske razine), čini se, definitivno i bez pretjerana žaljenja, završila.”

Tonko Maroević

“Komplicirane teme analitičkih novinskih članaka Danko Jakšić je svojim crtežima oslikavao jednostavno i pregledno. Ti njegovi crteži iz života, objavljivani u raznim novinama prije dvadesetak i više godina i danas su aktualni, gotovo jednako kao i kada su bili objavljeni.”

Ivica Grčar

LIKOVNI STUDIO

ISBN 978-953-58581-0-2